

Майстри
світової Прози

ВИГОЛОШЕННЯ
ЛОТУ 49

ТОМАС
ПІНЧОН

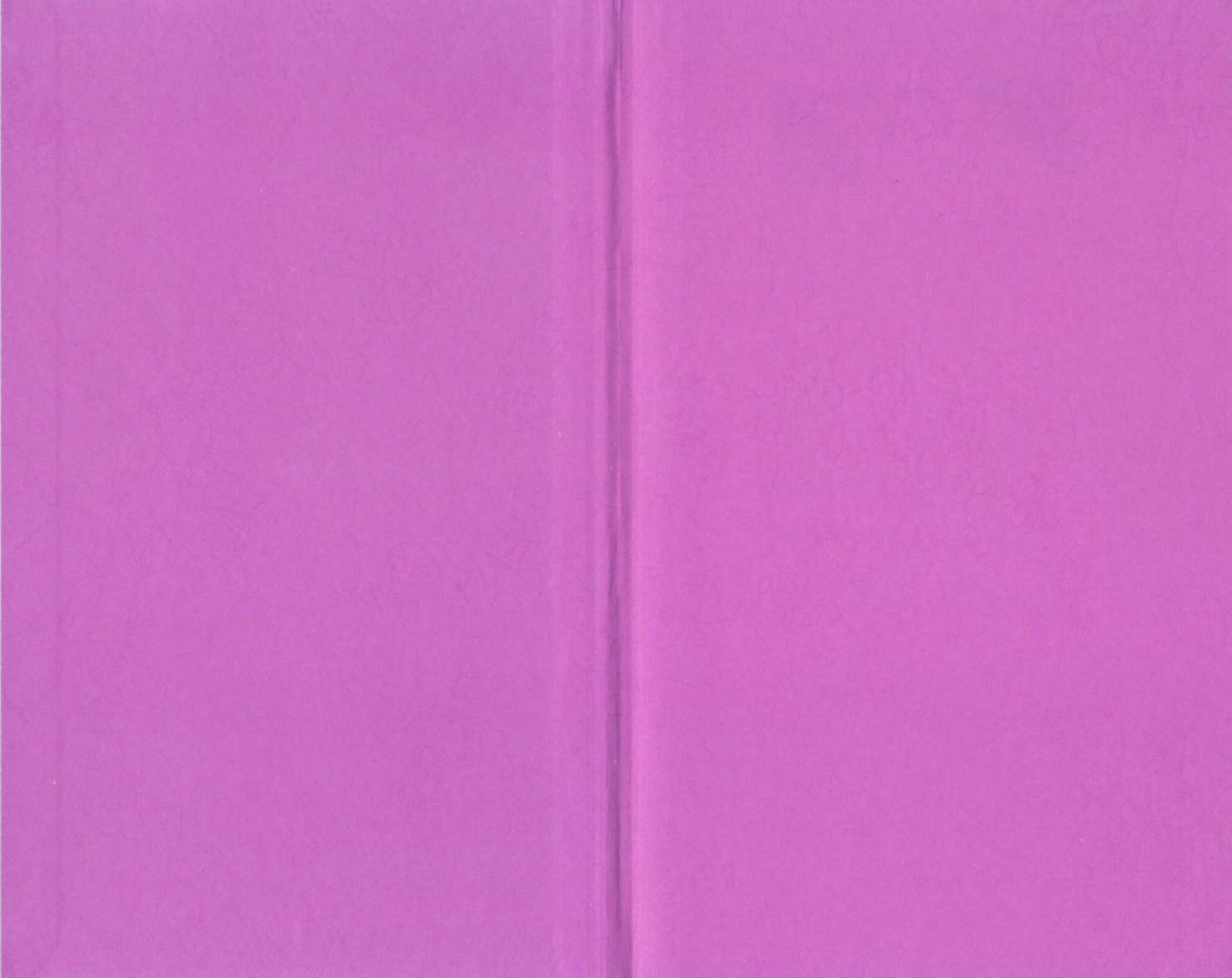
Т О М А С

ПІНЧОН

ВИГОЛОШЕННЯ
ЛОТУ 49

Майстри
світової Прози

МАЙСТРИ
СВІТОВОЇ
ПРОЗИ

Thomas Pynchon

**The Crying of
Lot 49**

Томас Пінчон

Виголошення лоту 49

Роман

З англійської переклав
Максим Нестелєєв

видавництво
жупанського

Київ

«Виголошення лоту 49» – один з найвідоміших і водночас один із найзагадковіших романів «темної конячки» американської літератури, «джокера» американського постмодернізму Томаса Пінчона. Починаючись як класична оповідь про життя звичайної американської домогосподарки середини 60-х, оповідь поступово набирає все загадковіших і таємничіших обертонів, а насамкінець приголомшує читача, залишаючи його наодинці з роздумами про загадки і таємниці, щедро розсіпані автором на сторінках твору, і змушуючи його знову перечитувати цей хитромудрий роман. Саме тому світова літературна спільнота і досі сперечається, про що ж, передовсім, цей культовий твір: про буремні і солодкі шістдесяті, дивовижний час, який вже більше ніколи не повернеться, про конспірологічні змови, коріння яких сягають у середньовіччя, чи про те, кому насправді належить Америка?

За редакцією
Олексія Жупанського

*Цей текст захищений Законом України
«Про авторське право і суміжні права».
Виключне право на видання цього тексту належить
Видавництву Жупанського.
Будь-яке цитування тексту, його відтворення
чи публікація можливі лише з дозволу видавництва.*

Copyright © 1965, 1966, 1993, 1994
by Thomas Pynchon.
© Видавництво Жупанського;
М. Нестелеєв, переклад, післямова;
О. Баратинська, художнє
оформлення, 2017.

1

Одного літнього полудня місіс Едіпа Маас повернулася додому з таперверської вечірки¹, де господиня, певно, передала фондю² кіршу³, і дізналася, що її, Едіпу, оголосили виконувачем чи, як вона завважила, точніше, виконавицею, заповіту такого собі Пірса Інверариті, каліфорнійського магната нерухомості, який колись на дозвіллі протринькав два мільйони доларів, але все ще володів досить значними статками, які, втім, були настільки невпорядкованими, що привести їх до ладу було неабиякою справою честі. Едіпа завмерла у вітальні, втупившись у зеленаво-мертве око телевізора, поминала Бога і намагалася відчутти себе якомога п'янішою. Та намарно. Вона думала про готельну кімнату в Масатлані⁴, де, здавалося, щойно і назавжди, захряснулися двері, збудивши дві сотні птахів у вестибюлі; про світанок над спадистою покрівлею бібліотеки Корнелльського уні-

¹ Таперверська вечірка – рекламний захід, де гості купують всілякі дрібні вироби (наприклад, фірми-виробника Тапервер, яка започаткувала подібний формат і дала йому назву), а господарі дістають відсоток від продажів (*тут і далі – примітки перекладача*).

² Фондю – традиційна альпійська страва з топленого сиру з додаванням спецій, зазвичай подається в спеціальному посуді – какелоні.

³ Кірш або кіршвасер (нім. «вишнева вода») – міцний алкогольний напій, що утворюється методом дистиляції сусла чорної черешні з кісточками, що вже заграло.

⁴ Масатлан – місто в Мексиці, один з провідних мексиканських курортів, «Перлина Тихого океану», розташоване південніше Каліфорнійської затоки.

верситету¹, який ніхто звідти не побачив би, бо спад був на західний бік; про стриману і невтішну мелодію з четвертої частини концерту Бартока² для оркестру; про вибілений бюст Джея Гульда³, який Пірс тримав над ліжком на занадто вузькій полиці, через що вона завжди боялася, що якогось дня він неодмінно на них впаде. Чи, може, саме так він і помер, раптом подумала вона, розчавлений уві сні єдиним у будинку предметом поклоніння? Вона гучно та безпомічно розреготалася: Ти дуже хвора, Едіпо, сказала вона сама собі чи кімнаті, яка це знала.

Лист був від Лос-Анджелеської юридичної фірми «Ворп, Вістфул, Кубічек і Макмінгус» і підписаний якимсь Метцгером. У ньому сповіщалося, що Пірс помер ще навесні, але лише тепер відшукали заповіт. Метцгер був призначений співвиконавцем заповіту та незалежним юридичним експертом у разі будь-яких судових позовів, пов'язаних зі справою. А рік потому Едіпу призначили ще й виконувати додаткові розпорядження щодо заповіту. Вона спробувала пригадати, чи десь тоді не траплялося з нею ще щось незвичне. Упродовж решти полудня, під час поїздки до супермаркету в центрі Кіннерета-Межи-Сосен⁴,

¹ Корнелльський університет – один з найбільших і найвідоміших університетів у США. Його 1865 року заснували Езра Корнелл (1807–1874), один з творців телеграфної індустрії, та Ендрю Диксон Вайт (1832–1918), політик і дипломат, який певний час перебував в американському консульстві в Санкт-Петербурзі. Виш розташований у місті Ітака (штат Нью-Йорк).

² Бела Барток (1881–1945) – угорський композитор. Згаданий Концерт для оркестру він написав 1943 року, коли вже мешкав у Нью-Йорку, емігрувавши до США 1940 року.

³ Джей (Джейсон) Гульд (1836–1892) – американський фінансист, «залізничний король», один з винуватців «Чорної п'ятниці» (1869) на американській фондовій біржі.

⁴ Кіннерет – вигадане місто в Південній Каліфорнії, літературознавці співвідносять його з мистецьким містечком Кармел-бай-зе-Сі, тобто Кармел-біля-Моря (входить до округу Монтерей у штаті Каліфорнія, розташоване за 530 км від Лос-Анджелеса та за 120 км від Сан-Франциско – ці мегаполіси згадано в романі), де мешкав друг Пінчона

де вона купувала рікоту¹ та слухала фонову музику (сьогодні вона пройшла крізь сплетену з бісеру вхідну завісу якраз на четвертий такт різноваріантного запису концерту Вівальді для казу² у виконанні ансамблю «Форт-Вейн Сетеченто³» із солістом Бойдом Бівером); потім упродовж сонячної днини, збираючи майоран і ніжний базилік на своєму городику, читаючи книжкові огляди в останньому номері «Сайєнтифік Америкен⁴», викладаючи шари лазанї, натираючи хліб часником, нарізаючи листя латука, зрештою, увімкнувши пічку та змішавши вечірній лимонний коктейль з віскі якраз перед поверненням з роботи її чоловіка, Венделла «Мучо» Мааса, вона все міркувала і міркувала, перебираючи тугу колоду днів, що видавалися (хіба вона перша те зауважує?) більш-менш одноманітними, або ж усі були сповнені ледь вловимими натяками, скидаючись на тасовану фокусником колоду карт, де треноване око легко помічає кожну незвичну карту. Так тривало до середини програми Гантлі та Бринклі⁵, коли вона згадала, що торік десь о третій ранку пролунав один міжміський дзвінок, а звідки – вона так ніколи і не дізналася (якщо тільки він не лишив щоденника), – і голос другого секретаря Трансильванського консульства з виразним слов'янським акцентом заговорив щось про пошуки кажана-вті-

Ричард Фарінья (1937–1966), якому письменник присвятив свій визначальний твір «Райдуга гравітації».

¹ Рікота – італійський сир, що виготовляється з молочної сироватки, яка залишається після виготовлення моцарели або інших сирів.

² Казу – американський псевдомузичний інструмент чи пристрій, який використовується в фольклорному стилі скіфл. Мелодія видобувається голосом виконавця, який співає в невеликий металевий чи пластмасовий циліндр, де міститься мембрана з сигаркового паперу, що цілком змінює його голос.

³ Сетеченто – іт. «сімсот». Так називають італійське мистецтво XVIII століття.

⁴ Американський науковий журнал.

⁵ Телепрограма Гантлі та Бринклі – популярна телепередача, яка транслювалася каналом NBC з 1965 до 1970 року.

кача; далі акцент змінився на кумедний негритянський, потім на неприязний діалект пачуко¹, сповнений *chingas* і *maricones*²; потім якийсь гестапівець³ заверещав, питаючи, чи має вона родичів у Німеччині, і нарешті він заговорив голосом Ламонта Кренстона⁴, тим самим голосом, яким він говорив, поки вони їхали до Масатлана.

– Пірсе, будь ласка, – спромоглася вона второпати, – я думала, що ми...

– Але ж, Марго, – уже серйозним тоном, – я щойно прийшов від комісара Вестона, так ось того старого у кімнаті сміху вбили тією ж самою духовою трубкою, що й професора Квакенбуша⁵. – І в тому ж дусі.

– Заради Бога, – сказала вона. Мучо повернувся на бік і подивився на неї.

¹ Субкультура, що зародилася у 30–40 роках ХХ сторіччя в середовищі латиноамериканських емігрантів США, вирізняється специфічною манерою одягати костюми зут з полами до колін, кристалі капелюхи та фасонисті черевики-штиблети.

² *Chinga* – ісп. груб. «пеніс», *Maricone* – ісп. груб. «гомосексуаліст».

³ Гестапівець – член гестапо (*Gestapo* – скорочення від нім. *Geheime Staatspolizei* – «таємна державна поліція») – політична поліція Третього Рейху в 1933–1945 рр., призначена для боротьби з інакодумцями, незадоволеними і супротивниками нацистського режиму, входила до складу Міністерства внутрішніх справ Німеччини. Гестапо створив Герман Геринг (1893–1946), міністр внутрішніх справ Пруссії, перший керівник гестапо, Рудольф Дільс (1900–1957), казав, що скорочену форму «гестапо» утворило поштове відомство для зручності оформлення кореспонденції.

⁴ Ламонт Кренстон – персонаж коміксів «Тінь», вигаданий 1931 року Волтером Бравном Гібсоном (1897–1985). 1937 року сюжет переробили для радіовистави, де молодого багатія-плейбоя Кренстона озвучував 22-річний Орсон Веллс (1915–1985). Персонажа Марго Лейн вигадали спеціально для радіоверсії, це друг і помічник Кренстона, яка також шпигує за його альтер его – Тінню. Спочатку її озвучувала Агнес Мургед (1900–1974). Комісар Вестон – так само персонаж «Тіні».

⁵ Професор Квакенбуш (*Quackenbush*) – імовірно, персонаж короткометражки про Трьох Дурників «Хлібці та хлопці» (1958) або персонаж кінокомедії «День на скачках» (1937), де один з братів Маркс – Граучо – грає роль доктора Гакенбуша (*Hackenbush*).

– Чому б тобі не покласти слухавки, – розважливо запропонував Мучо.

– Я все чую, – сказав Пірс. – І гадаю, настав час влаштувати Венделлу Маасу невеличке побачення з Тінню. – Запанувала тиша, ствердна та вичерпна. Оце і був останній з його голосів, котрий вона чула. Ламонт Кренстон. Та телефонна лінія могла пролягати в будь-якому напрямку і бути будь-якою завдовжки. Після того дзвінка минули місяці, і його приховану неоднозначність заступили воскреслі спогади про його обличчя, тіло, про те, що він їй дав, те, що в неї було тепер і тоді, коли вона вдавала, що не чує його. Це віддалило його аж до межі забуття. Тінь вичікувала рік, перш ніж навідатися. І ось тепер цей лист від Метцгера. Можливо, Пірс телефонував торік, щоб сказати їй про додаткові розпорядження щодо заповіту? Чи, може, зважаючи на її раздратування та байдужість Мучо, він вирішив зробити це пізніше? Вона почувалася вразливою, ошуканою, покинутою. Вона ще ніколи у своєму житті не була виконавцем заповіту та не знала, з чого почати, і навіть не знала, як розповісти юридичній конторі у Лос-Анджелесі, що не знає, із чого почати.

– Мучо, рідненький, – безпорадно заголосила вона.

Мучо Маас, повернувшись додому, саме заходив у сітчасті двері.

– Сьогодні – знову невдача, – почав він.

– Дай-но я тобі розповім, – теж почала вона. Та нехай спершу буде Мучо.

Він уже досить довго працював диск-жокеєм на Півострові і потерпав від регулярних гризот сумління через свою професію.

– Я в це не вірю, Ед, – постійно казав він. – Я намагаюся, але у мене справді не виходить, – він продовжував і продовжував, так, що вона вже не могла цього зносити, і часто її це доводило майже до паніки. Можливо, лише її вигляд на межі втрати контролю повертав його до тям.

– Ти надто чутливий. – Так, вона мала ще скільки всього сказати, однак вимовила лиш оце. Але, у будь-якому разі, то була правда. Декілька років він продавав уживані

автомобілі і так перейнявся значенням цієї професії, що години роботи стали для нього нестерпною мукою. Щоб прибрати будь-який найвіддаленіший натяк на вуса, Мучо щоранку тричі голив верхню губу за ростом щетини і ще тричі проти, незмінно фарбуючи кров'ю нові леза, однак не знаходив спокою; купував одяг без підплічників, а потім ішов до шевця, щоб зробити лацкани ще вужчими, для укладання волосся використовував лише воду, зачісуючи волосся назад, як Джек Леммон¹. Він тремтів від самого лише вигляду тирси і навіть олівцевої стружки, адже, як відомо, щось схоже використовували, щоб упоратися із розхитаними коробками передач, і хоча він був на дієті, та все ж не міг, як Едіпа, підсолоджувати каву медом, бо відчував до нього відразу, зрештою, як і до всіх інших в'язких субстанцій, які занадто скидалися на ту штуку, що часто змішувалася з моторним мастилом, підступно просотуючись між поршнем і стінкою циліндра. Одного разу він пішов з вечірки, бо йому здалося, що кимось сказане слово «профітролі» пролунало зловісно. Тим кимось був біженець-угорець, кондитер, який говорив про своє професійне, та таким уже був наш Мучо: тонкошкірий.

Однак, урешті-решт, він хоча б вірив у автівки. Може, навіть аж занадто – та і як він міг не вірити, спостерігаючи, як бідніші за нього люди – негри, мексиканці, злидарі з півдня, що нескінченним парадом сім днів на тиждень тягли в машинообмін наймерзенніше: моторизовані, металеві продовження їх самих, їхніх родин і всього того, на що мало бути схоже їхнє життя, яке тут поставало геть оголеним для будь-якого стороннього спостерігача, як і він: перекособочений корпус, іржавий спід, перефарбоване в інший відтінок крило, щоб збити ціну, а то й самого Мучо збити з пантелику, усередині безнадійно тхнуло дітьми, бухлом із супермаркету, двома чи навіть трьома поколіннями курців або просто пилом, і коли машини прибирали, то можна було побачити фактичний залишок їхніх життів, і не було

¹ Джек Леммон (1925–2001) – відомий американський кіноактор.

жодної можливості визначити, які речі свідомо залишили (якщо сюди потрапляло лише це, він навіть боявся уявити, скільки всього вони забирали і залишали собі), а які просто (може, й трагічно) загубили: вирізані купони з обіцянкою зберегти 5 чи 10 центів, талони на знижку, рожеві листівки з рекламою певних товарів на ринках, недопалки, рідкозубі гребінці, оголошення про пошук робітників, «жовті сторінки», вирвані з телефонної книги, клапті старого спіднього чи суконь, що вже стали історичними артефактами, якими протирають ізсередини спітніле від дихання лобове скло, щоб можна було щось побачити: звабливий фільм, жінку чи автомобіль, копа, який може тебе зупинити просто задля тренування, – усі ці залишки та шматочки були рівномірно вкриті, наче вінегрет відчаю, сірим соусом попелу, згущеним вихлопом, пилом, зжитими тілесними виділеннями – він страждав від цього видовища, однак мусив на це дивитися. Якби це було просто автозвалище, то, можливо, Мучо б змирився, зробив кар'єру: серйозні аварії, що призводили до великих трагедій, ставалися нечасто і траплялися досить далеко, щоб, як і кожна смерть, здаватися чимось неймовірним, допоки це не стосується тебе самого. Однак нескінченні щотижневі ритуали машинообміну, на відміну від катастроф чи крові, були занадто реальними для вразливого Мучо і його терпіння. Навіть якщо у нього виробився імунітет до одноманітної сірої огиди, він усе ж не міг прийняти те, як кожен власник, кожна його тінь вишиковуються, щоб замінити одну пом'яту несправну версію самого себе на іншу автомобільну проекцію чужого життя, так само позбавлену майбутнього. Ніби так було природніше. Мучо вважав це жахливим. Нескінченний, звивистий інцест.

Едіпа не розуміла, чому він ще й досі був таким засмученим. Коли вони одружилися, він уже два роки працював на радіостанції КЯУХ¹, й автосалон на тьмяній ревуцій

¹ КЯУХ – в оригіналі – KCUF (американські літературознавці називають це типовим прикладом «університетського гумору» Пінчона). Цікаво, що позивні всіх радіостанцій західного узбережжя насправді починаються з К.

транспортній артерії залишився так само далеко, як Друга світова та Корейська війни для старшого покоління чоловіків. Можливо, хай Господь милує, йому варто було взяти участь у війні: япошки на деревах, німчури на «тиграх», азіати з трубками-плювачками вночі – він зміг би це забути раніше, аніж той свій автосалонний жереб, який марудив його впродовж п'яти років. П'ять років. Ти заспокоюєш їх, коли вони прокидаються, обливаючись потом, чи голосять щось мовою поганих снів, так, ти стримуєш їх, заколисуєш, і одного дня це минає: їй це все було знайоме. Але ж коли Мучо мав усе це забути?

Вона підозрювала, що місце диск-жокея (яке він дістав завдяки своєму приятелю, рекламному менеджеру на КЯУХ, що раз на тиждень відвідував автосалон, оскільки радіостанція виступала спонсором) було способом пролізти на програму Топ-200, і навіть у новини, що тарабарщиною лунали з радіо – усі ці оманливі мрії підліткових жадань бути лише буфером між ним і тим автосалоном.

Він занадто увірував в автосалонний жереб і геть не йняв віри радіостанції. А подивитися на нього тепер, у сутінковій вітальні, – кружляє, немов великий птах, усміхається, описуючи широкі кола, прямуючи у висхідному потоці до спітнілого шейкера з алкоголем, – то можна подумати, що все мир і тишина, блаженна сторона.

Допоки він не відкрив рота.

– Сьогодні Фанч, – наливаючи, розповідав він їй, – покликав мене до себе, хотів поговорити про мій образ, який йому не подобається. – Фанч – це режисер програми та найбільший ворог Мучо. – Тепер я для них надто перчений. А від мене вимагається вдавати чи то молодого батька, чи то старшого брата. Фанч вважає, що ці малі ципи, які дзвонять із замовленнями, – сама тобі хтивість, як вважає Фанч, – тремтять від кожного мого слова. Тож тепер мені потрібно записувати всі телефонні розмови, Фанч особисто буде редагувати все, що вважатиме образливим, тобто редагуватиме всі мої репліки. Цензура, сказав я йому, Фанч-підслуханч, бовкнув я і

чкурнув. – У них із Фанчем так завжди приблизно раз на тиждень.

Вона показала йому лист від Метцгера. Мучо все знав про неї та Пірса: усе скінчилося за рік до їхнього з Мучо одруження. Він прочитав лист і, полохливо кліпаючи очима, відсторонився.

– Що мені робити? – запитала вона.

– О, ні, – сказав Мучо, – тут уже без мене. Тільки не я. Я не можу правильно вирахувати навіть наш податок на прибуток. Виконуй заповіт, більше я тобі нічого не скажу, зустрінься з Розманом. – Це їхній адвокат.

– Мучо. Венделл. Усе закінчилося. До того, як він вніс туди моє ім'я.

– Угу, угу. Я про те й кажу, Ед. Я в цьому не спеціаліст.

Тож наступного ранку вона так і зробила: пішла й зустрілася з Розманом. Минуло півгодини, допоки вона, малюючи та перемальовуючи перед дзеркалом на туалетному столику темні лінії на повіках, які щоразу уривалися чи вигиналися норовливою хвилею, змогла відкласти щіточку. Після ще одного дзвінка о третій ранку вона майже всю ніч була на ногах, його вимогливе дзеленчання мало не довело її до серцевого нападу – ще мить тому мовчазний апарат раптом вибухнув вереском. Вони одночасно прокинулися й лежали, розімкнувши обійми, не бажаючи навіть дивитися одне на одного під час перших кількох дзвінків. Зрештою, розуміючи, що їй вже нічого втрачати, вона взяла слухавку. То був доктор Гілеріус, її мозкоправ, тобто психотерапевт. Проте його голос нагадував голос Пірса, що вдає гестапівця.

– Я ж не розбудив вас, так? – почав він стримано. – У вас переляканий голос. Що там ті пігулки, не допомагають?

– Я їх не вживаю, – сказала вона.

– Думаєте, вони можуть вам зашкодити?

– Я не знаю, що в них.

– Ви не вірите, що це просто заспокійливе.

– А я маю вам довіряти? – Вона йому не довіряла, і те, що він сказав далі, пояснювало, чому саме.

– Нам усе ще потрібна сто четверта для мосту. – Сухий смішок. Міст, die Brücke, його улюблена назва експерименту, в якому на широкій вибірці домогосподарок з передмістя він допомагав приватній лікарні досліджувати ефекти ЛСД-25, мескаліну, псилоцибіну¹ та споріднених наркотиків. Внутрішній міст. – Коли вас можна буде внести у наш розклад?

– Ні, – сказала вона, – вибирайте з півмільйона інших. Зараз третя ранку.

– Ви нам потрібні. – У повітрі над її лівком утворився – вона його так і бачила – добре відомий портрет Дядька², що розвішаний у всіх наших поштових відділеннях, його очі хворобливо вилискують, його запалі жовті щоки густо нарум'янені, його палець вказує їй межі очі. Ти мені потрібна. Вона ніколи не запитувала доктора Гілеріуса навіть, боячись усього того, що може почути у відповідь.

– У мене вже й без наркотиків зараз галюцинація.

– Не описуйте її, – квапливо сказав він. – Гаразд. Чи не хочете ви поговорити ще про щось?

– Хіба це я вам дзвоню?

– Думаю, що так, – сказав він, – у мене таке відчуття. Це не телепатія. Та взаєморозуміння з пацієнтом – то іноді курйозна штука.

– Тільки не тепер. – Вона поклала слухавку. І потім не змогла заснути. І провалитися їй крізь землю, якщо вживатиме видані ним пігулки. Буквально провалитися. Вона йому так і сказала, що не хоче ні на що підсідати.

– І що, – знизав він плечима, – хіби ви не підсіли на мене? Тоді можете бути вільні. Ви вилікувані.

¹ ЛСД-25, мескалін, псилоцибін – психodelіки, галюциногенні наркотики, які синтезують відповідно з пурпурових ріжків (гриби, що паразитують на житі), кактусу пейот і грибів-псилоцибів.

² Дядько Сем (англ. Uncle Sam) – персоніфікований образ Сполучених Штатів Америки у вигляді високого худого старого з сивою борідкою, бакенбардами та в циліндрі. Зображення Дядька Сема часто використовують з пропагандистською метою, і цей образ можна порівняти з відомим зображенням «Батьківщини-Матері» в Радянському Союзі.

Вона не пішла. Не тому, що цей мозкоправ мав над нею якусь темну владу. А тому, що простіше було лишитися. Хто знає, коли вона вилікується? Тільки не він – він сам це визнавав.

– Пігулки бувають різні, – виправдовувалася вона. Гілеріус лише продовжував корчити гримаси. У нього було повно подібних дивовижних відхилень. Його теорія полягала в тому, що обличчя теж можна застосовувати так само, як пляму Роршаха¹, яка спонукає до розповіді, чи як малюнки ТАТ², що спонукають сказати у відповідь потрібне слово. Чом би й ні? Він стверджував, що якимось за допомогою свого номера 37 вилікував випадок істеричної сліпоти. Це була «Фу Манчу³» (одна з-поміж багатьох гримас, що, наче німецькі симфонії, мали номер і назву) – кутики очей підняті догори за допомогою вказівних пальців, відтягнуті середніми пальцями ніздрі, широко розтягнений мізинцями рот і висолоплений язик. У виконанні Гілеріуса це справді бентежило. І справді, коли галюцинація Едіпи у вигляді Дядька Сема потьмяніла, її місце посіла гримаса «Фу Манчу» і вже лишалася з нею аж до світанку. Тож у неї не було жодного бажання зустрітися з Розманом.

Але у Розмана також була безсонна ніч, що минула у розмірковуваннях про телепрограму з Перрі Мейсоном⁴, яку показували ввечері напередодні та яку любила його дружина, а у самого ж Розмана до неї було двоїсте ставлен-

¹ Плями Роршаха – психодіагностичний тест для дослідження особистості (1921), вигаданий швейцарським психологом і психіатром Германом Роршахом (1884–1922).

² ТАТ – тематичний апперцептивний тест, розроблений 1935 року Генрі Мюрреєм (1893–1988) і Крістіаною Морган (1897–1967) задля виявлення рушійних сил особистості: внутрішніх конфліктів, потягів, інтересів і мотивів.

³ Фу Манчу – або інакше – Фу Манчи чи Фу-Маньчу – літературний персонаж, втілення абсолютного зла, створений англійським письменником Саксом Ромером (1883–1959). Уперше з'являється в його романі «Таємниця доктора Фу Манчу» (1913).

⁴ Перрі Мейсон – персонаж детективних романів Ерла Гарднера (1889–1970), ветеран Другої світової війни, адвокат з Лос-Анджелеса. Перший роман про нього з'явився 1933 року.

ня, оскільки він прагнув бути таким самим успішним адвокатом, як Перрі Мейсон, але через те, що це було неможливо, водночас хотів знищити Перрі Мейсона, накопавши на нього компромат. Едіпа заявила трохи неочікувано, заскочивши свого перевіреного сімейного адвоката зненацька, коли той з винуватою квапливістю записав у шухляду столу стос різних за кольором і розміром документів. Вона знала, що то була чернетка «Професія проти Перрі Мейсона. Не такі вже й гіпотетичні обвинувачення», розпочата ще тоді, коли ТВ-шоу вперше вийшло в ефір.

– Не пригадую, щоб коли бачила вас з винуватим виглядом, – сказала Едіпа. Вони часто їздили машиною до однієї групи колективної терапії у компанії з фотографом із Пало-Альто¹, який вважав себе волейбольним м'ячем. – Це гарний знак, хіба ні?

– Ви могли бути шпигуном Перрі Мейсона, – сказав Розман. Трохи поміркувавши, він додав: – Ха, ха.

– Ха, ха, – сказала Едіпа у відповідь. Вони презирнулися. – Мені треба виконувати заповіт, – сказала вона.

– Ну, тоді вперед, – сказав Розман, – я вас не затримую.

– Та ні, – сказала Едіпа і все йому розповіла.

– Як він міг так вчинити? – спантеличено сказав Розман, перечитавши листа.

– Тобто – померти?

– Ні, – сказав Розман, – назвати вас повіреною у виконанні його заповіту.

– Він був непередбачуваний. – Вони вийшли поснідати. Розман пробував загравати з нею ногою під столом, та вона була в чобітках і нічого такого не відчувала. Тож, маючи такий захист, вона вирішила просто не звертати уваги.

– Тікайте зі мною, – сказав Розман, коли принесли каву.

– Куди? – поцікавилася вона. На цьому його заціпило.

Уже в офісі він окреслив те, що на неї чекало: щонайприскіпливіше вивчити видаткові книги та сам бізнес, пережити затвердження заповіту судом, зібрати всі борги,

¹ Пало-Альто – місто в окрузі Санта-Клара у штаті Каліфорнія.

скласти перелік активів, зробити оцінку нерухомого майна, вирішити, що ліквідувати, а що залишити, сплатити позови на відшкодування збитків, упорядкувати податки, роздати спадщину...

– Агов, а хтось може зробити це за мене? – спитала Едіпа.

– Я, – сказав Розман, – лише дещо з цього, звичайно. А вам хіба це не цікаво?

– Що саме?

– Те, про що зможете дізнатися.

У перебігу справи на неї чекало багато відкриттів. І це головним чином стосувалося не Пірса Інверариті чи її самої, а чогось ще, чогось, що повсякчас залишалося поза увагою. З'явилося відчуття загальмованості, відчуження, усе було розмите, наче у розфокусованому фільмі, у якому кіномеханік не навів чіткість. А ще вона тишком приміряла на себе чудернацьку роль Рапунцель¹ – журливої дівчини, якимось магічним чином ув'язненої межі сосен і солоних туманів Кіннерета, яка чекає на того, хто б їй сказав: «Агов, спусти вниз своє волосся». Коли цим кимось виявився Пірс, вона втішено повитягала всі шпильки та бігуди і шелесткою, граційною лавиною розпустила коси, одначе, заледве Пірс подолав півшляху нагору, її викохане волосся під впливом якоїсь зловісної ворожби перетворилося на величезну незакріплену перуку, і той гепнувся додолу, прямисінько на зад. Та він безстрашний, можливо, скориставшись однією з багатьох своїх кредиток як відмичкою, відімкнув замок на дверях її вежі, зійшов мушлеподібними сходами нагору, звідкіля, власне, йому і слід було б починати, якби він був від природи хитрішим. Проте все, що тоді насправді відбувалося між ними, так і не звільнилося б із ув'язнення у цій вежі. У Мехіко вони якось натрапили на виставку картин чудової іспанки у вигнанні Ремедіос Варо: на центральній картині

¹ Рапунцель – персонаж казки братів Якоба (1785–1863) та Вільгельма (1786–1859) Ґрімм, дівчина з довгим золотистим волоссям, замкнена чаклункою у вежі.

триптиху під назвою «Bordando el Manto Terrestre¹» багато тендітних дівчаток з личками у формі серця, величезними очима, золотавими кучериками були ув'язнені в горішній кімнаті круглої вежі і вишивали щось схоже на гобелен, який звисав з вікон у порожнечу, безнадійно силкуючись її заповнити: адже на цьому гобелені містилися всі інші будівлі й істоти, усі хвилі, кораблі та ліси на землі, і гобелен був цілим світом. Вражена, Едіпа стояла перед картиною і плакала. Ніхто цього не помітив; на ній були темно-зелені булькаті окуляри. На мить вона подумала, що якби скельця окулярів щільно прилягали до її очниць, то сльози заповнили б усю лінзу і ніколи б не висихали. У такий спосіб вона могла б завжди носити із собою смуток цієї миті й дивитися на світ крізь оптику цих сліз, цих особливих сліз, невмовби з кожним новим плачем відкриваючи важливі, але поки що невідомі шляхи. Вона поглянула на свої ноги, уже знаючи завдяки малюнку, що те, на чому вона стояла, було лише сплетене в її власній вежі за кілька тисяч кілометрів звідси, і лише випадково було відоме як Мехіко, тож Пірс нізвідки її і не забирав, а отже, й не було ніякої втечі. Що ж змушувало її так бажати втекти звідти? Так, полонене дівча, маючи багато часу на роздуми, зрештою усвідомило, що ця вежа, її висота і форма були випадковими, як і її еґо: насправді її там утримувала магія – невідома та зловісна, яка з невідомих причин з'являлася звідкись іззовні. Не маючи жодних інших приладів, окрім внутрішнього страху та жіночої хитрості, щоб дослідити ту невизначену магію, щоб зрозуміти, як вона працює, щоб виміряти напругу її поля, порахувати її силові лінії, вона могла скотитися до забобонів або ж захопитися чимось корисним, наприклад вишиванням, чи зійти з глузду, або ж вийти заміж за диск-жокея. А що лишається, якщо вежа повсюди, а лицар-рятівник не може здолати її магії?

¹ «Bordando el Manto Terrestre» – ісп. «Шиття по мантиї земній» (1961), картина з триптиху іспанської художниці Ремедіос Варо (1908–1963). Пінчонознавці відзначають безліч паралелей між життям і творчістю художниці та художнім світом цього роману: спільне у біографії Варо й Едіпи, зокрема, та образи інших її картин у тексті.

2

Тож вона залишала Кіннерет, навіть не здогадуючись, що вирушає до чогось нового. Мучо Маас стояв, тримаючи руки в кишенях, і з загадковим виглядом насвистував «Хочу твої ніжки цілувати¹», новий запис гурту «Хворий Хер і Фольксвагени» (англіїців, якими він тоді захоплювався, однак у яких не вірив), тимчасом як вона пояснювала, що має на деякий час поїхати до Сан-Нарцисо, щоб розібратися з Пірсовою бухгалтерією та документами, а ще зустрітися з Метцгером, співвиконавцем заповіту. Мучо, хоча й сумував через її від'їзд, та не впадав у розпач, тож вона дала йому вказівки класти слухавку, коли раптом зателефонує Гілеріус, і доглядати в саду орегано, яке опосіла чудернацька цвіль, і поїхала.

Сан-Нарцисо було на півдні, поблизу Лос-Анджелеса. Як і багато місцевостей у Каліфорнії, які мають назви, воно було не стільки містом, як збірним поняттям – округів перепису населення, районів, збудованих за допомогою спеціального цільового облігаційного займу, торговельних осередків, які розташовувалися вздовж під'їзних доріг, що вели до автостради. Але там була вотчина Пірса, а ще його штаб-квартира: саме тут десять років тому він починав перепродувати земельні ділянки, у такий спосіб

¹ «Хочу твої ніжки цілувати» (англ. I Want to Kiss Your Feet) – вочевидь, пародійне відсилання до пісні «The Beatles» «Хочу тримати тебе за руку» (англ. I Want to Hold Your Hand). У третьому розділі роману є персонаж, який цілуватиме стопи (feet) статуї.

заклавши наріжний камінь свого капіталу, на якому потім розбудував усе інше, хиткі й гротескні утворення, які, утім, сягали небес; і їй здавалося, що саме це робило цю місцевість особливою, надавало їй якоїсь незвичної аури. Але якщо між Сан-Нарцисо і рештою Південної Каліфорнії і була якась різниця, то, на перший погляд, вона була непомітною. Вона вїхала у Сан-Нарцисо в неділю на орендованій «Імпалі¹». Нічого не відбувалося. Мружачись від сонця, вона поглянула вниз схилом на обшир розкиданих будинків, які виростили із блякло-брунатної землі, як урожай на доглянутій грядці; їй пригадалася та мить, коли вона відкрила кришку транзисторного радіоприймача, щоб замінити батарейку, і вперше в житті побачила електронну друковану плату. Із висоти цього ракурсу упорядковане мереживо будинків і вулиць постало перед нею з такою ж несподіваною дивною ясністю, мов на електронній платі. Хоча на радіо вона розумілася навіть менше, аніж на південних каліфорнійцях, та в обох випадках у зовнішньому впорядкуванні прозиравав певний заплутаний сенс із якимось потаємним значенням. Здавалося, друкована плата могла б їй розповісти про що завгодно (якби вона спробувала розібратися в ній), тож уже в її перші хвилини перебування у Сан-Нарцисо десь на самій межі її усвідомлення замайоріло якесь одкровення. Увесь обрій довкола був затканий смогом, сліпуче сонце забарвлювало передмістя у яскраві пастельні кольори, здавалося, вони із «Шеві» опинилися тут у час чудернацького релігійного звершення. Так, ніби на якійсь іншій частоті були вимовлені слова або ж долинули з невидимого звідси епіцентру смерчу, що обертався занадто повільно, щоб її гаряча шкіра відчула прохолоду від його подуву. Принаймні їй так здавалося. Вона згадала про свого чоловіка Мучо, який намагався увірувати у свою роботу. Чи не було це його відчуття подібним до того, коли він кризь звуконеп-

¹ «Імпала» – культова марка автовок «Шевроле» (саму її в тексті скорочено називають «Шеві»), випускалася з 1958 року.

роникне скло спостерігав за котримсь зі своїх колег з одягненими навушниками, коли той ставив наступний запис і рухався, наче священник на помазанні з кадилом і потіром, уже розчинившись у голосі, співах, музиці, її посланні, купаючись у ній, проникаючи в неї, так, як поводять себе всі віряни; чи знав Мучо, стоячи біля студії А та зазираючи всередину, що навіть якби він почув це, то навряд чи так само увірував би.

Та ось, чи то через хмару, що затулила сонце, чи то від того, що згустився смог, вона оговталася і через це порушила «мить релігійного звершення», хоч би чим там воно було; вона рвонула з місця і помчала на швидкості близько 70 миль на годину співучим асфальтобетоном автостради, яка, на її думку, прямувала у бік Лос-Анджелеса, а потім їхала районом, який майже повністю складався зі смуг вузьких узбіч, на яких вишикувалися автосалони, нотаріальні контори, придорожні кафе-кінотеатри, невеликі офісні будівлі та заводи, чиї номери адрес спершу переважили за сімдесят тисяч, а там і за всі вісімдесят. Вона й не знала, що бувають такі великі номери адрес. Це видавалося неприродним. Ліворуч від неї з'явилися криті видовжені й широкі рожеві будівлі, оточені милями паркану з колючим дротом, що деінде переривався вартовими вежами: згодом промайнув головний вхід, обабіч нього – дві шестидесятифутові ракети, на кожному носовому конусі яких невідгадливими літерами була виведена назва «ЙОЙОДИНА¹». Це був підрозділ «Галактронікс», який належав корпорації «Йойодина», один з велетів аерокосмічної промисловості, на якому працювало багато мешканців Сан-Нарцисо. Вона дізналася, що, володіючи значним пакетом акцій, Пірсові якось довелося брати участь у перемовинах і вдалося домови-

¹ «ЙОЙОДИНА» – вигадана корпорація, яка згадується в першому романі Пінчона «V» (1963). Назва утворена від слів «йо-йо» (іграшка, принцип роботи якої – маятник Максвелла; у творі «V» письменник порівнює із йо-йо головного персонажа Бенні Профейна) та «дина» – одиниця виміру сили.

тися з муніципальною податковою службою, щоб розмістити «Йойодину» тут, на першій лінії. Якщо вже тобі випала доля бути батьком міста, то мушиш так чинити, пояснював він.

Колючий дрiт знову поступився місцем знайомій вервечці бежевих збірних будівель зі шлакоблоків, у яких розташовувалися офіси торговців оргтехнікою, виробників герметиків, газових балонів, застібок, склади тощо. Усіх їх заспокоїла та паралізувала неділя, усіх, крім поодиноких бюро нерухомості або стоянок для вантажівок. Едіпа вирішила зупинитися у наступному motelі, хай яким він буде відразливим, оскільки зараз спокій і чотири стіни видавалися їй жаданішими, аніж ця ілюзія швидкості, свободи, вітру у волоссі та мінливий краєвид. Вона уявляла, що насправді дорога – це голка, яка десь попереду встромлена у вену автостради, у вену, яка живить наркомана Лос-Анджелес, робить його щасливим, зрозумілим, захищає від болю чи того, що в тому місті вважається болем. Але якби навіть Едіпа була одним маленьким кристаликом «білого коника¹», розчиненим у Лос-Анджелесі, то за її відсутності місто продовжувало б ловити той самий кайф.

Проте, побачивши черговий motel, вона якусь мить вагалася. На пофарбованому листовому металі на тридцять футів угору височіла німфа, зображена з білою квіткою в руці; на вказівнику, який світився попри сонячну погоду, значилося «Палати Ехо». Обличчя німфи багато в чому скидалося на обличчя Едіпи, проте її це вразило менше, ніж та прихована повітродувна система, що примушувала постійно коливатися серпанковий хітон німфи, під час кожного помаху відкриваючи величезні, окраплені кіноваррю груди та стрункі рожеві стегна. Вона усміхалася яскравою відвертою усмішкою, не зовсім такою, як у шльондр, але й не схожою на усмішку німфи, яка марніє з любові. Едіпа заїхала на парковку, вийшла з машини і трохи постовбичила у застиглому повітрі під палючим

¹ White horse – (білий кінь) сленгова назва героїну.

сонцем, споглядаючи, як штучний буревій над нею коливає хітон у п'ятифутовій амплітуді. Згадувала своє видиво повільного смерчу та нерозчutih нею слів.

Як на той час, який вона збиралася тут пробути, номер її цілковито влаштував. Його двері виходили на видовжене подвір'я з басейном, поверхня якого нині була незворушна та виблискувала на сонці. У віддаленому кінці двору був водограй з ще однією німфою. Все завмерло. Якби навіть за іншими дверима хтось жив чи наодинці зі своїм деренчливим кондиціонером спостерігав за нею крізь вікна, вона все одно б нікого не побачила. Адміністратор готелю на ім'я Майлз, недоук років шістнадцяти, із бітлівською зачіскою, у шерстяному піджаку на один гудзик, без лацканів і вилогів, ніс її багаж і наспівував собі, а можливо, і їй:

Пісня Майлза

*Для Фрагу я товстий,
Весь час мені торочиш,
Коли мене ти хочеш попустити.
Але я в темі шарю, так, ага,
А ти закрий губешник свій, ага,
Для Фрагу може я й товстий
Та все ж і не худий для Свіму¹.*

– Як мило, – прокоментувала Едіпа, – а чого ти співаєш з англійським акцентом, якщо говориш без нього?

– То все через мій гурт, – пояснив Майлз, – «Параноїки». Ми ще новачки. Наш менеджер каже, що співати треба саме так. Ми дивимося купу англійських фільмів для засвоєння вимови.

– Мій чоловік – диск-жокей. – Едіпа захотіла допомогти. – Це лише тисячоватова станція, але, якщо у вас є якийсь запис, я могла б дати йому, щоб він поставив у ефір.

¹ Фраг і Свім – популярні серед молоді середини 60-х років ХХ ст. стилі танцю.

Майлз зачинив за собою двері і, хитро зблиснувши очима, почав іти на неї:

– Що ви за це хочете? Ви хочете того, що я думаю? Так, якщо хочете знати – я справжній пайола-пацан¹.

Едіпа схопила, що було під рукою, і це виявилася схожа на кроляче вухо антена від телевізора, що стояв у кутку.

– Ох, – зупинився Майлз, блиснувши очима з-під чуба, – ви теж мене ненавидите.

– Ти справді параноїк, – сказала Едіпа.

– У мене молоде гладеньке тіло, – сказав Майлз, – Я думав, що старші ципи задля цього і приїжджають. – Він забрався, лише вимотавши з неї півбакса за принесені сумки.

Тієї ж ночі заявився юрист Метцгер. Він виявився настільки гарним, що Едіпа навіть спершу подумала, що вони – хтось із тих, що нагорі, – у такий спосіб пожартували з неї. Він мав би бути актором. Він стояв у проїмі дверей, – позаду нього у лагідних відблисках нічного неба мерехтливо мовчав видовжений басейн, – промовляючи «Місіс Маас» з нотками докору у голосі. Його величезні променисті очі із зухвалими віями розпусно усміхалися до неї; вона роззирнулася довкола, шукаючи рефлектори, мікрофони, кабелі камер, але був лише він і вишукана пляшка французького Божоле, яку, за його зізнанням, він торік відчайдушно і протизаконно провіз контрабандою до Каліфорнії прямісінько повз прикордонників.

– Агов, – промурмотів він, – я ж можу увійти після цілодобового прочісування мотелів у ваших пошуках, так?

На цей вечір у Едіпи не було жодних планів, окрім як дивитися по телеку «Бонанцу²». Вона вже перевдяглася у

¹ Пайола – в оригіналі – Payola – поєднання англ. слів pay (платити) та Victrola (торговельна марка фонографів). Так в США називали таємні виплати радіостанціям і телеканалам задля рекламного розкручування певних музичних композицій. Далі за текстом ці «плати-дістанки» виступають також як синонім хабарництва.

² «Бонанца» – один з найдовших американських серіалів-вестернів, транслявався на каналі NBC (1959–1973). «Бонанца» – це термін

стрейчеві джинси та кошлатий чорний светр і розпустила волосся. Едіпа знала, що виглядає досить-таки привабливо.

– Заходьте, – сказала вона, – але у мене лише одна склянка.

– Я, – повідомив їй галантний Метцгер, – можу пити з пляшки. – Він зайшов і, не роздягаючись, вмовився прямо на підлозі. Відкоркував пляшку, налив їй трохи і почав розповідати. Тоді ж виявилось, що Едіпа не надто й помилялася, думаючи, що він актор. Десь двадцять з гаком років тому Метцгер був однією з тих зірочок дитячих фільмів, відомий як Малюк Ігор.

– Моя мати, – гірко сповістив він, – по-справжньому пресувала мене, хлопчика, як кошерний шматок яловичини в мийці, хотіла, щоб я був знекровлений і чистий. Інколи я задумуюся, – він заходився пригладжувати волосся на потилиці, – а що, як їй це вдалося? Це мене лякає. Ви ж знаєте, у кого такі матері розжалують своїх синків.

– Але ж ви не схожі на такого, – почала Едіпа й одразу замислилася.

Метцгер зблиснув двома рядами великих кривуватих зубів.

– Зовнішність не має значення, – відповів він. – Я живу всередині моєї зовнішності, і я ніколи ні в чому не певен. Мене це гнітить.

– І часто, – поцікавилася Едіпа, розуміючи, що це всього-на-всього слова, – у вас таке буває, Малюче Ігорю?

– Знаєте, – сказав Метцгер, – при мені Інверариті згадував вас лише раз.

– Ви були близькими?

– Ні, я складав йому заповіт. Хіба не хочете дізнатися, що він сказав?

– Ні, – сказала Едіпа й увімкнула телевізор. На екрані розквітнув образ дитини невизначеної статі, її голі ніжки

гірників на позначення значних покладів руди (інакше кажучи – «золоте дно»), у США асоціюється з Комсток-Лоуд, родовищем золотих і срібних руд у штаті Невада.

були незграбно стиснуті, кучері до плечей завдовжки переплуталися з короткою шерстю сенбернара, чий язичюра, як бачила Едіпа, почав облизувати рожеві щічки дитини, аж вона благально наморщила носика і сказала: «Ну, Мюррею, припини, через тебе я буду увесь мокрий».

– Це я, це я, – придивившись, заволав Метцгер, – Боже милостивий.

– Хто саме з них? – поцікавилася Едіпа.

– Кіно називається, – Метцгер заклацав пальцями, – «Розжалувані».

– Це про вас і вашу матір?

– Про цю дитину та його батька, якого витурили з Британської Армії за боягузтво, але він лише покривав одного друга, отак, і, щоб спокутати свою провину, він і дитина попрямували до старого полку в Галліполі¹, де батько якимось збудував мініатюрну субмарину, на якій вони щотижня прослизають Дарданеллами до Мармурового моря і торпедують турецькі торговельні судна, батько, син і сенбернар. Собака сидить на вахті біля перископа і гавкає, як щось помітить.

Едіпа наливала вино:

– Не може бути.

– Слухайте, слухайте, отут я співаю. – І справді, тепер дитина, собака і старий веселий грек-рибалка, який невідь-звідки з'явився з цитрою², усі разом стояли на тлі декорацій у псевдододеканівському³ стилі з берегом моря і вечірнім сонцем, і дитина заспівала:

¹ Галліполі – півострів у європейській частині Туреччини, а також місто на ньому (інша назва міста – Геліболу). На півострові, розташованого біля проливу Дарданелли, під час Першої світової війни відбулась масштабна військова операція (1915–1916) з метою захоплення Константинополя та виведення Туреччини з війни. Унаслідок операції об'єднані війська Англії, Франції, Австралії, Нової Зеландії, Сенегалу й Індії зазнали поразки від Османської імперії.

² Струнний щипковий інструмент.

³ Додеканес (гр. «дванадцять островів») – острови на південному сході Егейського моря.

Пісня Малюка Ігоря

*Проти турка й фріца, були ми, наче криця,
Мій татко, мій песик і я.
Мов три мушкетери, пройшли різні афери,
І трималася міцно вся наша сім'я.
Аж ось Константинополь в перископі,
І надія лиш на моря;
Ми атакуєм берег, на пляжі хлопці – у вереск,
Такі ми – мій татко, мій песик і я.*

Потім був інструментальний програш – рибалка зі своїм інструментом, а тоді малий Метцгер взяв високу ноту, а його старший двійник, попри протести Едіпи, йому підспівував.

Він міг усе це вигадати, раптом подумала Едіпа, підкупив інженера на місцевій телестанції, щоб той пустив це по телеку, або усе це елементи інтриги, ретельно спланованої звабливої інтриги. Ох і Метцгер!

– Ви не підспівували, – зазначив він.

– І гадки не мала, – посміхнулася Едіпа. Пішла гучна реклама Лагун Фангозо¹, нового житлового будівництва на захід звідси.

– Одне з капіталовкладень Інверариті, – відзначив Метцгер. Житловий комплекс мав бути пронизаний водними каналами з приватними причалами для моторок, залогою зібрань на плаву посеред штучного озера, на дні якого лежатимуть завезені з Багам реконструйовані галеони; уламки величних колон і фризів з Канар; справжні людські скелети з Італії; велетенські мушлі молюсків з Індонезії – усе, що потрібно для розваг любителям підводного плавання. На екрані промайнув план забудови, Едіпа зітхнула, змусивши Метцгера озирнутися, щоб дізнатися, чи не адресувалося, бува, те зітхання йому. Але вона всього-на-всього пригадала краєвид, який сьогодні опівдні відкрився їй з пагорба.

¹ Фангозо – ісп. та іт. «брудний».

Знову з'явилося відчуття причетності до чогось, якась обіцянка ієрофанії¹: друкована електронна плата, злегка вигнуті вулиці, приватний доступ до води, Книга Мертвих...

Не встигла вона й отямитися, як на екрані знову з'явилися «Розжалувані». Маленька субмарина, названа «Жюстін» на честь померлої матері, готова до відплиття, відшвартовувалася на причалі. Їх проводжав невеликий натовп, серед них старий рибалка та його донька, довгонога кучерява німфетка, яка, за умови щасливого фіналу, дісталася б Метцгеру; ладненько скроєна англійська сестра милосердя для батька Метцгера; і навіть вівчарка, яка позирала на сенбернара Мюррея.

– Ага, – сказав Метцгер, – це коли у нас були проблеми в Протоках. І все, бляха, через ті кефезькі² мінні поля, та ще й німчура нещодавно повісила ту велетенську сітку, сплетену із двох з половиною дюймового троса.

Едіпа знову наповнила свою склянку. Вони тепер лежали, дивлячись на екран, і ледь торкалися один одного. Із телевізора долинув жаский звук вибуху.

– Міни! – зчинив галас Метцгер, схопившись за голову та сахнувшись від неї.

– Татку, – розревівся Метцгер на екрані, – я боюся.

Усередині субмаринки панував хаос, собака гасав туди-сюди, бризкаючи слиною, що змішувалася з бризками води із пробойни у перегородці, яку батько затуляв сорочкою.

– Єдине, що ми можемо зробити, – виголосив батько, – опуститися на дно і спробувати проскочити під сіткою.

– Смішно, – сказав Метцгер. – Вони зробили ворота в сітці, щоб німецькі підводні човни могли крізь них проходити для атак на британський флот. Всі наші субмарини класу Е просто використовували ці ворота.

– Звідки ви знаєте?

¹ Ієрофанія – проявлення священного, термін запровадив румунський дослідник міфології та релігій Мірча Еліаде (1907–1986).

² Кефез – мис і місто в Дарданеллах, де під час Першої світової війни на мінних полях підірвалося багато субмарин.

– Я ж там був!

– Але ж... – почала Едіпа, та раптом зауважила, що у них закінчилося вино.

– Ага, – сказав Метцгер, дістаючи з внутрішньої кишені піджака пляшку текіли.

– Без цитрини? – грайливо, як у кіно, запитала вона. – Без солі?

– То для туристів. Хіба Інверариті пропонував цитрину, коли ви були там?

– Звідки ви знаєте, що ми там були? – Вона спостерігала, як він наповнює її келих, і мірою наповнення сам Метцгер їй подобався все менше і менше.

– Він торік списав це на бізнес-витрати. Я займався його податками.

– Фінансові справи, – задумливо промовила Едіпа, – Це все, що ви з Перрі Мейсоном знаєте, обоє рябє, юристи-авантюристи.

– Але ж наша привабливість якраз і полягає у нашій спритності, – пояснив Метцгер. – Адвокат у залі суду перед будь-якими присяжними стає актором, так? Реймонд Берр¹ – актор, що видає себе за адвоката, який перед присяжними стає актором. Щодо мене, я – колишній актор, який став адвокатом. Вони зробили пілотний випуск серіалу, сюжет якого фактично базується на моїй кар'єрі, у головній ролі мій друг – Мані Ді Пресо, колишній адвокат, який полишив свою фірму, щоб стати актором. Він у цьому серіалі грає мене, актора, який стає адвокатом, щоб періодично бути актором. Плівка фільму зберігається у спеціальному провітрюваному приміщенні однієї з голлівудських студій, світло її не може зіпсувати, отож фільм можна крутити нескінченно.

¹ Реймонд Берр (1917–1993) – американсько-канадський актор, 1956 року зіграв роль журналіста Стіва Мартина у фільмі «Годзилла, король монстрів!» (1956), першій «американізованій» версії японської історії. Є свідчення, що Пінчон мав намір написати твір про Годзиллу та його ворогів-монстрів (метелика Мотру, наприклад, згадує в романі «Внутрішня вада», 2009).

– Халепа, – сказала Едіпа, вдивляючись у телек і відчуваючи теплоту його стегна навіть крізь одяг Метцгера та власні штани. А тим часом:

– Там уже турки з прожекторами, – сказав він, підливаючи текіли та спостерігаючи за тим, як заливає субмарину, – патрульними катерами та кулеметами. Закладемося на те, що має трапитися далі?

– Звичайно ж ні, – відповіла Едіпа, – фільм уже знято. – Він лише мовчки усміхнувся у відповідь.

– Одна з ваших нескінченних декламацій.

– Але ж ви не знаєте, що буде далі, – сказав Метцгер. – Ви ж не бачили фільму. – Тепер з екрана ревіла оглушлива реклама цигарок «Біконсфілд», перевага яких полягала у використанні фільтру із кісткового вугілля найвищої якості.

– А чиї кістки? – поцікавилась Едіпа.

– Інверариті мав знати. Йому належав 51 відсоток акцій підприємства з виготовлення фільтрів.

– Розповідайте.

– Іншим разом. У вас зараз останній шанс, щоб закластися. Виберуться вони звідти чи ні?

Вона сп'яніла. Ні з того ні з сього їй спало на думку, що звитяжне тріо врешті-решт може і не вибратися. І було геть невідомо, скільки ще триватиме фільм. Вона подивилася на годинник, але він зупинився.

– Дурниці, – сказала вона, – звичайно ж, вони виберуться.

– Звідки ви знаєте?

– Такі кіношки всі щасливо закінчуються.

– Усі?

– Більшість.

– Це знижує ймовірність, – самовдоволено зауважив він.

Вона примружилася на нього крізь склянку:

– Тоді повідомте, які у мене шанси.

– Тоді закладання втратить сенс.

– Ну, – можливо, занадто гучно вигукнула вона, – закладаюся на пляшку чогось там. Текіла підійде? Що у вас нічого не вийшло. – І відчула, що слова завели її в пастку.

– На те, що в мене нічого не вийшло. – Він замислився. – Від ще одної пляшки сьогодні ви заснете, – вирішив він. – Ні.

– На що ж тоді закладаємося? – Вона знала. Вони, здається, хвилин зо п'ять затято дивилися один одному у вічі. Вона чула, як у динаміках телевізора один за одним змінюються рекламні ролики. Вона дратувалась усе більше, можливо, через сп'яніння, а можливо, через те, що втомилася чекати на продовження фільму.

– Ну, добре, – нарешті промовила вона, тамуючи роздратування у голосі, – закладаюся. На що завгодно. Що у вас нічого не вийшло. Що всі ви підете на дно Дарданелл рибам на харч, ваш татко, ваш песик і ви.

– Справедливо, – протягнув Метцгер, взявши її за руку, ніби щоб потиснути для закладання, та натомість поцілував її долоню, стримано торкаючись сухим кінчиком язика сплетіння ліній її долі, незмінних солонуватих нарисів її особистості. У неї з'явилися сумніви, чи відбувається це все насправді, так само, як, скажімо, коли вона була вперше у ліжку з нині мертвим Пірсом. Тим часом кіношка продовжилася.

Батько заліг у виїмці на крутих скелях плацдарму, де висадився АНЗАК¹, зусібіч летіла турецька шрапнель. Не було видно ані Малюка Ігоря, ані пса Мюррея.

– Ну, і якого біса, – сказала Едіпа.

– Чортівня, – відповів Метцгер, – щось вони налажали з тими плівками.

– До чи після цього? – спитала вона, потягнувшись за пляшкою текіли, від чого її ліва грудь опинилася десь біля носа Метцгера. Відповідаючи, Метцгер скосив очі вбік, набувши страшенно кумедного вигляду:

– Це буде підказкою.

– Ну ж бо, – вона штовхнула його в ніс м'яким кінчиком чашечки бюстгальтера і налила випивки. – А то не буду закладатися.

¹ ANZAC (англ. The Australian and New Zealand Army Corps) – Австралійсько-Новозеландський армійський корпус.

– Не, – сказав Метцгер.

– Принаймні скажіть, чи це той самий його старий полк.

– Продовжуйте, – сказав Метцгер, – запитуйте. Але за кожну відповідь ви маєте із себе щось знімати. Назвемо це «Стриптиз Боттічеллі¹».

Едіпі сяйнула чудова думка:

– Добре, – сказала вона йому, – та спочатку я на секунду заскочу до вбиральні. Заплющіть очі, відверніться і не підглядайте.

На екрані у небувалій тиші до берегів Седд-ель-Бар² пристав вуглевоз «Ривер-Клайд³» із двома тисячами чоловік на борту.

– Оце воно, мужики, – почувся шепіт зі штучним британським акцентом. Раптом з берега по них відкрили вогонь водночас із безлічі турецьких гвинтівок, і почалася бійня.

– Знаю я цю частину, – розповідав їй Метцгер, міцно заплющивши очі та відвернувшись від телевізора. – Море на п'ятдесят ярдів було червоне від крові. Вони цього не показують. – Едіпа, заскочивши до вбиральні, де також був гардероб, швидко роздяглася і почала натягати на себе якомога більше привезеного із собою одягу: шість пар панчіх різних кольорів, пояс, три пари нейлонових панчіх, три бюстгальтери, дві пари стрейчевих штанців, чотири спіднички, одну чорну вузьку сукню та дві літні, із півдесятка трапецієвидних спідниць, три светри, два стьобаних халати,

¹ «Боттічеллі» – гра на відгадування, в якій запитання стосуються відомих постатей. Назва походить від того, що людина, про яку задають питання, має бути відома не менш ніж італійський живописець флорентійської школи Сандро Боттічеллі (прибл. 1445–1510).

² Седд-ель-Бар – селище на мисі Геллес, де 1915 року задля участі в Дарданелльській військовій операції висадилися декілька ірландських батальйонів, зокрема один – із судна «Ривер-Клайд».

³ «Ривер-Клайд» – відомий британський вуглевоз, у період Першої світової війни переобладнаний на транспортно-десантний корабель. Активно використовувався під час вищезазначеної військової операції на півострові Галліполі.

світло-блакитний пеньюар і стару гавайську накидку з акрилу. Потім браслети, розсип шпильок, сережки та кулон. Усе це вдягання, здавалося, тривало кілька годин, і, скінчивши, вона заледве могла ходити. Їй не варто було дивитися на себе у дзеркало на повний зріст, бо, побачивши надувну кулю на ніжках, вона так разреготалася, що аж впала додолу разом з балончиком лаку для волосся, який стояв на раковині. Той ударився об підлогу, у ньому щось тріснуло, і його вміст почав під тиском вириватися назовні, жбурляючи балончик по всій убиральні. Заскочивши до вбиральні, Метцгер побачив, як огорнута липкими хмарками запашного лаку Едіпа, силкуючись підвестися, качалася підлогою.

- Господи! - сказав він голосом Малюка Ігоря. Балончик зі зловісним шипінням відскочив від туалетного столика та просвистів повз праве вухо Метцгера, хіба що на чверть дюйма розминувшись із ним. Прикриваючи Едіпу, Метцгер гепнувся на підлогу, а балончик продовжував свої високошвидкісні піруети; з іншої кімнати долинуло розмірене, низьке крещендо залпів корабельної артилерії, звуки кулеметів, гаубиць і дрібнокаліберної зброї, крики й обірвані передсмертні молитви піхотинців. Вона ковзнула очима по його прикритих повіках і перевела погляд на осяяну світлом стелю, у полі її зору скажено носився балончик, тиск у якому здавався невичерпним. Вона була наляканою, але й близько не протверезіла. Їй здавалося, ніби балончик знав куди рухатися, так ніби заплутану траєкторію його стрімких рухів прораховувало щось досить потужне для такої задачі - Бог чи обчислювальний пристрій; але сама вона не могла так само швидко все прораховувати і лише розуміла, що будь-якої миті на швидкості сто миль на годину в них міг влучити балончик.

- Метцгер, - простогнала вона і вп'ялася зубами в його обтягнене гладенькою тканиною передпліччя. Усе тхнуло лаком для волосся. Балончик вривався у дзеркало і відлетів убік, лишаючи після себе сріблясто-сітчастий розквіт скла, що за мить з брязкотом увесь обсипався в раковину; потім прошипів над ними у напрямку душу, де вривався в панно

з матового скла і цілком його знищив; звідти, зманеврувавши у трьох кахляних стінах і минаючи світильник та вивергаючи шипіння, розбавлене телевізійним галасом, здійнявся над двома розпростертими тілами до самої стелі. Вона не бачила цьому кінця-краю, аж поки балончик таки не видихся на злеті і впав на підлогу за фут від її носа. Едіпа лежала і дивилися на нього.

– Во дають, – зазначив хтось. – Крутизна. – Едіпа витягла зуби з Метцгера, роззирнулася і побачила у дверях Майлза, пацана з довгим чубом у шерстяному костюмі, помноженого тепер на чотири. Скидалося на те, що це згадуваний ним гурт «Параноїки». Вона не могла їх розрізнити, у трьох були із собою електрогітари, і всі стояли роззявивши роти. Там також з'явилося декілька дівочих облич, що, протиснувшись, визирали з-під пахв і з-поміж ніг хлопців.

– Якись збоченці, – сказала одна з дівчат.

– Ви з Лондона? – поцікавився один із них, – це що, так у Лондоні роблять? – Лак для волосся висів у повітрі наче туман, підлога мерехтіла, мов скляна.

– Йй-бо, най мене качка копне¹, – підсумував хлопець із запасним ключем від номера, й Едіпа вирішила, що то Майлз. Він шанобливо змінив тему і заходився розповідати про оргію серферів на минулому тижні за участі п'ятигалонової каністри ниркового сала, автівочки з люком і дресированого тюленя.

– Певна, наша порівняно з тією – ніщо, – сказала Едіпа, якій уже вдалося повернутися, – так чому б вам усім просто, ну той, не піти звідси. І заспівати. Без романтичної музики нічого не вийде. Заспівайте нам серенаду.

– Може, пізніше, – сором'язливо припустив інший «Параноїк», – ви приєднаєтеся до нас у басейні.

– Залежить від того, як гаряче буде тут, банда, – весело підморгнула Едіпа. Під'єднавши подовжувачі в усі наявні у

¹ Пінчон використовує дещо архаїчний британський фразеологізм «Lord love a duck», який зустрічається, зокрема, у творах Джеймса Джойса.

кімнатах розетки та вивівши їх жмутом з вікна, дітлашня один за одним вийшли.

Хитаючись, Метцгер допоміг їй звестися на ноги.

- Ще пограємо у «Стриптиз Боттічеллі»? – У кімнаті горлала телевізійна реклама турецької лазні у центрі Сан-Нарцисо, хоч би де був той центр, яка називалася «Сераль Гогана».

- Це теж власність Інверариті, – зауважив Метцгер. – Знала?

- Садист, – заволатала Едіпа, – скажи це ще раз, і я насаджу тобі телек на голову.

- Ти справді навіжена, – усміхнувся він.

Але насправді вона не була такою. Едіпа сказала:

- А що, у біса, не його власність?

Метцгер вигнув брову:

- І не кажи.

Але якщо вона й збиралася щось сказати, то вже не змогла, бо надворі у тремтливій повині густих гітарних акордів усі гуртом заспівали «Параноїки». Їхній ударник небезпечно вмонтувався на трампліні для стрибків, решти ж не було видно. Метцгер підійшов до неї ззаду з наміром стиснути руками її груди, та через увесь той одяг не зміг їх одразу знайти. Вони стояли біля вікна та слухали спів «Параноїків».

Серенада

*Ліг і бачу місяць я
Над самотнім морем сяє,
Бачу – тягне він приплив,
Ковдрою вкриває,
Тихий і безликий місяць
Пляж зайняв в цю ніч,
Є лиш спогад днів,
І тіні знак зсірів, і місяць білий віч-на-віч.
А ти самотня у цю ніч
І самотній я, облиш,*

Самотнє дівча у самотній кімнаті, так, це все, що я
можу знати,

Плач самотній стих.

Як прийти й тебе знайти і віддати в сіру ніч?

Де місяць і приплив, й де шлях я загубив, й де темно зусібіч.

Ні, я маю бути сам,

Поки не впокорить;

Хай-но візьме місяць, небо, і пісок, і самотнє море.

І самотнє море... і т. д. [Затихає]

- Що далі? – жваво стріпнулася Едіпа.

- Перше запитання, – нагадав їй Метцгер. Із телевізора загавкав сенбернар. Едіпа глипнула і побачила Малюка Ігоря, замаскованого під турецького хлопчика-жебрака, що ховався з собакою біля декорації, яка їй видалася Константинополем.

- Інша рання плівка? – спитала вона з надією.

- Такі запитання не допускаються, – сказав Метцгер. Наче жертвне молоко для садового гнома, «Параноїки» поставили пляшку «Джека Деніелза» біля одвірка¹.

- Ух, – сказала Едіпа. Вона налила собі випити. – Малюк Ігор дістався до Константинополя в тій гарній субмарині «Жюстін»?

- Ні, – заперечив Метцгер. Едіпа зняла сережку.

- Він дістався туди, як там вона називається, субмариною класу Е?

- Ні, – сказав Метцгер. Едіпа зняла ще одну сережку.

- Він дістався туди суходолом, можливо, через Малу Азію?

- Можливо, – сказав Метцгер. Едіпа зняла ще одну сережку.

- Ще одну сережку? – спитав Метцгер.

- Якщо я відповім, ти щось знімеш?

- Я зроблю це, не чекаючи відповіді, – загарчав

¹ Критик Крістофер Філіппо вважає, що цей епізод відсилає до фільму Генрі Костера «Вдача ірландця» («The Luck of the Irish», 1948).

Метцгер, вивільняючись з піджака. Едіпа знов наповнила свою склянку, Метцгер ще раз ковтнув з пляшки. Потому Едіпа п'ять хвилин сиділа та дивилася телек, забувши, що має запитувати. Метцгер із зосередженим виглядом знімав штани. Здається, батько якраз мав постати перед військово-польовим трибуналом.

– Так це, – сказала вона, – попередня частина. Це тут його звільняють зі служби, ха-ха.

– Може, це він згадує, – сказав Метцгер. – Або це з ним траплялося двічі. – Едіпа зняла браслет. Так це і тривало: зміна сцен фільму, поступове звільнення від одягу, яке, здавалося, ніяк не наближало її до оголеності, пиятика, невтомний галас голосів і гітар, що линули звідкись від басейну. Час від часу показували рекламу, і щоразу Метцгер казав «належить Інверариті» або «значний пакет акцій», та згодом він обмежився лише кивками й усмішками. Едіпа похмуро глипала у його бік, відчуваючи, як потойбіч її очей розквітав головний біль, і все більше переконуючись, що з-поміж усіх можливих варіантів стати коханцями вони обрали той спосіб, який максимально сповільнює плин часу. Усе навколо втрачало ясність. Якоїсь миті вона пішла до ванної кімнати, намагаючись віднайти своє відбиття в дзеркалі, та не змогла. Вона була майже нажахана. Тоді згадала, що дзеркало розбилася і впало до раковини.

– Сім років нещастя, – сказала вона вголос. – Мені буде 35. – Вона зачинилася і скористалася нагодою, щоб навмання майже автоматично натягнути на себе ще нічну сорочку та спідницю, а також пояс-корсет і декілька пар гольфів. Здавалося, що якщо коли-небудь настане світанок, то Метцгер просто зникне. Вона не була впевнена, що хоче того. Едіпа повернулася до кімнати і побачила Метцгера в самісіньких трусах-боксерах, який, засунувши голову під ліжко, міцно спав з ерекцією. Вона також завважила черевце, яке до того приховував одяг. На екрані новозеландці та турки нанизували один одного на багнети. Галасуючи, Едіпа кинулася до нього, впала зверху і почала його цілувати, намагаючись розбудити. Він розклепив свої блискучі

очі і пронизав її поглядом, який вона аж ніби гостро відчула десь поміж грудей. Із її легень вирвалося гучне зітхання, яке, здавалося, немов казкова повінь, зміла з неї всю її суворість, і вона обм'якла поруч нього, занадто слабка, щоб допомогти йому остаточно роздягнутися; минуло двадцять хвилин борсання та крутіння, і тут їй спало на думку, що він нагадує збільшену, короткочубу, маленьку дівчинку з лялькою Барбі та незворушним обличчям. Можливо, вона раз чи двічі засинала. Коли вона знову прокинулася, то зрозуміла, що з нею вже злягаються; вона почала поступово наближатися до сексуального кресендо, усе було наче під час зміни плану у сцені, коли камера вже почала рухатися. Надворі розпочалася гітарна фуга, і вона рахувала кожен новий електронний голос, допоки не дійшла до шести чи близько того, і згадала, що тільки три «Параноїки» грали на гітарах; тож, вочевидь, інші також мали б під'єднатися.

Вони так і зробили. Їхню з Метцгером кульмінацію супроводжувало одночасне зникнення всього світла у номері, усе, включно з телевізором, раптово згасло, стало мертвим і чорним. Дивне відчуття. «Параноїки» вибили запобіжник. Коли знову з'явилося світло, а вони з Метцгером лежали сплівшись у розкиданому від стіни до стіни одягу та розлитому бурбоні, то телек явив батька, собаку та Малюка Ігоря, що потрапили в пастку всередині «Жюстін», у якій темнішало з невблаганним зростанням рівня води. Першим у супроводі купи бульбашок утопився пес. Камера впіймала великий план Малюка Ігоря, який галасував і тримав руку на пульті керування. Щось там коротко замкнуло, Малюка Ігоря жахнуло струмом, ним почало теліпати, і він страхітливо зарепетував. Завдяки одвічному голлівудському нехтуванню правдоподібністю батька не било електричним струмом, тож він зміг виголосити прощальну промову, вибачаючись перед Малюком Ігорем і собакою за те, що втягнув їх у це, і жалкуючи, що вони не зустрінуться на небесах: «Твої оченята востаннє бачать татка. На тебе чекає спасіння. А на мене – геєна». Наприкінці його страдницькі очі заповнили екран, звук

прибувалої води став оглушливим, наростала ця дивакувата музика з фільмів 30-х років з потужною саксофонною секцією, а потім усе стихло і з'явився напис «Кінець».

Едіпа скочила на ноги, перебігла до іншої стіни, обернулася і визвірилася на Метцгера.

- У них не вийшло! - вигукнула вона. - Наволоч, я виграла.

- Ти виграла мене, - посміхнувся Метцгер.

- Що тобі про мене розповідав Інверариті? - нарешті спитала вона.

- Що з тобою не буде легко.

Вона заголосила.

- Вертайся, - сказав Метцгер. - Ну.

Трохи згодом вона сказала: «Я повернуся». Так вона і зробила.

3

А тоді обставини не забарилися досить цікаво обернутися. Якщо кінцевою метою, крім відкриття того, що вона називала «системою Трістеро», чи часто просто «Трістеро» (ніби то була чиясь таємна назва), було покласти край її ув'язненню в башті, то за логікою та ніч її зради із Метцгером була вихідною точкою цього; так, за логікою. І, можливо, саме це їй найбільше і допікатиме – як воно все логічно збіглося. Неначе (як вона здогадалася першої ж миті в Сан-Нарцисо) це було одкровення, яке поступово відкривало все довкола неї.

Найбільшим одкровенням була колекція марок, що залишилася після Пірса, і яка йому часто замінювала саму Едіпу – тисячі маленьких кольорових вікон у глибокі анфілади простору та часу: савани, заповнені антилопами канна і газелями, галеони, що плывуть на захід у порожнечу, голови Гітлера, заходи сонця, ліванські кедрі, алегоричні обличчя, яких ніколи не існувало, – ігноруючи її, він міг годинами вдивлятися у кожну з них. Вона ніколи цього не могла збагнути. Думка про те, що тепер це все треба інвентаризувати й оцінювати, лише додавала їй головного болю. У неї не виникало жодної думки про те, що вони можуть їй про щось розповісти. А ще коли у неї не було відповідного настрою чи передчуття, яке викликає спершу щось одне, потім – інше, уже щось геть несподіване, то про що, урешті-решт, могли їй розповісти німотні марки, які продовжували залишатися хіба колишніми суперниками,

як і вона, ошуканими смертю, уже майже розбитими на лоти на шляху до невідомої кількості нових господарів?

Усе ставало дедалі серйознішим, через передчуття, яке виникло завдяки листу від Мучо або через той вечір, коли їх з Метцгером занесло до чудернацького бару, відомого як «Кінескоп». Потім вона не могла пригадати, що саме сталося спершу. У самому листі не було нічого особливого – він надійшов у відповідь на одну з її періодичних, безладних чи не дуже, записок, які вона надсилала йому двічі на тиждень й у яких вона не зізналася про той епізод з Метцгером, бо відчувала, що Мучо якось і так дізнається. А відтак на танцюльках студії звукозапису КЯУХ знову позиратиме вздовж блискучої підлоги спортзали, де в одній з велетенських замкових шпарин, намальованих на баскетбольному майданчику, видивиться її, ту, яка недоладно вимахуватиме руками, ніби вертикально пливучи на спині, і яку підбори робили вищою на дюйм за будь-якого хлопця, сімнадцятирічна Шерон, Лінда чи Мішель, про яку відомо, що вона в темі, чії оксамитові очі врешті-решт, за статистикою, здибаються з очима Мучо та зреагують у відповідь, і тоді все станеться буденно, як воно буває, коли дізнаєшся, що не можеш зі своєї законслухняної голови викинути незаконне розбещення малолітньої. Їй була знайома ця схема, бо таке вже траплялося кілька разів, хоча заради справедливості треба сказати, що насправді Еділа про це згадувала лише раз, теж десь о третій ранку, коли те питання ніби впало з темного світанкового неба: а чи не турбує його Кримінальний кодекс. «Звичайно», – відповів Мучо незабаром, і на тому все; та вона, здавалося, вчула ще щось у його тоні, щось середнє між роздратуванням і мукою. Тоді вона подумала, що, можливо, це роздратування є наслідком якогось вчинку. Вона колись теж була сімнадцятирічною, готовою сміятися майже над будь-чим, аж тоді усвідомила, що її здолали ніжністю, назвімо це так, якій вона так ніколи цілковито і не відкрилася, щоб остаточно не загрузнути. Це стримувало її від подальших запитань. Як і у всіх пояснень, чому вони не можуть знайти спільної мови, у цього теж був доброчесний мотив.

Коли надійшов лист, напевно, саме інтуїція, яка підказувала, що у ньому не буде жодних новин, змусила Едіпу уважніше оглянути його ззовні. Спочатку вона нічого не помітила. Це був звичайний конверт від Мучо, відправка з поштового відділення, звичайна марка авіапошти, ліворуч від погашення – поставлена урядом блямба: «ПОВІДОМЛЯЙТЕ ПРО ВСІ НЕПРИСТОЙНІ ЛИСТИ СВОЄМУ ПОШМАТАЙСТРУ». Прочитавши листа від Мучо і занудьгувавши, вона знову заходилася його проглядати, щоб перевірити, чи немає там яких непристойностей.

– Метцгер, – спало їй на думку, – а що таке «пошмат-тайстер»?

– Майстер у посудомийні, – авторитетно відповів Метцгер з ванної кімнати, – відповідальний за всякі важкі шмаття, паровики, канонерки, голландські пічки...

Вона жбурнула в нього бюстгальтером і сказала:

– Я маю повідомляти про всю непристойну пошту моему пошматайстру.

– Це у них друкарська помилка, – сказав Метцгер, – трапляється. Клацнули не ту клавішу, розумієш?

Мабуть, це було того ж вечора, коли вони натрапили на «Кінескоп», бар поруч з дорогою на Лос-Анджелес, неподалік від заводу «Йойодіни». Цього вечора, як і завжди, «Палати Ехо» ставали просто нестерпними – чи то через застиглість басейну і порожні вікна, що блимали на нього, чи то більше через підлітків-вуайеристів, які всі мали копії запасного ключа Майлза, тож могли заскочити їх за будь-якими химерними сексуальними ігрищами. Дійшло до такого паскудства, що Едіпа з Метцгером взяли за звичку перетягати матрац до гардеробної, де Метцгер потім пересував до дверей комод, витягав звідти нижню шухляду та клав її зверху, встромляв ноги у вивільнений простір – єдиний спосіб для нього повністю випростатися у цій комірчині, але тут він зазвичай геть втрачав інтерес до справи.

«Кінескоп» виявився місцем, де збиралися працівники, що складали електроніку на «Йойодіні». Зелена неоновіа вивіска ззовні була дотепно зроблена у вигляді екрана

осцилоскопа¹, яким плив вічно мінливий танок фігур Ліссажу². Як виявилось, того дня видавали платню, і всередині всі вже були напідпитку. Роззирнувшись на ходу, Едіпа і Метцгер знайшли столик у глибині. Матеріалізувався висхлий бармен у темних окулярах, і Метцгер замовив бурбон. Оглядаючи бар, Едіпа занервувала. Із відвідувачами «Кінескопа» було щось вочевидь не так: усі вони були в окулярах і мовчки витріщалися. Хіба що за винятком двох-трьох поблизу дверей, які брали активну участь у конкурсі носодлубання, спостерігаючи, як далеко вони зможуть вистрілити через кімнату отриманим результатом.

Раптом з чогось на кшталт музичного автомата в дальньому кінці кімнати вихопився хор гуків і йойків. Усі облишили балачки. Бармен з напоями позадкував навшпиньки.

– Що трапилося? – прошепотіла Едіпа.

– Це Штокгаузен³, – поінформував її сивобородий, який шарив. – Ці ранні чуваки угорають від «Радіо Кельн». Пізніше вже реально відірвемся. Шариш, ми єдиний бар у цьому районі, що гне строгу лінію в плані електронної музики. Завалюйте сюди щосуботи, тут з опівночі у нас «Синусоїдний Сейшн», це туса наживо, камради з усього штату завалюють поджемити – Сан-Госе, Санта-Барбара, Сан-Дієго...

¹ Осцилоскоп – прилад для спостереження за процесами в електричних ланцюгах, спрощений осцилограф (прилад для вимірювання та запису параметрів електричного сигналу, що подається на екран у вигляді хвилястої лінії).

² Фігури Ліссажу – замкнуті траєкторії, що прокреслюються точкою, яка здійснює одночасно два гармонійні коливання у двох взаємно перпендикулярних напрямках, уперше вивчені та названі на честь французького науковця Жуля Ліссажу (1822–1880). Якщо на входи X та Y осцилографа подати сигнали близьких частот, то на екрані можна побачити фігури Ліссажу.

³ Карлгайнц Штокгаузен (1928–2007) – німецький композитор-експериментатор, один з лідерів музичного авангардизму, 1953 року почав співпрацювати з «Радіо Кельн» (там розташовувалася його електронно-музична лабораторія).

– Наживо? – спитав Метцгер, – електронну музику, наживо?

– Вони записують усе на плівку, тут, наживо, братан. У нас тут ціла кімната, забита всіма цими аудіоосциляторами¹, модуляторами для імітування звуку пострілів, контактними мікрофонами, у нас є все, чувак. Це якщо ти не взяв свої цимбали, шариш, але якщо є поняття та бажання поугорать з іншими котофанами, то тут завжди щось знайдеш.

– Не сумніваюся, – сказав Метцгер, виграючи усмішкою Малюка Ігоря.

Молодий доходяга у водостійкому одязі ковзнув у крісло навпроти них, відрекомендувався Майком Фалопяном і почав пропагувати організацію під назвою «Спільнота Пітера Пінгвіда».

– Ти з якогось із тих шизанутих правих об'єднань? – запитав дипломатичний Метцгер.

Фалопян кліпнув:

– Вони звинувачують нас у тому, що ми параноїки.

– Вони? – запитав Метцгер, також кліпаючи.

– Вас? – спитала Едіпа.

«Спільноту Пітера Пінгвіда» назвали так на честь командира військового корабля Конфедерації «Невдоволений», що на початку 1863 року відплив із зухвалим планом привезти оперативні сили, обігнувши мис Горн, та атакувати Сан-Франциско і, отже, відкрити другий фронт у війні за незалежність Півдня. Шторми та цинга знищили або завадили всім суднам у цій армаді, крім малого сміливця «Невдоволеного», що десь за рік з'явився біля берегів Каліфорнії. Однак, без відома Командора Пінгвіда, цар Микола II з Росії надіслав свій Далекосхідний флот, чотири корвети та два кліпери, усі під командуванням такого собі контр-адмірала Попова, до затоки Сан-Франциско як частину маневру для утримання Великобританії та Франції від (серед іншого) втручання на боці Конфедере-

¹ Аудіоосцилятор – низькочастотний генератор, спочатку призначався для тестування звукового обладнання.

рації. Пінгвід не міг обрати гіршого часу для нападу на Сан-Франциско. Тієї зими за кордоном ширилися чутки, що крейсери Півдня «Алабама» та «Самтер» справді налаштовані атакувати місто, і російський адмірал, у разі такої спроби, під свою відповідальність дав своїй Тихоокеанській ескадрі наказ бути у повній готовності та готуватися до бою. Однак видавалося, що крейсери вирішили обмежитися лише маневрами. Це не завадило Попову проводити періодичну розвідку. Те, що сталося 9 березня 1864 року, у святий тепер для всіх членів «Спільноти Пітера Пінгвіда» день, не надто зрозуміло. Попов таки відправив корабель, чи то корвет «Богатир», чи то кліпер «Гайдамак», щоб побачити, що там видно. Біля узбережжя того, що тепер називається Кармел-бай-зе-Сі¹, чи того, що тепер – Пізмо-Біч², десь ополудні або, можливо, ближче до сутінок, два кораблі побачили один одного. Можливо, один із них вистрілив, і якщо це так, то інший відповів, але обидва були поза зоною враження, тож на жодному згодом не виявилось подряпин, щоб можна було щось довести. Спонуціло. Уранці російський корабель зник. Точніше, це було взаємне зникнення. Якщо вірити уривку з судового журналу «Богатиря» чи «Гайдамака», відправленого у квітні до генерал-ад'ютанта в Санкт-Петербурзі, а тепер кудись до «Красного архива»³, саме «Невдоволений» зникнув тієї ночі.

– Кому яке діло? – Фалопян знизав плечима. – Ми не робимо з цього Святого Письма. Авжеж, це коштувало

¹ Кармел-бай-зе-Сі (Кармел-біля-Моря) – містечко на півострові Монтерей у штаті Каліфорнія, відоме своїми мальовничими пейзажами. 7 липня 1846 року тут відбулася «Битва Монтерей» під час американсько-мексиканської війни, і того ж дня на півострові командир ескадри кораблів ВМС США Джон Слот оголосив Каліфорнію територією Америки.

² Пізмо-Біч – місто та пляж на заході Каліфорнії, між Лос-Анджелесом і Сан-Франциско.

³ «Красный архив» – науково-історичний журнал, видавався в Москві в 1922–1941 роки.

нам значної підтримки у біблійному поясі¹, де ми могли б уже гарненько піднятися. Стара Конфедерація.

– Але ж то було найперше військове протистояння між Росією й Америкою. Дія, протидія, обидва гарматні набой поховані в морях назавжди, і Тихий океан котить хвилі далі. А брижі цих двох сплесків поширювалися, зростали і сьогодні поглинають нас усіх.

– Пітер Пінгвід – то справді наша перша жертва. А не фанатик, якого наші лівоухильніші друзі в «Спільноті Берча²» обрали мучеником.

– Командора згодом убили? – спитала Едіпа.

Значно гірше, на думку Фалопяна. Після конфронтації, приголомшений створенням військового союзу між аболіціоністською Росією (Микола звільнив кріпаків 1861 року) та Союзом, який на словах був проти аболіціонізму, тоді як продовжував тримати промислових робітників у стані найманців-рабів, Пітер Пінгвід у розмислах тижнями сидів у своїй хатинці.

– Звучить так, – заперечив Метцгер, – наче він був проти промислового капіталізму. Хіба це не спростовує його антикомуністичні засади?

– Ви думаєте, як берчеріанець, – сказав Фалопян. – Гарні хлопці та погані хлопці. Ви ніколи не сягнете жодної з основних істин. Звичайно, він був проти промислового капіталізму. Та й ми теж. Хіба це конче призводить до марксизму? Загалом і те і те – частини того самого повзучого жаху.

– Індустріалізація *всього*, – зважився Метцгер.

– Слушна думка, – кивнув Фалопян.

– Що сталося з Пітером Пінгвідом? – прагнула дізнатись Едіпа.

¹ Біблійний пояс – південно-східні регіони США (від Техаса до Канзаса), де переважають консервативні прихильники євангельського протестантизму.

² Спільнота Джона Берча – праворадикальна американська спільнота, яка має антикомуністичну ідеологію та підтримує ідею обмеження впливу держави. Заснована 1958 року.

– Зрештою, він склав свої повноваження. Знехтувавши вихованням і кодексом честі. Його до цього змусили Лінкольн і цар. Оце я мав на увазі, коли казав про жертву. Він і більшість його команди облаштувалися неподалік Лос-Анджелеса, і решту свого життя він займався майже виключно накопиченням статків.

– Як прикро, – сказала Едіпа. – І у який спосіб?

– Спекулюючи нерухомим майном у Каліфорнії, – відповів Фалопян.

Заходячись у реготі, Едіпа, що якраз пригубила напій, приснула лискучим віялом крапель щонайменше на десять футів.

– Ага, – сказав Фалопян. – Під час посухи цього року можна було купити лоти-ділянки в центрі Лос-Анджелеса по 63 центи за штуку.

Біля дверей здійнявся могутній крик, і натовп посунув до гладкуватого блідого молодика, що з'явився, несучи через плече шкіряну поштову торбу.

– Видача пошти, – заверещали люди. І це справді була пошта, точнісінько як в армії. Гладкий хлопчак зі знесиленим виглядом видерся на барний шинквас і почав називати імена й кидати конверти у натовп. Фалопян вибачився і приєднався до інших.

Метцгер підніс окуляри та примружився крізь них на хлопця на шинквасі:

– У нього значок «Йойодини». Як гадаєш – що це означає?

– Мабуть, якась мікофісна пошта, – припустила Едіпа.

– Серед ночі?

– Може, нічна зміна? – Та Метцгер лише спохмурнів.

– Скоро повернуся, – знизала плечима Едіпа, прямуючи до дамської кімнати.

На стіні вбиральні серед виведених помадою непристойностей вона помітила повідомлення, охайно написане креслярським шрифтом:

Цікавитесь витонченими веселощами? Ти, чоловічок, подружки. Що більше, то ліпше. Зв'яжіться з Кірбі, лише через ЗУЖИТІ, а/с 7391, Л.А.

ЗУЖИТИ? Едіпа зацікавилася. Під повідомленням простим олівцем був виведений символ, якого вона ніколи раніше не бачила – петля, трикутник і трапеція, отак:

Це могло означати щось сексуальне, та вона чомусь сумнівалася в цьому. Вона знайшла в сумочці ручку та переписала адресу і символ до записника, міркуючи: боже, ієрогліфи. Коли вона вийшла, Фалопян уже повернувся і сидів з кумедним виразом на обличчі.

– Ви не мали б цього бачити, – сказав він їй. У нього був конверт. Едіпа помітила поставлені ручним штемпелем ініціали ППС¹ замість поштової марки.

– Звичайно, – сказав Метцгер. – Доправляння пошти – державна монополія. Ви мали б бути проти цього.

Фалопян криво посміхнувся:

– Це все не настільки бунтарське, як здається. Ми використовуємо міжофісну доставку «Йойодини». Тишком-нишком. Але важко знайти кур'єрів, а обсяги у нас значні. Вони працюють за напруженим графіком і стають нервовими. Служба безпеки на заводі вже про щось здогадується. Вони пильно стежать. – Де Вітт, – вказуючи на гладкого листоношу, якого тягали та смикали вздовж бару, пропонуючи напої, яких він не хотів, – найзнервованіший з цього річних.

– І яку територію це охоплює? – поцікавився Метцгер.

– Лише в межах нашого місцевого відділу Сан-Нарцисо. Вони запустили схожі пілотні проекти у Вашингтоні і, здається, у Даласському відділенні. Але поки що у Каліфорнії ми й досі однісінькі. Деякі з багатших

¹ Приватна поштова служба або «Пітера Пінгвіда Спільнота».

учасників – так ті обгортають цеглу своїми листами, а потім усе те – у цупкий папір і відправляють їх залізничним експресом, та я не знаю...

– Трохи скидається на відступництво, – поспівчував Метцгер.

– Це принцип, – погодився Фалопян так, ніби виправдовувався. – Задля збереження більш-менш прийняттого обсягу кожен учасник має відправляти системою «Йойодини» хоча б одного листа на тиждень. Інакше – штраф. – Він відкрив листа і показав Едіпі та Метцгеру.

Любий Майку, – говорилося там, – як ти? Оце подумав, чом не написати тобі. Коли вийде твоя книжка? Це наче поки все. Побачимося в «Кінескопі».

– Отаке воно, – гірко зізнався Фалопян, – у більшості випадків.

– Яку книжку вони мали на увазі? – запитала Едіпа.

Як виявилось, Фалопян працював над історією приватних поштових служб у США, прагнучи прив'язати Громадянську війну до поштового реформаторського руху, розпочатого близько 1845 року. Він доходив висновку, що то не просто збіг, що за всі роки саме 1861 федеральний уряд розпочав енергійне придушення тих незалежних поштових маршрутів, які пережили різноманітні Акти 45-го, 47-го, 51-го та 55-го років, розроблених виключно для того, щоб призвести будь-яку приватну конкуренцію до фінансового банкрутства. Йому це бачилося як притча про владу, її вигодовування, зростання та систематичне зловживання нею, хоча тієї ночі, оповідаючи їй про все це, він не став аж так заглиблюватися в подробиці. Насправді все, що потім при згадці про нього першим спадало Едіпі на думку, була його струнка статура й акуратний вірменський ніс, а ще певна подібність його очей на зелене неонове світло.

Ось так поволі, мляво й лиховісно, перед Едіпою почало розквітати Трістеро. Чи точніше, вона немов опинилася на

додатковому акті якоїсь унікальної вистави, що розігрувалася спеціально для тих, хто вирішив залишитися на решту цієї ночі. Подібно до того, як відкриті сукні, сітчасті бюстгальтери, підв'язки з коштовностями й архаїчні стрінги, що скоро вийдуть із моди, були нашаровані на Едіпі у тій її грі з Метцгером перед фільмом з Малюком Ігорем; так само й занурення у чорні передсвітанкові години невизначеності було справді необхідне для того, щоб згодом Трістеро змогло проявитися у всій своїй жахливій відвертості. Може, воно скромно усміхнеться, а потім, не зробивши нічого лихого, гайне за лаштунки, перед тим з бурбон-стрітовим¹ уклоном побажавши «на добраніч», та залишить її у спокої? Або ж навпаки, скінчивши танець, воно спуститься помостом зі сцени, його осяйний погляд буде прикутий до Едіпі, посмішка у нього зробиться зловісною та безжальною; воно перехилиться до неї через порожні ряди і промовить слова, яких вона ніколи б не хотіла почути?

Початок цієї вистави був доволі зрозумілий. Почалося все тоді, коли вона з Метцгером чекала на оформлення документів щодо успадкування власності в Аризоні, Техасі, Нью-Йорку та Флориді, де Інверариті займався нерухомістю, і в Делавері, де він володів нею. Вони з Метцгером вирішили збавити день у Лагунах Фангозо, одному з останніх великих проектів Інверариті, разом з «Параноїками» Майлзом, Діном, Сержем і Леонардом та їхніми цилами на кабріолеті. Подорож була без пригод, за винятком двох трьох випадків, яким «Параноїки» майже виключно мали завдячувати водію Сержу, що практично нічого не бачив через свою чуприну. Тож його переконали віддати кермо одній з дівчат. Десь за надокучливими вервечками

¹ Бурбон-стрітовий схил – імовірно, відсилання до центральної вулиці в найстарішій частині Французького кварталу в місті Новий Орлеан у штаті Луїзіана. Саме тут виникає костюмована вулична вистава Марді Гра (фр. Mardi gras – «масний вівторок»), аналог нашої Масляної, символічне свято зустрічання весни напередодні Попільної середи (святкується за 46 днів до Великодня), останній день карнавалу перед великим постом, коли ще можна було їсти «масну» їжу.

дерев'яних будинків на три спальні, які тисячами бовваніли вздовж пагорбів, за пихатістю і задушливим смогом, не притаманним сонному, віддаленому від океану Сан-Нарцисо, вгадувалося море, неймовірний Тихий океан, байдужий до всіх тих серферів, пляжних яток, каналізаційних систем, туристичних набігів, засмаглої гомосексуальності, фрахтової риболовлі, діри на місці видертого місяця та пам'ятника на честь його вигнання¹; не було ні звуку, ні його запаху, та він був там, оминав очі та барабанні перетинки, і мозок почав фіксувати якісь припливи і відпливи – занадто слабкі навіть для найтендітніших мікроелектродів. Ще задовго до від'їзду із Кіннерета Едіпа увірувала у принцип моря як спокути для Південної Каліфорнії (але, звичайно, не для тієї частини штату, де жила сама і яка, скидалося, не потребувала жодної спокути), вона вважала, що не має значення, що відбувається на узбережжі, справжній Тихий океан лишався недоторканим і єдиним, або ж поглинає потворність будь-якого узбережжя і перетворює її на якусь загальнішу істину. Можливо, то була лиш фантазія, марне сподівання, яке у неї виникло тієї передобідньої пори, коли вони взяли напрямок у бік води, який міг привести до узбережжя будь-якого моря.

Вони проїхали поміж землерийних машин, – цілковита відсутність дерев, звичайна ієратична² геометрія, – станцювали шими³ піщаними дорогами і спустилися серпантинном до скульптурного водоймища під назвою «Озеро

¹ Натяк на одну з гіпотез ударного формування Місяця, згідно з якою супутник Землі виник унаслідок зіткнення нашої планети з гіпотетичним об'єктом, який іноді називають Тейя (в античній міфології – одна з сестер-титанід, мати Геліоса, Еоса та Селени – богині Місяця) або Орфей (у давньогрецькій міфології – легендарний співець і лірник). Також, імовірно, це може бути відсиланням до трилогії про Орфея режисера Жана Кокто.

² Ієратичний (гр. hieratikos – «обрядовий, священний») – різновид давньоєгипетського письма (скорописна форма), що виник на основі ієрогліфів. Використовувався для написання релігійних текстів, листування.

³ Шими – популярний танець в Америці 60-х років.

Інверариті». Там, на круглому островці посеред блакитних хвильок, розташувалася зала зібрань: міцна, стрільчаста будівля мідного кольору – реконструкція якогось європейського казино наслідок у стилі ар-нуво¹. Едіпі будівля одразу ж страшенно сподобалася. «Параноїдальний» елемент висадився з автівки, тягнучи музичні інструменти й роззираючись навсібіч, ніби збираючись під'єднатися до розеток під навезеним сюди білим піском. Едіпа дістала з багажника «Імпали» кошик з холодними баклажаново-парміджановими бутербродами з італійського придорожного кафе, а Метцгер видобув величезний термос текілового коктейлю. Вони всі разом спустилися вниз до просторої ділянки пляжу з невеликим причалом для тих катерів, власники яких не мали своєї частки території безпосередньо на воді.

– Егей, братани! – заволав Дін чи, може, Серж. – Поцупимо катер?

– Гайда, гайда! – заголосили дівчата. Метцгер прикрив очі й перечепився об старий якір.

– Чого це ти, Метцгере, блукаєш із заплющеними очима? – поцікавилася Едіпа.

– Крадіжка, – сказав Метцгер. – Можливо, їм знадобиться адвокат. – Серед прогулянкових катерів, нанизаних уздовж пірса мов поросята, здійнялося дирчання, яке супроводжувалося димом, вказуючи на те, що «Параноїки» таки запустили чийсь моторку.

– Сюди! – загукали вони. – Раптом за кільканадцять катерів від них підвелася якась постать у синьому поліетиленовому брезенті та заявила:

– Малюк Ігор, мені потрібна допомога.

– Знайомий голос, – пробурмотів Метцгер.

– Скоріше, – сказав синій брезент, – візьміть мене покататися, народ.

¹ Ар-нуво фр. art nouveau – «нове мистецтво» – так у Франції й у деяких інших країнах називають модернізм. «Реконструкція якогось європейського казино наслідок у стилі ар-нуво» – імовірно, натяк на казино «Герман Геринг» з роману Пінчона «Райдуга гравітації».

– Хутчіш, хутчіш, – загукали «Параноїки».

– Мані Ді Пресо, – вочевидь, без великого задоволення промовив Метцгер.

– Твій друг актор/адвокат, – пригадала Едіпа.

– Гей, не так гучно, – сказав Ді Пресо, ненав'язливо крадучись за ними брезентовим конусом. – Вони спостерігають у біноклі. – Метцгер підсадив Едіпу на вже майже захоплене судно, 17-футовий алюмінієвий тримаран, що називався «Годзилла II», і потягнувся за тим, що мало б бути рукою Ді Пресо, але, здається, схопив лише порожній поліетилен, і коли потягнув за нього, спало все маскування, і Ді Пресо постав у водолазному костюмі і захисних окулярах.

– Я можу це пояснити, – сказав він.

– Агов! – слабко, майже в унісон, заволато декілька голосів трохи віддалік від пляжу. Кремезний дуже засмаглий чоловік в окулярах і з волоссям іжачком вискочив з укриття і кинувся бігти. Одна його рука, наче складене крило, була схована під курткою на рівні грудей.

– Нас знімають? – сухо запитав Метцгер.

– Та ладно, усе по-справжньому, – заторохтів Ді Пресо. – Ну ж бо. – «Параноїки» відчалили, задкуючи «Годзиллою II» від пірса, розвернулись і під загальні крики рвонули, як кажан із дупла, ледь не перекинувши Ді Пресо з юта. Озирнувшись, Едіпа змогла побачити, що до їхнього переслідувача доєднався ще один такої ж статури. Обидва – у сірих костюмах. Вона не могла розгледіти, чи тримали вони в руках щось на кшталт пістолетів.

– Я залишив свій автомобіль на іншому боці озера, – сказав Ді Пресо, – але я знаю, за ним хтось стежить.

– Хто? – спитав Метцгер.

– Ентоні Джингеррейс, – грізно відповів Ді Пресо, – він же Тоні Ягуар.

– Хто?

– Ех, sfacim¹, – Ді Пресо знизав плечима та плюнув у кильватер. Вовтузячись і намагаючись зіштовхнути один

¹ Sfacim' – іт. груб. «екскременти».

одного за борт, «Параноїки» співали на мотив «Adeste Fideles¹»:

*Агов, порядний громадянчик, твій цупим катеро-ок,
Агов, порядний громадянчик, твій цупим катеро-ок...*

Едіпа зіщулилася подалі від них і спостерігала за Ді Пресо. Якщо він справді грав роль Метцгера у пілотному випуску, як той стверджував, то підбір акторів був типово голлівудський: ні в їхній зовнішності, ні в поведінці не було геть нічого спільного.

– Отже, – сказав Ді Пресо, – з приводу Тоні Ягуара. Це серйозний тип у Коза Ностри².

– Ти ж актор, – сказав Метцгер. – Що тебе з ними пов'язує?

– Я знову адвокат, – відповів Ді Пресо. – Цей пілот ніколи б не купили, Метце, хіба що ти розстараєшся і утнеш щось таке потужне, як Дерроу³. Може, викличеш суспільний інтерес якимось сенсаційним захистом.

– Наприклад?

– Наприклад, виграв би судовий процес, який я проваджу щодо спадку Пірса Інверариті. – У притаманній лише йому манері Метцгер холодно втупився у нього. Ді Пресо розреготався і поплескав Метцгера по плечу:

– Ось так, друже.

– Кому що. Краще поговори про це й з іншим виконавцем заповіту. – Він відрекомендував Едіпу, Ді Пресо ввіч-

¹ Adeste Fideles – лат. «Приходьте, праведники» (різдвяна пісня).

² Коза Ностра – від іт. Cosa Nostra – наша справа, вид італійсько-сицилійської мафіозної групи, активно діяла в США, на початок 50-х років складалася з 24 «родин».

³ Клеренс Сьюард Дерроу (1857–1938) – один із найвідоміших американських адвокатів 30-х років. Виграв відомий «мавпячий процес», на якому захищав право викладати у школах теорію Дарвіна. Найбільше прославився завдяки «процесу Леба та Леопольда», на якому врятував від смертної кари двох визнаних убивць, так як скриво і переконливо описавши присяжним останні години мук смертників, що обидва підсудні впали в істеріку.

ливо торкнувся окулярів. Раптом стало зимно, сонце сховалося. Вони втрюх стривожено роззиралися і побачили нависле над ними блідо-зелене громаддя зали засідань, із якою вони вже майже зіштовхнулися. Здавалося, її високі стрільчасті вікна, оздоблені фігурним куванням у вигляді квітів, усеохопна тиша та застигле повітря ніби чекали на них. Дін, «Параноїк» біля стерна, підвів катер точно до невеликого дерев'яного причалу, і всі зійшли на нього, а Ді Пресо нервово попрямував до пожежної драбини.

– Хочу перевірити свою машину, – сказав він.

Едіпа і Метцгер, тягнучи провіант для пікніка, піднялися сходами вздовж балкона, вийшли з-під тіні будівлі й нарешті піднялися металевою драбиною на дах. Це було як іти поверхнею барабана: вони чули, як їхні власні кроки відтунювали у порожнечі під ними, а ще – захоплений вереск «Параноїків». Вилюскуючи водолазним костюмом, Ді Пресо видирався збоку на склепіння. Едіпа розстелила ковдру і налила напої у чашки з білого пресованого пінопласту.

– Він ще там, – сказав Ді Пресо, спускаючись. – Треба буде втікати.

– Хто твій клієнт? – запитав Метцгер, подаючи текіловий коктейль.

– Тип, який мене переслідує, – заявив Ді Пресо, тримаючи в зубах чашку так, що вона повністю закрила його ніс, та водночас грайливо поглядаючи на них.

– Бігаєте від клієнтів? – запитала Едіпа. – Чухраєте від швидкої допомоги?

– Він хотів позичити у мене гроші, – повідомив Ді Пресо. – Відтоді як я сказав йому, що я не розраховую навіть на аванс за той процес.

– Отже, ви вважаєте, що справа програшна, – прилустила вона.

– У мене до цього не лежить душа, – зізнався Ді Пресо, – та якщо я не можу навіть сплачувати за той «ХКЕ¹», який

¹ Ягуар-ХКЕ – назва дорогого англійського спорткара для північноамериканського ринку.

купив у нападі тимчасового божевілья, як я можу позичати комусь гроші?

– Понад 30 років, – пирхнув Метцгер, – дуже тимчасово.

– Не такий я вже й божевільний, щоб у це влазити, – сказав Ді Пресо, – Тоні Я., друзі, теж у цьому замішаний. Здебільшого це азартні ігри, а ще кажуть, що він має вплив на місцевих шишок, і тепер творить, що хоче. Мені цього не треба.

Едіпа визвірилася на нього:

– Ти – егоїстичний мудак.

– Коза Ностра завжди пильнує, – заспокоїв її Метцгер, – спостерігає. І ще не було такого, щоб підтримку отримували ті, кому організація не хоче допомагати.

– У мене є родичі на Сицилії, – комічно сказав Ді Пресо ламаною англійською. На тлі яскравого неба з-за башточок, фронтонів, вентиляційних труб з'явилися «Параноїки» зі своїми ципами і посунули до кошика з баклажановими бутербродами. Метцгер сидів на термосі із бухлом, тож із цим вони пролетіли. Здійнявся вітер.

– Розповідай про судовий процес, – сказав Метцгер, притримуючи обома руками волосся на голові.

– Ти в курсі бухгалтерії Інверариті, – сказав Ді Пресо. – Знаєш про справу з фільтрами «Біконсфілда». – Метцгер зробив ухильну міну.

– Кісткове вугілля, – пригадала Едіпа.

– Саме так, ну і Тоні Ягуар, мій клієнт, стверджує, що він постачав кістки, – продовжував Ді Пресо. – Інверариті ніколи йому не платив. Ось у чому річ.

– Щось грубувато, – зауважив Метцгер, – не схоже на Інверариті. Він був скрупульозний у подібних оплатах. Хіба що то хабар. Я займався лише його офіційними податками, тож усе одно нічого б не помітив. На яку будівельну фірму працює твій клієнт?

– На одну будівельну фірму, – примружився Ді Пресо.

Метцгер озирнувся. «Параноїки» та їхні ципи були задалеко, щоб щось почути.

– Людські кістки, так?

Ді Пресо ствердно кивнув.

– Так ось як він їх здобув! Різні дорожнобудівні підприємства в цьому районі діставали контракти, тільки-но Інверариті купував їхні акції. Усе складено найкоштернішим способом, Манфреде. Якби там були якісь хабарі, сумніваюся, щоб це десь зазначалося.

– Даруйте, – запитала Едіпа, – а яким узагалі боком дорожні будівельники пов'язані із торгівлею кістками?

– Вони розкопують старі кладовища, – пояснив Метцгер. – Як, наприклад, те, що опинилося на шляху Східного Сан-Нарцисівського Шосе, його там не мало бути, тож ми просто попрямували через нього – невелике діло.

– Нема хабарів – нема шосе, – похитав головою Ді Пресо. – Це кістки з Італії. Пряма поставка. Деякими з них, там, унизу, – він кивнув у бік озера, – прикрашають дно для шизанутих пірнальників. Саме це я сьогодні і робив – розглядав цей суперечливий крам. Допоки, само собою, Тоні не почав мене переслідувати. Решта кісток ще на початку 50-х використовувалися дослідниками у програмі розробки фільтра для запобігання раковим захворюванням. Тоні Ягуар казав, що він їх усі зібрав на дні Лаго ді П'ети¹.

– Боже мій, – сказав Метцгер, лише зачувши назву. – Військові?

– Приблизно рота, – відповів Мані Ді Пресо. Лаго ді П'ета було поруч з Тиренським узбережжям, десь між Неаполем і Римом, і було місцем тепер забутої виснажливої битви (у трагічному 1943) на мізерному плацдармі, утвореному під час наступу на Рим. Відрізана від основних сил, без зв'язку, дрібка американських солдатів тижнями тулилася на вузькому березі чистого та спокійного озера, тоді як зі скель, що круто нависали над берегом, німці вдень і вночі поливали їх навісним анфіладним вогнем. Вода в озері була заходна, щоб у ній плисти: перш ніж дістатися безпечно-го берега, можна було померти від холоду. І жодного деревця, щоб побудувати плоті. Не було ніяких інших літаків,

¹ «Озеро оплакування» (*irm.*).

окрім випадкових «Штук¹», що атакували з низького лету. Це дивожно, що так мало людей трималося так довго. Вони закопалися так глибоко, наскільки їм дозволив кам'янистий пляж, вони робили невеликі вилазки на скелі, із яких здебільшого не поверталися, але одного разу їм пощастило захопити кулемет. Вони розвідували шляхи відходу, але ті кілька, що зуміли повернутися з розвідки, прийшли ні з чим. Вони робили все можливе, щоб вирватися; програючи, вони, допоки могли, чіплялися за життя. Але вони загинули – усі, мовчки, безслідно, безсловесно. Одного дня німці спустилися зі скель, і їхні солдати поскидали в озеро всі тіла, що були на пляжі, разом зі зброєю та іншою екіпіровкою, яка їхнім ворогам уже була ні до чого. Тоді тіла потонули, і так і залишалися там аж до початку 50-х, коли Тоні Ягуар, що був капралом в італійському підрозділі німецьких сил на Лаго ді П'ета і знав про те, що лежить на дні, разом з колегами вирішив подивитися, що можна звідти витягти. Усе, що вони спромоглися дістати, – це кістки. Беручи до уваги певні темні мотиви, що, вочевидь, впливали зі спостережень за американськими туристами, яких тоді з'являлося все більше і більше і які майже за будь-що були готові платили непогані гроші, розповіді про кладовище Форест-Лавн² і американський культ померлих, можливо, ще якесь сподівання, що сенатор Маккарті³ та решта

¹ «Штука» – одномоторний німецький літак часів Другої світової війни, один з найефективніших штурмовиків Люфтваффе, офіційна назва – Юнкерс Ю-87, «Штука» – скорочене від нім. Sturzkampfflugzeug – бомбардувальник-пікірувальник.

² Форест-Лавн (від англ. Forest Lawn – «Лісова галявина») – відоме приватне кладовище (меморіальний парк) в Глендейлі у передмісті Лос-Анджелеса, засноване 1906 року. Цей «тематичний парк смерті» часто іронічно порівнюють з Діснейлендом, зважаючи на безліч кітчевих пам'яників. На ньому поховано багатьох представників «золотої доби» голлівудської кіноіндустрії.

³ Джозеф Маккарті (1908–1957) – американський сенатор-республіканець, із його ім'ям пов'язують період політичних утисків, що отримав назву маккартизм (загострена антикомуністична пропаганда у 40–50 рр. XX століття).

з подібними поглядами, тими днями, узявши гору над багатими заморськими кретинами, все-таки приділять належну увагу полеглим у Другій світовій, особливо тим, чиї тіла не були знайдені; отож, зважаючи на такий лабіринт передбачливих мотивів, Тоні Ягуар вирішив, що, звичайно ж, він, завдяки своїм зв'язкам із «сім'єю», відомою тепер як Коза Ностра, може вивантажити свій урожай кісток у якійсь американській глушині. І він мав слушність. Експортно-імпортна фірма купила кістки і продала їх на добриво одному підприємству, що, певно, використало одну чи дві стегові кістки для лабораторних досліджень, але, урешті-решт, натомість вирішило повністю замінити їх менгаденом¹ і передало залишки, декілька тонн, до холдингової компанії, що десь рік зберігала їх на складі за межами Форт-Вейна в Індіані, аж поки ними зацікавився «Біконсфілд».

– Ага, – підстрибнув Метцгер. – Тож це «Біконсфілд» їх купив. Не Інверариті. Єдині акції, що він мав, були корпорації «Остеоліз²», компанії, яку вони створили для розробки фільтра. «Біконсфілдових» він ніколи не мав.

– Знаєте, братани, – зазначила одна з дівчат, красуня-шатенка з низькою талією у чорному трикотажному леотарді³ та гостроносих кедах, – це все дивовижно скидається на ту чумову яковитську драму помсти⁴, на яку ми ходили минулого тижня.

¹ Менгаден – американський морський оселедець.

² Остеоліз – повне асептичне розсмоктування всіх елементів кісткової тканини без заміщення їх будь-якою патологічною тканиною.

³ Трико акробата або танцівника.

⁴ Яковитська драма помсти – яковитський театр в Англії (1603–1625, за часів правління короля Шотландії Якова VI (1566–1625), від 1603 р. він же – Яков I, король Англії) – наступний період розвитку драматургії після театру елизаветинського (1558–1603, «золота доба Англії» за часів правління Єлизавети I (1533–1603), королеви Англії та Ірландії). Трагедія помсти (термін 1900 року запропонував американський шекспірознавець А. Торндайк) – драматичний жанр, що виникає в пізньому елизаветинському та ранньому яковитському театрі. В основі сюжету цього жанру – намагання головної дійової особи помститися за дійсну

– «Трагедія кур'єра», – сказав Майлз, – вона права. Такі ж самі вибрики, ага. Кістки загубленого батальйону в озері, які вилунали і переробили на вугілля...

– Вони підслухали, – закричав Ді Пресо, – ця шпана! Увесь час хтось підслуховує, пронози, ставлять жучки у квартирі, прослуховують телефон...

– Але ми не розповідаємо про те, що почули, – зауважила інша дівчина. – І до того ж ніхто з нас не смалить «Біконсфілди». Ми більше по траві. – Сміх. Але жарти жартами, а ударник Леонард відразу ж заліз до кишені пляжного халата і видобув звідти пригоршню цигарок з марихуаною, розподіливши їх між корефанами. Пробурмотівши «Зберігання», Метцгер звів очі вгору і відвернувся.

– Рятуйте! – закричав Ді Пресо, здичавіло озируючись із роззявленим ротом у бік озера. З'явився ще один моторний човен і поплив у їхньому напрямку. За лобовим склом бовваніли двоє у сірих костюмах. – Метц, я змиваюся. Якщо він зупиниться тут, не залякуй його, він мій клієнт. – І скотився вниз сходами. Зітхнувши, Едіпа відкинулася на спину та задивилася крізь вітер на порожнє блакитне небо. Незабаром вона почула, як запустили «Годзиллу II».

– Метцгере, – второпала вона, – він бере катер? Нас кинули.

Так вони і сиділи, аж поки не споночило і Майлз, Дін, Серж і Леонард зі своїми ципами за допомогою вогників підкурених косяків почали виписувати букви С та О, нагадуючи вболівальників, що вимахували двобічними картка-

чи уявну образу, що призводить до кривавої різанини, нерідко з елементами гри чи карнавалу. Ідея багатьох яковитських трагедій – синтез християнства та стоїцизму, запозиченого з брутальних п'єс римського філософа Луція Аннея Сенеки (4 р. до н.е. – 65 р. н.е.). Найвідоміші п'єси: «Іспанська трагедія» (1587) Томаса Кіда (1558–1594), «Помста Антонію» (1600) і «Незадоволений» (1603–1604) Джона Марстона (1576–1634), «Трагедія Гофмана» (1602) Генрі Четтла (1564–1606), «Гамлет» (1603) Вільяма Шекспіра (1564–1616), «Трагедія месника» (1606) Томаса Мідлтона (1580–1627), «Трагедія атеїста» (1611) Сирила Тернера (пом. 1626) тощо.

ми на футбольній трибуні, і врешті привернули увагу Сил безпеки Лагун Фангозо, гарнізону, що проти ночі формувався з колишніх акторів-ковбоїв і підрозділу мотоциклетної поліції Лос-Анджелеса. А весь час до цього вони збавляли, слухаючи пісні «Параноїків», підпиваючи, годуючи бутербродами з баклажанами зграю не надто тямущих чайок, що помилково сприйняли Лагуни Фангозо за Тихий океан, та слухаючи сюжетні перипетії «Трагедії кур'єра» Ричарда Верфінгера, що базувався на свідченнях пам'яті восьми людей, які все більше заплутувалися і з часом зайшли у геть дивні площини, що скидалися на сизуваті кільця і хмарки диму, які ширилися від їхніх косяків. Усе настільки ускладнилося, що наступного дня Едіпа вирішила на власні очі подивитися ту п'єсу і навіть змусила Метцгера запросити її на неї.

«Трагедію кур'єра» ставила трупа з Сан-Нарцисо, відома як «Актори Танка». «Танк» – невеличкий театр без авансцени, що розташовувався між фірмою, яка займалася аналітикою транспортних потоків, та підпільною конторою, що паяла транзистори, якої ще торік не було і якої через рік також не буде, але поки що її ціни були навіть нижчі за японські, і ця контора гребла бабло повним ковшем парового екскаватора. Коли Едіпа з позбавленим ентузіазму Метцгером увійшли досередини, приміщення було заповнене лише частково. До початку вистави кількість присутніх також не збільшилася. Проте костюми були прецизні, а освітлення винахідливим, і хоча розмовляли середньозахідною театральною британською говіркою, за п'ять хвилин Едіпа відчула, що вона цілковито поринула в ту зловісну атмосферу, яку Ричард Верфінгер витворив для своєї аудиторії XVII століття – таку смертноносну, виснажливу, хаотичну і дещо пікантну атмосферу напередодні апокаліпсису¹, що передувала холоду та чор-

¹ Деякі лінгвістичні дослідники зазначають, що вжиті тут слова «смерть» і «виснажливий» – не випадкові, і їх можна тлумачити як відсилання до фільму Фріца Ланга «Виснажена смерть» (1921), адже в ньому є той

ній безодні громадянської війни¹, яка мала вибухнути всього за кілька років.

Анджело, а згодом – злий герцог Сквamuльї, приблизно за десять років до початку подій вистави, вбив доброго герцога прилеглих земель Фаджіо: він у придворній каплиці намастив отрутою стопи статуї Святого Нарциса, Єпископа Єрусалимського, які герцог мав звичку цілувати щонеділі під час меси. Це дало змогу незаконнонародженому синові, Паскуале, стати регентом при його зведеному братові Ніколо, який за сюжетом вистави – законний спадкоємець і гарний хлопець, аж допоки він не досягне повноліття. У Паскуале, звичайно, не було наміру дозволити йому так довго жити. Разом із герцогом Сквamuльї Паскуале планує змову, щоб покінчити з молодим Ніколо, пропонуючи йому погратися в хованки, а потім ошукує його, примусивши залізти всередину величезної гармати, яку згодом його поплічник має підпалити, сподіваючись вистрелити через неї дитиною, як пізніше з жалем згадує Паскуале у третій дії:

*Хотів він, щоб кривава злива напувала поле,
Поміж Менад² ревити селітри пісню
І сірці заспівати кантус фірмус³.*

епізод, який описує Пінчон у п'єсі театру «Танк»: у другому епізоді у Венеції на кур'єра нападають постаті в чорному. До того ж «Виснажену смерть» згадують персонажі роману «Райдуга гравітації». Однак важливіше, що фільм і книжку об'єднує спільний провідний мотив: взаємозв'язок кохання та смерті.

¹ Англійська громадянська війна (або Англійська революція XVII століття) відбувалася в 1640–1650-ті роки, почавшись 22 серпня 1642 року, означила процес переходу Англії від абсолютної до конституційної монархії.

² Менади – від гр. «шалені» (інша назва – вакханки, тіяди, басариди, мімалони) – німфи, які супроводжували Діоніса в його мандрах, у переносному значенні – розпусні жінки.

³ Кантус фірмус – лат. *cantus firmus* («тверде», тобто задане, напередустановлене наспівування) – задана мелодія в одному з голосів поліфонічної композиції.

Із жалем, бо поплічник, привабливий інтриган на ім'я Ерколе, таємно пов'язаний з дисидентами при дворі Фаджіо, які хочуть зберегти Ніколо живим, тож він примудряється замість нього запхнути до гармати козеня, а тим часом під виглядом літньої звідниці крадькома виводить Ніколо з герцогського палацу.

Про це стає відомо в першій сцені, коли Ніколо звиряється своєму друтові, Доменіко. Уже дорослий Ніколо байдикує при дворі вбивці свого батька, герцога Анджело, вдаючи із себе спеціального кур'єра роду Турн і Таксис¹, у той час – поштового монополіста на значній частині Священної Римської імперії. Він нібито прагне освоїти новий ринок, бо злий герцог Сквamuлья у спілкуванні зі своєю маріонеткою Паскуале в сусідньому Фаджіо наполегливо відмовляється використовувати будь-кого, крім своїх власних посланців, навіть зважаючи на низькі ставки та швидкість обслуговування служби «Турн і Таксис». Звичайно, справжньою причиною вичікування Ніколо є бажання дістатися герцога і завдати йому удару.

Тим часом злий герцог Анджело планує об'єднати герцогства Сквamuльї та Фаджіо, видавши заміж за Паскуале, узурпатора Фаджіо, єдину королівську особу жіночої статі, яка є в його розпорядженні – власну сестру Франческа. На шляху до цього шлюбу лише одна перешкода, а саме те, що Франческа – це матір Паскуале. Її незаконний зв'язок з добрим екс-герцогом Фаджіо – одна з причин, чому Анджело вирішив його отруїти. Показують кумедну сцену, де Франческа делікатно прагне нагадати своєму братові про соціальні табу на інцест. Вона, здається, їх призабула, відповідає Анджело, за ті

¹ Турн і Таксис – найбагатший аристократичний рід Священної Римської імперії, який відіграв значну роль у становленні та розвитку європейської поштової служби. Заснували поштову систему «Турн і Таксис» (або Турн-і-Таксис), яка проіснувала з 1490 до 1867 року. Від 1615 року представники цього роду були спадковими генерал-обер-поштмайстрами імперії.

десять років, коли він і Франческа мали цю інтрижку. Інцест чи ні, а шлюб має відбутися, це життєво важливо для його далекосяжних політичних планів. Церква ніколи не дасть санкції на це, каже Франческа. Тож, говорить герцог Анджело, я підкуплю кардинала. Він починає лапати свою сестру та покусувати їй шию; діалог переходить у запальну форму нестримного бажання, і сцена закінчується тим, що пара звалюється на канапу.

Сама дія завершується тоді, коли Доменіко, якому наївний Ніколо напочатку вибовкав свою таємницю, тепер прагне побачитися з герцогом Анджело та зрадити свого лютого друга. Герцог, звичайно ж, у своїх апартаментах, але він якраз шпокається, тож найкраще, що може зробити Доменіко, – це звернутися до його повіреного, яким виявляється той самий Ерколе, що колись врятував життя молодого Ніколо та допоміг йому втекти з Фаджіо. Про це він розповідає Доменіко, але тільки потому, як обдурює цього наклепника, змусивши його легковажно нахилитися і засунути голову до дивної чорної скриньки, пообіцявши показати йому порнографічну діораму. Сталеві лещата швидко стискаються на Доменіковій невірній голові, і скринька приглушує його волення про допомогу. Ерколе зв'язує йому руки та ноги пурпуровими шовковими шнурами, розповідає йому, кого той хотів обдурити, засовує щипці до скриньки, висмикує Доменіку язика, штрикає його кілька разів, наливає у скриньку мезурку царської горілки, виголошує перелік інших радощів, включно з кастрацією, яких Доменіко зазнає, перш ніж йому дозволять померти, – усе це відбувається під супровід криків, без'язиких молінь і конвульсій конаючої жертви. Із насадженим на рапіру язиком Ерколе біжить до палахкотливих смолоскипів на стіні, запалює язик і, наче божевільний, розмахуючи ним навсібіч, завершує дію, вигукуючи:

*Твоє знеможнення безжальне – це одвіт,
Гадаю Ерколе – блазенний Паракліт¹.
Дух Несвятий, низринь цю згубну злость,
Дозволь почать твій лячний Пентекост².*

Світло згасло, і в запалій тиші хтось у протилежному від Едіпи кінці зали виразно сказав: «Фу».

– Хочеш піти? – поцікавився Метцгер.

– Хочу побачити про кістки, – відповіла Едіпа.

Треба було дочекатися четвертої дії. Значна частина другої дії минула у затяжних тортурах, що завершилися убивством правителя церкви, який вважав за ліпше страждати, аніж благословити шлюб Франчески з її сином. Єдиний відступ був, коли Ерколе, що таємно спостерігав за конанням кардинала, відсилає кур'єрів до Фаджію, до тих порядних громадян, які там мають щось проти Паскуале, наказуючи їм поширити звістку щодо планів Паскуале одружитися на своїй матері і розраховуючи, що це має трохи скаламутити громадську думку; і ще в іншій сцені, де Ніколо, збавляючи час з одним із кур'єрів герцога Анджело, чує оповідь про Загублену Гвардію, загін десь з п'ятдесяти добірних лицарів, цвіт Фаджіанської молоді, що колись виїхали на захист доброго герцога. Одного дня на маневрах поблизу кордонів Сквамульї всі вони безслідно зникли, а доброго герцога невдовзі отруїли. Щиросердний Ніколо, якому завжди було важко приховувати свої почуття, зауважує, що якщо ці дві події можуть бути пов'язані і в це навіть може бути вплутаний герцог Анджело, то тоді нехай той герцог справді начувається. Інший кур'єр, такий собі Вітторіо, ображається, запрягаючись про себе за першої ж нагоди повідомити Анджело про цю зрадницьку розмову. Тим часом у кімнаті тортур

¹ Паракліт – лат. «заступник; той, хто втішає» – людина, яку кличуть на допомогу. У Євангелії – одне з імен Святого Духа, іпостасі Святої Трійці.

² Пентекост – П'ятдесятниця, День Зішестя Святого Духа, День Святої Трійці.

кардинала змушують націдити кров у потир і освятити її, але не Богові, а сатані. Крім того, вони відрізають йому великий палець на нозі, щоб він тримав його, неначе профору, і казав «то є тіло моє», щодо чого кмітливий Анджело зазначив, що це вперше за п'ятдесят років безперервних брехонь він говорить щось схоже на правду. Загалом найантиклерикальніша сцена, напевно, мала на меті підлеститися до тогочасних пуритан¹ (марний вчинок, бо жоден з них ніколи не ходив на вистави, чомусь вважаючи їх аморальними).

Третя дія відбувалася при дворі Фаджіо та присвячувалася вбивству Паскуале як кульмінації перевороту, спровокованого агентами Ерколе. Тоді як за стінами палацу на вулицях лютує битва, Паскуале, зачинившись у своїй аристократичній оранжерії, влаштовує оргію. У веселощах бере участь і нестримна чорна приручена мавпа, привезена з недавньої подорожі до Індії. Звичайно, це хтось перевдягнений у мавпу, яка за сигналом стрибає на Паскуале з люстри, тоді ж, коли з півдесятка трагесті, що до того вешталися навколо, вдаючи танцівниць, теж з усіх кутків сцени насуваються на узурпатора. Хвилин за десять мстива ватага вже калічить, душить, труїть, палить, копає, осліплює та чинить інші подібні практики щодо Паскуале, а він у цей час задля задоволення глядачів докладно описує свої різноманітні відчуття. Урешті-решт, він помирає в страшній агонії, і такий собі Дженнаро, повний нікчема, проголошує себе тимчасовим правителем держави, допоки не з'ясують місце перебування законного герцога Ніколо.

Тоді почався антракт. Метцгер пішов покурити до тісного вестибюля, Едіпа ж попрямувала до дамської кімнати. Вона намарно озиралася довкола, шукаючи символ, який вона бачила попередньої ночі в «Кінескопі», але всі стіни виявилися несподівано чистісінькими. Невідь-чого,

¹ Пуритани (від англ. purity – чистота) – послідовники кальвінізму в XVI–XVII століттях в Англії, що вимагали очистити англіканську церкву від старих католицьких обрядів.

та через цю відсутність навіть найменшої спроби комунікації, якою славляться туалети, вона відчула загрозу.

У четвертій дії «Трагедії кур'єра» показували злого герцога Анджело, який був знервований і лютий. Він дізнався про переворот у Фаджіо та вірогідність того, що після всього, що сталося, десь може бути живий Ніколо. Він отримує звістку, що Дженнаро стягує війська для нападу на Сквамулью, а також до нього докочуються чутки, що через вбивство кардинала збирається втрутитися Папа. Зусібич оточений зрадою, герцог, який ще не підозрює про справжню роль Ерколе, урешті-решт змушує того викликати кур'єра «Турн і Таксис», з огляду на те, що він більше не довіряє своїм людям. Ерколе вводить Ніколо, щоб той чекав на Герцогові накази. Анджело дістає перо, пергамент і чорнило, пояснюючи аудиторії, а не тим хорошим хлопцям, які все ще не знають про останні події, що запобігти набігу війська з Фаджіо він може, лише надавши Дженнаро виключні запевнення у своїх добрих намірах. Шкрябаючи листа, він кидає кілька безладних і загадкових ремарок щодо використовуваного ним чорнила, маючи на увазі, що це, насправді, дуже особлива рідина. Щось на кшталт:

*Це вариво смольне французи «анкр¹» зуть;
Сквамулья ж галла тут надумав мавпувати,
Бо ж «анкр²» теж із безодень чорних підіймають.*

та:

*Так лебідь віддає перо останнє,
А свій смушок – ягнятко бідолашне;
Але чорнило все ж інакше добувають,
І не скубуть і не здирають,
А геть від інших звірів мають.*

¹ Так французькою вимовляють слово, що означає «чорнило» (encre).

² Так англійською вимовляють слово, що означає «якір» (anchor).

Усе це його дуже тішить. Послання до Дженнаро завершене та скріплене печаткою, Ніколо ховає його у камзол і вирушає до Фаджіо, усе ще не знаючи, як і Ерколе, про переворот і власне майбутнє поновлення у титулі законного герцога Фаджіо. На сцені з'являється Дженнаро, який уже прямує на чолі невеликої армії, щоб напасти на Сквamuлью. Розмови про те, що як Анджело хоче миру, то хай він спорядить гінця, щоб дати їм знати, перш ніж вони досягнуть кордону, бо інакше вони без особливих зусиль схоплять його за сраку. Повертаємося до Сквamuльї, де Вітторіо, кур'єр герцога, рапартує про балаканину Ніколо щодо зради. Хтось вбігає з новиною, що тіло Доменіко, підступного друга Ніколо, знайшли понівеченим, а в його черевикові – приховане послання, нашкрябане кров'ю, де викривалася справжня подоба Ніколо. Анджело нависніє і наказує переслідувати та знищити Ніколо. Але це мають зробити не його люди.

Насправді, приблизно із цього місця п'єси, усе набуває дивного забарвлення, і репліки починають звучати якось тривожно і неоднозначно. Досі імена були буквальними або метафоричними. Але від миті, коли герцог віддає фатальне розпорядження, починає панувати новий спосіб вираження. Його можна було б назвати різновидом ритуального замовчування. Стає зрозуміло, що про певні речі не говоритимуть, певні події не покажуть на сцені, хоча, враховуючи насиченість попередніх дій, у це було важко повірити. Герцог уже не може чи, можливо, не хоче все пояснювати. Крику на Вітторіо видається досить, щоб дати зрозуміти, хто не буде переслідувати Ніколо: просто в обличчя своїм власним охоронцям він заявляє, що вони паразити, блазнюки і серуни. Але хто ж тоді буде тими переслідувачами? Але Вітторіо це відомо – відомо це й кожному лакею, що байдикує при дворі у своїй сквamuльївській лівреї й обмінюється Багатозначними Поглядами. Усе скидається на прихований грандіозний жарт. Це було зрозуміло тогочасним глядачам. Анджело також усе знає, але нічого не пояснює. Наближається впритул до відповіді, але так і не проливає світла.

*Нехай личина ця прямує до могили,
Що марно узурпує чесне імено;
Ми маску цю його за правду приймем,
Зманив-бо Тих меткий кинджал, що поклялись
Вендеті невсипущій бути своєчасні
І ледь хтось навіть прошепоче,
Що не тому належить ім'я Ніколо,
Як вмиє його скарають, він паде,
І Фатумом бездушним,
Невимовним...*

Але повернемося до Дженнаро та його армії. Зі Сквamuльї прибуває шпигун і розповідає, що Ніколо в дорозі. Це викликає бурхливі радощі, у розпалі яких Дженнаро, що рідко розмовляє, а тільки декламує, прохає всіх пам'ятати, що Ніколо все ще їздить у кольорах «Турн і Таксис». Веселощі вибухають. Знову, як і при дворі Анджемо, з'являється тривожне передчуття. Усі на сцені (вочевидь, це все спеціально заплановано) добре усвідомлюють, що це може означати. Дженнаро, навіть ще скупіший на пояснення, аніж Анджемо, прохає Бога та Святого Нарциса захистити Ніколо, і вони всі вирушають. Дженнаро запитує лейтенанта, де вони перебувають; виявляється – лише за лігу чи близько того від озера, де востаннє бачили Загублену Гвардію Фаджіо перед їхнім таємничим зникненням.

Тим часом у палаці Анджемо востаннє з'являється хитрий Ерколе. Вітторіо і п'ятеро інших звинувачують його в убивстві Доменіко. Лунають свідчення, судилище перетворюється на фарс, і Ерколе зустрічає свою смерть у вигляді простого й бадьорого колективного заколювання.

У наступній сцені також востаннє з'являється Ніколо. Він зупинився відпочити на березі озера, де, як він пригадує з розповідей, зникла Фаджіанська Гвардія. Він сідає під деревом, відкриває листа Анджемо та нарешті дізнається про переворот і смерть Паскуале. Він розуміє, що на нього чекає відновлення титулу і любов усього герцогства, вті-

лення всіх його найшляхетніших сподівань. Спершись на дерево, він читає частини листа вголос, саркастично коментуючи ту небувалу брехню, яку вигадали, щоб заспокоїти Дженнаро, поки Анжело зможе зібрати свою власну армію сквamuлійців задля нападу на Фаджію. За сценою лунають кроки. Ніколо схоплюється на ноги, вдивляючись в один з бокових проходів, його рука залякла на руків'ї меча. Він тремтить і не може говорити, лише затинається, можливо, найкоротшим рядком, коли-небудь написаним білим віршем: «Т-т-т-т-т...». Неначе виборсуючись з якогось сонного паралічу, він починає, – кожен крок вимагає неймовірних зусиль, – відступати. Раптом, у в'язкій і страшній тиші, із грацією танцюристів на сцені підстрибом вигулькують три цибаті жіночі постаті, одягнені у чорні панчохи, трико та рукавички, обличчя сховані за чорним шовком, і зупиняються, вдивляючись у нього. Запони приховують і спотворюють їхні обличчя. Вони чекають. Світло згасає.

Повертаємося до Сквamuльї, де Анжело безуспішно намагається зібрати армію. У розпачі він збирає тих лакеїв і привабливих дівчат, які лишилися, ритуально замикає всі виходи, наказує принести вина та розпочинає оргію.

Дія закінчується тим, що війська Дженнаро шикуються на березі озера. Військовий рапортує, що тіло, яке за дитячим амулетом на шиї розпізнали як Ніколове, виявили в такому жахливому стані, що й не описати. Знову тиша, і всі озираються. Солдат подає Дженнаро знайдений на тілі пергаментний сувій, заплямований кров'ю. Печатка свідчить, що то лист від Анжело, який ніс Ніколо. Дженнаро проглядає його, потім ще раз, а тоді зачитує вголос. Це вже зовсім не той сповнений брехні документ, із якого Ніколо читав уривки, – він тепер дивовижним чином перетворився на довгу сповідь Анжело в усіх його злочинах, що завершується одкровенням про те, що насправді сталося із Загубленою Гвардією Фаджію. Їх усіх, до одного, – о, несподіванка! – вирізав Анжело та скинув в озеро. Пізніше їхні кістки виловили та переробили на вугілля, а вугілля – на чорнило, яке Анжело, маючи чорне почуття гумору,

використовував у всьому своєму подальшому листуванні з Фаджіо, і цей документ не є винятком.

*Аж ось кістки цих Непорочних
Змішались з кров'ю Ніколо,
Невинність із невинністю з'єднались,
Законний шлюб, чийм дітям одним є диво:
Життя засноване на лжі, знов писаній, мов правда.
Та правда ця, засвідчує тут всі ми,
Гвардійців Фаджіо і Фаджіо шляхетна смерть.*

Від цього дива всі падають на коліна, славлять ім'я Боже, тужать за Ніколо й обіцяють зжити Сквamuлю дощенту. Але Дженнаро закінчує найрозпачливішою нотою, певно, справді приголомшливою для тогочасних глядачів, бо називає зрештою ім'я, яке не вимовив Анджеоло, і силкувався вимовити Ніколо:

*У того, хто відомий нам як Турн і Таксис,
Тепер господарем слугує лиш жало стилета,
І так, сей ріг златий тавровано вузлом мовчання.
Не ввартувати тих священним юрмищем зірок,
Хто раз хоч стрічу мав із Тристеро.*

Тристеро. Це слово повисло у повітрі, коли скінчилася дія і на мить згасло світло; воно продовжувало висіти у темряві, спантеличивши, одначе ще не підкоривши Едіпу Маас.

У п'ятій дії, де геть спало напруження, кривавий Дженнаро відвідує двір Сквamuльї. Тут у хід ідуть усі різновиди насильницької смерті, на які була здатна людина доби Відродження, зокрема яма з лугом, закопування живцем, навчені соколи з отруєними кігтями. Це було зіграно, як зазначив пізніше Метцгер, ніби мультик про Дорожнього Бігунця¹, озвучений білим віршем. Наприкінці на вщерть

¹ Дорожній Бігунець – персонаж короткометражного мультсеріалу про койота Вайла та каліфорнійську зозулю-бігунця Дорожній

заваленій трупами сцені живим лишився лише один персонаж – невиразний адміністратор Дженнаро.

Як було зазначено у програмі, автором постановки «Трагедії кур'єра» був якийсь Рендольф Дріблетт. Він же виконував роль Дженнаро-переможця.

– Слухай, Метцгер, – сказала Едіпа, – пішли зі мною за лаштунки.

– Ти когось із них знаєш? – запитав Метцгер, який хотів уже їхати.

– Хочу дещо дізнатися. Хочу поговорити з Дріблеттом.

– А, про кістки. – Він виглядав замисленим.

– Я не знаю. Воно не дає мені спокою. Ці дві штуки наскільки пов'язані, – сказала Едіпа

– Чудово, – сказав Метцгер. – А що далі – пікет Ради Ветеранів? Марш на Вашингтон? Боже збав, – звернувся він до стелі маленького театру, змусивши кількох із тих, хто вже виходив, обернутися до нього, – від цих лібералок, занадто освічених баб з розм'яклими мізками та знекровленими серцями. Мені 35 років, я мав би вже це знати.

– Метцгер, – прошепотіла Едіпа збентежено, – я з Молодих Республіканок.

– Комікси Гепа Геррігена¹, – тепер Метцгер говорив ще

Бігунець, створений 1948 року американським мультиплікатором Чаком Джонсом (1912–2002). Упродовж 1949–2012 років зняли 48 короткометражних і один 26-хвилинний мультфільм про те, як безталанний койот за допомогою різних хитромудрих пристроїв від компанії Acme Corporation безуспішно намагається спіймати Бігунця.

¹ Геп Герріген (Hap Harrigan) – персонаж кінофільму «Гаряча спадкоємиця» (1931). Метцгер, імовірно, говорить про Гопа Геррігена (Hop Harrigan) – персонажа коміксів Джона Бламмера, пілота-супергероя, який уперше з'являється 1939 року.

² Джон Вейн (1907–1979) – відомий американський актор, «король вестерну», під час Другої світової війни брав участь у багатьох виставах на військові теми. Метцгер, напевно, має на увазі його фільм «Піски Іодзими» (1949). 1956 року Вейн у фільмі «Завойовник» зіграв роль Чингізхана, тоді як у «Виголошенні лоту 49» є персонаж Чингіз Коен, що, вочевидь, є пародією на славетного азійського завойовника і водночас на цього американського актора.

гучніше, – які вона була ще замала щоб читати, Джон Вейн², що суботнього полудня рве зубами десять тисяч япошок, це, друзі, Друга світова війна Едіпи Маас. Дехто сьогодні може їздити у «Фольксвагенах», носити радіо «Соні» у кишені сорочки. Та не вона, народ, вона хоче виправляти все, що було неправильного, через двадцять років після того, як воно закінчилось. Розворушити минуле. І все через п'яне варнякання з Мані Ді Пресо. Забуваючи, що передовсім, з правового та морального погляду вона має перейматися спадком, розпорядницею якого вона є. А не нашими хлопцями у військових одностроях, незалежно від того, як доблесно вони зустріли свій кінець.

– Це не так, – заперечила вона. – Начхати мені, що там «Біконсфілд» використовує у своєму фільтрі. Начхати мені, що там Пірс купив у Коза Ностри. Не хочу про них думати. Чи про те, що там сталось у Лаго ді П'ета, чи про рак... – Почуваючись безпорадною, вона озирнулась, ніби у пошуках слів.

– Що ж тоді? – докопувався Метцгер, стаючи навшпиньки та нависаючи над нею. – Що?

– Я не знаю, – сказала вона дещо розпачливо. – Метцgere, не діставай мене. Будь на моєму боці.

– Проти кого? – запитав Метцгер, начепивши темні окуляри.

– Я хочу дізнатися, чи є тут зв'язок. Я допитлива.

– Так, ти допитлива, – сказав Метцгер. – Я чекатиму в машині, гаразд?

Едіпа провела його поглядом, поки він не зник з очей, а тоді пішла шукати гримерку; вона двічі пройшлася кільцевим коридором, перш ніж опинилася біля дверей, розташованих у темному проміжку між лампами на стелі. Вона потрапила до м'якого елегантного хаосу, вираження взаємопроникних еманаций, що надходять від кінчиків оголених нервових закінчень.

Дівчина, яка змивала з обличчя штучну кров, вказала Едіпі у напрямку яскраво освітлених дзеркал. Вона рушила туди, ковзаючи повз спітнілі біцепси та колихання

довгого волосся, поки, нарешті, не опинилася перед Дріблеттом, який усе ще був у сірому вбранні Дженнаро.

– Це було велично, – сказала Едіпа.

– Помацайте, – сказав Дріблетт, простягаючи руку. Вона помацала. Убрання Дженнаро було із сірої фланелі. – Пітнієш як чорт, але ніяким іншим воно бути не може, правда ж?

Едіпа кивнула. Вона не могла відірвати погляду від його очей. Вони були глибоко-чорні, в оточенні неймовірного сплетіння тонких зморшок, що скидалися на лабіринт у лабораторії з вивчення інтелекту у тріщинках. Здавалося, ці очі знали, чого вона хоче, навіть якщо й вона сама цього не знала.

– Ви прийшли поговорити про п'єсу, – сказав він. – Мушу вас розчарувати. Вона писалася для розваги людей. Як фільми жахів. Це не література, вона нічого не варта. Верфінгер – не Шекспір.

– А ким він був? – спитала вона.

– А ким був Шекспір? Це було давно.

– Можна поглянути на сценарій? – Вона достеменно й не знала, чого шукала. Дріблетт вказав їй на шафу для паперів поряд з душовою.

– А я краще в душ, – сказав він, – поки туди не набився натовп милопідкидастів. Сценарії в горішній шухляді.

Та вони всі були фіолетові й однакові – зашмульгані, пошарпані, у какових плямах. У шухляді більше нічого не було.

– Агов! – закричала вона до нього. – Де оригінал? Із чого ви зробили ці копії?

– Книжка в м'якій обкладинці, – відгукнувся Дріблетт.

– Не залитуйте про видавництво. Я знайшов її в букіністичній крамниці Цапфа біля автостради. Це антологія «Яковитські п'єси помсти». Там череп на обкладинці.

– Я можу її позичити?

– Хтось її вже взяв. Вечірки на честь прем'єри. Щоразу втрачаю штук по п'ять щонайменше. – Із душу вигулькнула голова. Інша частина його тіла була оповита парою, від чого його голова скидалася на моторошну повітряну кулю, що висіла в повітрі. Вдивляючись у неї із глибокою задумою, він обережно сказав:

– Там була ще одна копія. Мабуть, вона все ще у Цапфа. Знайдете те місце?

На мить щось усередині неї здригнулося в короткому танці і заспокоїлося.

– Ви знущаетесь?

Оточені зморшками очі пильно дивилися на неї.

– Чому, – зрештою запитав Дріблетт, – усіх так цікавлять ці тексти?

– А кого ще? – надто швидко. Можливо, він не мав на увазі нічого такого.

Дріблетт похитав головою:

– Не втягуйте мене в ці ваші наукові суперечки. – І додав зі знайомою усмішкою: – Хоч би ким ви там усі були.

І саме тоді Едіпа усвідомила, наче відчувши на шкірі холодні пальці мерця, що під час вистави таким самим поглядом він обмінювався зі своєю трупкою, вони так само презирилися, коли зринала тема з найманими вбивцями Тристеро. Знайомий погляд, яким хтось недобрий дивиться на тебе уві сні. Вона вирішила розпитати про цей погляд.

– Це було прописано в авторських ремарках? Усі ці персонажі, які так прозоро на щось натякали? Чи то одна із ваших ідей?

– Це моє власне, – відповів їй Дріблетт, – це і виведення на сцену трьох убивць у четвертій дії. Верфінгер їх узагалі не показав, ось так.

– А вам вони навіщо? Ви десь про них почули?

– Ви не розумієте, – сказав він навісніючи. – Ви всі, ви так поводитися, наче пуритани з Біблією. Так чіпляєтеся за ті слова, слова! Ви знаєте, де ця п'еса? Не на полиці, і не в якійсь там книжці у м'якій обкладинці, яку ви шукаєте, а отут! – із завіси пари з'явилася рука і вказала на підвішену голову. – Ось навіщо. Одухотворити плоть. Слова не мають значення! Вони лише набір завчених механічних шумів, які тримають рядок, що пробивається крізь кісткові бар'єри довкола пам'яті актора, так? Але реальність – у цій голові. Моїй. Я проєктор у планетарії, увесь замкнений маленький всесвіт, видимий на сцені, виходить з мого

рота, очей, а іноді ще й з інших отворів.

Та вона не могла так просто відступити:

– Що ж змусило вас трактувати оте Тристеро інакше, аніж Верфінгер?

На цьому слові обличчя Дріблетта раптово розчинилося, повернувшись назад у пару. Наче його вимкнули. Едіпа цього не хотіла – вимовляти те слово. За кулісами Дріблетт зумів створити навколо нього таку ж ауру ритуального замовчування, що й на сцені.

– Якби я отут розчинився, – припустив голос з клубів пари, – якби мене зміло каналізацією до Тихого океану, то побачене вами сьогодні теж би зникло. Ви, ота частинка вас, що вже бозна-як переймається цим маленьким світом, також зникла б. Єдиним залишком насправді буде те, про що Верфінгер не збрехав. Можливо, Сквamuлья та Фаджію, якщо вони коли-небудь існували. Можливо, поштова служба «Турн і Таксис». Філателісти мені розповідали, що вона справді існувала. Можливо, також ще щось. Супротивник. Та це були б сліди, викопні рештки. Мертві, скам'янілі, позбавлені цінності чи потенціалу.

– Ви могли б закохатися в мене, поговорити з моїм мозкоправом, сховати магнітофон у моїй спальні, дізнатися, про що я говорю, коли сплю. Ви цього хочете? Ви можете зібрати всі підказки до купи, зробити з них дисертацію або відразу декілька дисертацій про те, навіщо персонажі відображають Тристеро у такий спосіб, навіщо з'явилися ці наймані вбивці, і навіщо чорне вбрання. Можете зужити своє життя, так ніколи й не сягнувши істини. Верфінгер надав слова та історію. Я вдихнув у них життя. Ото й усе, – він замовк. Захлюпотіла вода в душі.

– Дріблетт? – за деякий час покликала Едіпа.

Його обличчя ненадовго вигулькнуло.

– Ми могли б це зробити. – Він не усміхався. Його очі чекали в осередді зморшок¹.

¹ Розмова з Дріблеттом після вистави, на думку деяких літературознавців, та й загалом образна система роману містить відсилання до найвідомішого твору Френка Баума «Чарівник країни Оз» (1900), а точ-

- Я зателефоную, - сказала Едіпа. Вона вже встигла піти, аж коли на вулиці подумала: я йшла запитати про кістки, а натомість ми проговорили про оте Тристеро. Вона стояла на майже пустельній парковці, спостерігаючи, як до неї наближаються фари автівки Метцгера, і запитувала себе, наскільки все те було випадковим.

Метцгер слухав радіо. Вона сіла в авто і лише за дві милі зрозуміла, що примхи нічного радіоефіру доносили їм прямісінько з Кіннерета трансляцію КЯУХ, а говіркий диск-жокей був її чоловіком Мучо.

ніше – до його славетної екранізації 1939 року режисером Віктором Флемінгом: «від'єднана» голова серед пари, лабіринти-коридори, проектор, темно-зелені булькаті окуляри Едіпи (а на початку – зелена-во-мертве око телевізора) тощо. Цікаво, що Пінчон подає як епіграф до третьої частини своєї «Райдуги гравітації» цитату з твору Баума: «Тото, відчуваю, що ми вже більше не в Канзасі».

4

Вона знову бачилася з Майком Фалопяном і таки зуміла ще дещо з'ясувати про текст «Трагедії кур'єра», але ці відомості викликали не більше тривоги, аніж інші відкриття, що нині, здавалося, скупчувались у геометричній прогресії, так, ніби що більше вона ними цікавилася, то більше їх надходило, допоки все, що вона бачила, чула, усе, про що мріяла і згадувала, так чи інакше не сплелось у Трістеро.

Насамперед вона ретельніше вчиталась у заповіт. Якщо це справді була спроба Пірса залишити щось впорядковане після власної смерті, то така вже була частина її обов'язку – чом би й ні? – присвятити життя тому, що від нього залишилося, спробувати, як Дріблетт, бути затемненим механізмом у центрі планетарію, вивести все успадковане майно на орбіту пульсуючого зоресайного Смыслу, запустити його у височину склепіння довкола неї. Аби так багато не ставало їй на заваді: її цілковита неосвіченість у юридичних питаннях, інвестиціях, нерухомому майні, зрештою, щодо самого померлого. Можливо, ухвалене судом у спадкових справах боргове зобов'язання якраз було доларовим еквівалентом того, як багато всього стояло у неї на перешкоді. Під символом, скопійованим нею до нотатника зі стіни у вбиральні «Кінескопа», вона написала «Чи потрібно мені проектувати світ»? А якщо і не проектувати, то хоча б спалахувати якоюсь стрілою на склепінні, щоб сяяти серед сузір'їв і стежити за своїми Драконом, Китом, Південним Хрестом. Будь-що може стати у пригоді.

А потім з'явилося якесь відчуття, що змусило її рановранці піти на зібрання акціонерів «Йойодини». І вона нічого не могла з цим вдіяти, хіба що відчула, що можливо через це стане дещо менш інертною. На одній з прохідних їй видали круглу білу картку відвідувача, і вона припаркувалася на величезній стоянці неподалік від пофарбованої в рожеве будівлі з куонсету¹, приблизно ста метрів завдовжки. Це була кав'ярня «Йойодини» і місце їхніх зборів. Дві години Едіпа просиділа на довгій лаві між стариганами, які, напевно, були близнюками, і чиї руки навперемінки (ніби їхні власники спали, а їхні руки у родимках і ластовинні блукали краєвидами сну) натрапляли на її стегна. Негри довкола них переносили тарелі з картопляним пюре, шпинатом, креветками, цукіні та тушкованим м'ясом до довгих блискучих мармитів², готуючись нагодувати обідню навалу працівників «Йойодини». Година пішла на поточні справи, ще годину акціонери, довірені особи і виконавчі керівники компанії хором співали пісню «Йойодини». На мотив Корнелльської alma mater³ вони виспівували:

Гімн

*У височині над автострадами
Та виттям Л.А.
Постав знаний «Галактронікс»,
«Йойодини» філія.
До загину вірні будемо,*

¹ Куонсет – гофроване залізо. Під час Другої світової війни куонсетський збірний модуль (ангар) використовували як тимчасову армійську казарму або господарську будівлю. Свою назву отримало через те, що вперше будівлі подібного типу зібрали 1941 року в містечку Куонсет-Пойнт у штаті Род-Айленд.

² Мармит (фр. «казанок») – у громадському харчуванні ємності для приготування та підігрівання їжі, головна функція – зберігання готової їжі та підтримування її температури.

³ Alma mater (лат. «мати-годувальниця») – стародавня назва рідного університету.

*Присягаймося тобі ми,
Сяють тут рожеві буди,
Гінкі пальми прями.*

Заспівував президент компанії, сам містер Клейтон («Кривавий») Чиклиц¹; співали ж на мотив «Ори Лі»²:

Пісня хвали

*Боеголовки – справа «Бендикса»³,
«Авко»⁴ їх буде в лад.
«Даглас»⁵, «Норт Америка»⁶,
«Грамен»⁷ – кожному свій шмат.
«Мартин»⁸ пуск дає ракетам з суші,
«Локгид»⁹ – з субмарини;
А нам дослідження не світять*

¹ Клейтон («Кривавий») Чиклиц – «Чиклец» – відома американська марка жувальної гумки в цукерковій оболонці. Ідіома «Виплювати криваві чиклеці» означає «позбутися в бійці декількох зубів». Персонаж Клейтона («Кривавого») Чиклица з'являється в романі Пінчона «V», а в романі «Райдуга гравітації», дія якого відбувається раніше за події, зображені в цих двох творах, Чиклиц – американський промисловець, власник фабрики іграшок у Натлі в штаті Нью-Джерсі, який бере участь у «хутровій операції».

² «Ори Лі» (AUGA LEE) – американська пісня часів Громадянської війни. На цю ж мелодію Елвіс Преслі (1935–1977) співав свою відому «Love Me Tender».

³ «Бендикс» – промислово-машинобудівна компанія (1924–1983). Усі зазначені в пісні компанії входили до переліку підприємств військово-промислового комплексу.

⁴ «Авко» – корпорація (заснована 1929 року), підрозділ Текстрона, американського індустріального конгломерату.

⁵ «Даглас» – американська авіабудівна компанія, заснована 1921 року.

⁶ «Норт Америка» – холдингова компанія, заснована 1890 року.

⁷ «Грамен» – американська авіабудівна компанія (1929–1994).

⁸ «Мартин» – американська авіабудівна компанія, що виробляла також аерокосмічну продукцію (1912–1961).

⁹ «Локгид» – американська аерокосмічна компанія (1912–1995).

*В «Пайпер Кабі¹» нині.
Супутник на орбіту вивів
«Конвер²» нещодавно;
Будує «Боїнг³» «Мінітмена⁴»,
А нам і на землі гарно.
«Йойодину» ж, «Йойодину»
Контракти оминають.
Міноборони нас не любить,
Зло на нас тримає.*

І кільканадцять інших старих улюблених пісень, слів яких вона не запам'ятала. Потім для швидкої екскурсії фабрикою співців сформували у групи за принципом взводів.

Едіпа якось загубилася. Вона на якусь хвилину задивилася на макет космічної капсули, надійно оточеної сонними стариганами; а наступної хвилини вже опинилася самотня серед величнього флюоресцентного шелесту офісних буднів. Хоч куди кинь оком, у будь-якому напрямку панував білий чи пастельний колір: чоловічі сорочки, папір, креслярські дошки. Єдине, що їй спало на думку, – одягти свої темні окуляри від усього того світла і чекати на порятунк. Але її ніхто не помічав. Вона почала блукати проходами поміж світло-блакитних столів, час від часу завертаючи за ріг. На звуки її підборів зводилися голови, на неї дивилися інженери, витріщалися, коли вона проходила повз них, та ніхто до неї так і не заговорив. Так минуло п'ять-десять хвилин, вона запанікувала: здавалося, звідси

¹ «Пайпер Каб» – марка літака авіабудівної компанії «Пайпер» (заснована 1927 року).

² «Конвер» – американська авіабудівна компанія, заснована 1943 року.

³ «Боїнг» – одна з найбільших світових аерокосмічних та оборонних корпорацій, заснована 1916 року. Від 1960 до 1962 року в Сіетлі Пінчон працював на корпорацію «Боїнг», складаючи технічну документацію (переважно інструкції).

⁴ «Мінітмен» – LGM-30 «Мінітмен» – американські твердопаливні міжконтинентальні балістичні ракети, які розробляв «Боїнг».

не було виходу. Потім випадково (якщо поцікавитися думкою доктора Гілеріуса, то він би її звинуватив у використанні підсвідомих сигналів у довкіллі для пошуку певної особи) чи якимось іншим чином вона підійшла до такого собі Стенлі Котекса, на якому були біфокальні окуляри¹ у залізній оправі, сандалі, шкарпетки з ромбічним візерунком і який, на перший погляд, видавався замолодим для цієї роботи. Як з'ясувалося, він не працював, а просто шкрябав товстим фломастером отакий знак:

– Мої вітання, – сказала ошелешена цим збігом Едіпа. Із якогось дива вона додала: – Мене послав Кірбі, – це ім'я було на стіні вбиральні. Це мало б звучати по-змовницькому, а натомість вийшло дурнувато.

– Привіт, – сказав Стенлі Котекс, спритно скинувши великий конверт, на якому він шкрябав фломастером, у відкриту шухляду, яку потім засунув. Затримав погляд на її значку:

– Загубилися, так?

Вона знала, що тупі запитання на кшталт «що означає цей символ?» нічого їй не дадуть, тому сказала:

– Я просто турист. Акціонер.

– Акціонер, – змірявши її поглядом, він біля сусіднього столу зачепив ногою стілець, що обертається, і повернув його до неї. – Сідайте. А ви насправді впливаєте на політику, вносите пропозиції, які вони змушені брати до уваги?

– Так, – збрехала Едіпа, щоб побачити, що буде далі.

– Бачте, – сказав Котекс, – якби ви могли змусити їх викинути той пункт щодо патентів. Він мені, пані, дуже муляє.

¹ Окуляри, верхня частина лінз яких має одну оптичну силу, а нижня – іншу.

– Патенти? – спитала Едіпа. Котекс пояснив, що, підписуючи контракт з «Йойодиною», кожен інженер також відписує йому всі патентні права на будь-які винаходи, які він може зробити.

– Це гальмує творче начало будь-якого інженера, – сказав Котекс, додаючи з гіркотою, – незалежно від того, де він працює.

– Я й не думала, що люди ще щось винаходять, – сказала Едіпа, відчуваючи, що якраз це його роз'ятрить. – Тобто, хто там ще насправді був після Томаса Едісона¹? Хіба тепер це не прерогатива командної роботи? – Кривавий Чиклиц у своїй вітальній промові зранку наголошував на командній роботі.

– Командна робота, – загарчав Котекс, – є таке слово, ага. А насправді то такий спосіб уникати відповідальності. Це ознака безхребетності всього суспільства.

– Божечки, – сказала Едіпа, – вам, мабуть, забороняють говорити таке?

Котекс роззирнувся навсібіч і підкотив стілець ближче:

– Чули про машину Нефастиса?

Едіпа зробила круглі очі.

– Ну, її винайшов Джон Нефастис, він тепер у Берклі². Джон – той, хто все ще щось винаходить. Ось. У мене є копія патенту. – Він дістав із шухляди пак ксерокопій, на одній з яких був відбиток коробки із зображенням якогось бородастого вікторіанця на зовнішньому боці і двома поршнями зверху, прикріпленими до колінчастого валу та маховика.

– Хто цей бородань? – поцікавилася Едіпа.

Джеймс Клерк Максвелл³, пояснив Котекс, відомий шотландський науковець, який колись теоретично при-

¹ Томас Едісон (1847–1931) – американський науковець і винахідник. Найвідоміші винаходи – лампа розжарювання та фонограф.

² Місто в штаті Каліфорнія на східному узбережжі затоки Сан-Франциско. Науковий центр, де розташований найстаріший кампус Каліфорнійського університету.

³ Джеймс Клерк Максвелл (1831–1879) – відомий шотландський науковець, який створив, зокрема, теорію електромагнітного поля.

пустив існування крихітного інтелекту, відомого як Демон Максвелла. Демон сидів у коробці поміж молекулами повітря, швидкість руху яких була довільно різною, і відсортовував швидкі молекули від повільних. Швидкі молекули мають більшу енергію, аніж повільні. Зосередьте їх в одному місці в достатній кількості – і матимете зону високих температур. Потім можна використовувати різницю температур між цією гарячою зоною коробки та будь-якою прохолоднішою, щоб запустити тепловий двигун. Через те, що Демон сидить і сортує, для роботи системи не потрібно докладати жодних інших зусиль. У такий спосіб ви порушуєте другий закон термодинаміки, отримуєте щось із нічого, спричиняючи безперервний рух.

– А хіба сортування – то не робота? – спитала Едіпа. – Скажіть їм таке в поштовому відділенні – й опинитесь у поштовому лантуху на шляху до Фербенкса на Алясці, і навіть без позначки «FRAGILE¹».

– Це розумова робота, – сказав Котекс. – А не робота у сенсі термодинаміки. – Він почав розводитися про те, що Машина Нефастиса вмщає того-таки, – Бог свідок, – Демона Максвелла. Усе, що потрібно, – вдивляться у фотографію Клерка Максвелла та зосередитися на тому циліндрі, правому чи лівому, де ви хотіли б, щоб Демон підвищив температуру. Повітря розшириться та штовхне поршень. Здається, найкраще працює загальновідоме фото «Спілки з пропагування християнського знання²», де Максвелл знятий у профіль з правого боку.

«Демон Максвелла» – уявний експеримент, запропонований 1867 року, із метою проілюструвати вдаваний парадокс другого закону термодинаміки (закон про збільшення ентропії в ізольованій системі). Пінчон, імовірно, прочитав про нього в одній зі своїх найулюбленіших книг – «Виховання Генрі Адамса» (1907) Генрі Брунса Адамса (1838–1918).

¹ «FRAGILE» – позначка на поштовому відправленні, що означає «крихкий пакунок».

² «Спілка з пропагування християнського знання» – точніше, «Спілка з поширення християнського знання», найстаріша англіканська місіонерська організація, заснована 1698 року.

Намагаючись не крутити головою, Едіпа уважно роззирнулася прихованим за окулярами поглядом. На них ніхто не звертав жодної уваги: гудів кондиціонер, клацали друкарські машинки IBM, рипіли обертові стільці, шурхотіли товстелезні довідники, згорталися і розгорталися рулони креслень, а високо над головою весело виблискували довгі мовчазні флюоресцентні лампи; із «Йойодиною» було все гаразд. Окрім цього місця, де Едіпа Маас разом із тисячею інших обраних мала добровільно постати перед божевіллям.

– Звісно, це не в усіх виходить, – осідлавши улюблену тему, оповідав їй Котекс. – Тільки в обдарованих. Джон називає їх «чутливими».

Едіпа зсунула окуляри на кінчик носа і закліпала очима, вважаючи кокетування єдиним виходом з цього розмовного глухого кута:

– А з мене вийде гарна чутлива, як думаєте?

– Справді хочете спробувати? Можете йому написати. Він знає тільки кількох чутливих. Він дозволить вам спробувати. – Едіпа дістала свій нотатничок і відкрила на скопійованому символі та словах «*Чи треба мені проектувати світ?*».

– Скринька 573, – сказав Котекс.

– У Берклі?

– Ні, – веселі нотки в його голосі враз зникли, аж вона здивовано глипнула на нього, а він ще встиг додати: у Сан-Франциско; бо там немає жодного..., – і аж тоді зрозумів, що зробив помилку. – Він живе десь біля Телеграфу, – промимрив він. – Я дав вам не ту адресу.

Вона скористалася нагодою:

– То адреса ЗУЖИТІ вже не підходить? – Але вона вимовила це одним словом «зужиті». Його обличчя застигло маскою недовіри.

– Це З.У.Ж.И.Т.І., пані, – сказав він їй, – акронім, а не «зужиті», і краще нам не продовжувати про це.

– Я побачила його в жіночому туалеті, – зізналася вона. Але Стенлі Котекс більше не був люб'язним.

– Забудьте, – порадив він, відкрив книжку та перестав звертати на неї увагу.

Певна річ, вона й не думала забувати. Тепер їй спало на думку, що на тому конверті, на якому Котекс шкрябав олівцем, був символ «ЗУЖИТІ», і вона ладна була закластися, що його надіслав Джон Нефастис. Або хтось такий, як він. Її підозри ще більше посилив Майк Фалопян зі «Спільноти Пітера Пінгвіда».

– Я впевнений, цей Котекс – частина якогось підпілля, – сказав він їй за кілька днів, – імовірно, якогось підпілля шизиків, тож як їх можна звинувачувати в тому, що вони, можливо, трохи нещасні? Подивись, що з ними відбувається. У школі їм промили мізки, як і всім нам, щоб вони увірували в Міф про американського винахідника – Морзе¹ з його телеграфом, Белла² з його телефоном, Едісона з його електричною лампочкою, Тома Свіфта³ із ще чимось. Одна людина – один винахід. Згодом, подорослішавши, вони зрозуміли, що мають відписати всі свої права такому монстру, як «Йойодина»; влізти в якийсь «проект», або «оперативну групу», чи «команду», розчинитися в анонімності. Нікому не були потрібні їхні винаходи – лише щоб вони виконували свої маленькі ролі в проектувальному ритуалі, що вже передбачений для них у якійсь інструкції. І як воно, Едіпо, бути одним-однісіньким у такому жахітті? Звичайно, вони гуртуються, вони підтримують зв'язок. Вони завжди можуть зв'язатися, коли надібують іншого собі подібного. Можливо, таке трапляється лиш раз на п'ять років, але все одно вони негайно дізнаються.

Метцгер, який того вечора пішов разом з нею до «Кінескопу», вирішив подискутувати:

¹ Семюел Морзе (1791–1872) – американський винахідник, «апарат Морзе» – електромагнітний телеграф, що пише повідомлення, винайдений ним 1836 року.

² Александр Белл (1847–1922) – американський науковець, один з основоположників телефонії.

³ Винахідник, персонаж американських книжок для підлітків, які друкуються від 1910 року, у серії видань про нього налічують понад 100 томів.

– Ти настільки правий, що аж полівішав, – заперечив він. – Як ти можеш бути проти корпорації, яка хоче, щоб працівник відмовився від своїх патентних прав? Як на мене, це виглядає як теорія доданої вартості, друже, а ти говориш як марксист.

Вони поступово п'яніли, а разом з ними – і ця типова південнокаліфорнійська розмова. Едіпа сиділа самотня та похмура. Вона вирішила зайти сьогодні ввечері до «Кінескопу» не лише через ту зустріч зі Стенлі Котексом, а й через інші відкриття; адже, здавалося, почала вимальовуватися схема, що стосувалася питань пошти і шляхів її доправлення.

На іншому боці озера в Лагунах Фангозо була бронзова історична дошка. На ній було написано: *На цьому місці 1853 рокудесь із десятків людей з «Веллз, Фарго»¹ відважно билися з бандою мародерів у масках і таємничих «чорних мундирах». Ми маємо цей опис завдяки поштовому вершникові, єдиному свідкові різанини, який невдовзі потому помер. Єдина інша підказка – хрест, накреслений у пилюці однією з жертв. Особи вбивць і дотепер лишаються оповиті таємницею.*

Хрест? Чи ініціал «Т»? На те ж саме натякав Ніколо у «Трагедії кур'єра». Едіпа замислилася. Вона зателефонувала Рендольфу Дрібетту з автомата, щоб дізнатися, чи він знає про інцидент з «Веллз, Фарго», і чи не тому він для своїх зарізяк обрав чорний одяг. Телефон дзвонив і дзвонив у порожнечу. Вона повісила слухавку та попрямувала до букіністичного Цапфа. Цапф особисто вийшов з тьмяного конуса, який освітлювала 15-ватна лампа, щоб допомогти їй знайти згадувану Дрібеттом книжку в м'якій обкладинці – *«Яковитські п'єси помсти»*.

– Вона мала значний попит, – розповів їй Цапф. Череп на обкладинці спостерігав за ними крізь бліде світло.

¹ «Веллз, Фарго» – засноване американськими підприємцями Генрі Веллзом (1805–1878) та Вільямом Фарго (1818–1881) підприємство з надання фінансових і поштових послуг. Тепер – транснаціональна банкова та холдингова компанія зі штаб-квартирою у Сан-Франциско.

Він мав на увазі тільки Дріблетта? Вона вже відкрила рот, щоб спитати, але так і не спитала. Це було її перше вагання з багатьох наступних.

Коли вони повернулися до «Палат Ехо», Метцгер на цілий день запропав у Лос-Анджелесі в якихось своїх справах, а вона одразу ж повернулася до єдиної згадки слова Тристеро. Навпроти рядка вона прочитала напис олівцем «*Пор. варіант, вид. 1687-го*». Можливо, це написав якийсь студент. Це її якось збадьорило. Інше прочитання цього рядка в подальшому могло б допомогти пролити світло на темну сутність цього слова. Згідно з невеликою передмовою, текст був узятий з недатованого видання фоліо¹. Дивно, але передмова була без підпису. Вона перевірила зворот титульного аркуша та виявила, що оригінальна книжка у твердій палітурці – це навчальний посібник «*П'єси Форда, Вебстера, Тернера та Верфінгера*²», видрукований «Аналой Прес» у Берклі, Каліфорнія, ще 1957 року. Вона налила собі півсклянки «Джека Деніелза» (напередодні ввечері «Параноїки» залишили їм свіжу пляшку) і зателефонувала до Лос-Анджелеської бібліотеки. Вони перевірили, але в них не було такої книжки у твердій палітурці. Вони могли пошукати її для неї в міжбібліотечному абонементі.

– Заждіть, – спало їй на думку, – видавець же в Берклі. То, може, я звернуся безпосередньо до них. – Міркуючи, що водночас можна було б зустрітися і з Джоном Нефастисом.

Вона помітила меморіальну дошку тільки тому, що якось повернулася до «Озера Інверариті» саме через те, що можна було б назвати нестримною одержимістю «вкласти частку себе» – навіть якщо це виражалося лише її присут-

¹ In-folio – давній друкарський формат, коли сторінка книжки дорівнює половині друкарського аркуша.

² «П'єси Форда, Вебстера, Тернера та Верфінгера» – Джон Форд (1586–1649) – видатний англійський («оксфордський») драматург шекспірівської доби. Джон Вебстер (бл. 1580 – бл. 1634) – англійський драматург, переважно писав криваві «драми помсти». Сирил Тернер (пом. 1626) – англійський драматург, працював у жанрі «кривавої трагедії».

ністю – у різні бізнеси, які залишилися від Інверариті. Вона дасть їм лад, створить з них сузір'я; наступного дня вона поїхала до «Вечірньої Гавані», будинку для літніх людей, збудованому Інверариті десь тоді, коли в Сан-Нарцисо з'явилася «Йойодина». У передній кімнаті відпочинку сонце, здавалося, світило у кожне вікно; якийсь старий куняв перед телеком з тьмяним мультфільмом Леона Шлезингера¹, а чорна муха випасалася уздовж його рожевого, вкритого лупою охайного пробору. Гладка медсестра вбігла з балончиком антикомашиного спрею та заводала на муху, щоб та злетіла і її можна було вбити. Обережна муха лишалася на місці.

– Ти непокоїш містера Тота, – гаркнула вона на ту дрібноту. Прокидаючись, містер Тот сіпнувся і струсив безталанну муху, яка розпачливо полетіла до дверей. Бризкаючись отрутою, медсестра кинулася за нею навздогін.

– Привіт, – привіталася Едіпа.

– Я бачив сон, – мовив містер Тот, – про свого діда. Дуже старого, десь такого ж, як і я тепер, дев'яносто один рік. Хлопчиком я думав, що йому все його життя було дев'яносто один. Тепер я почуваюся так, – засміявся він, – наче мені все моє життя було дев'яносто один. Ох, а ті історії, які розповідав старий! Він їздив верхи в «Поні Експрес²» ще за часів золотої лихоманки. Я пам'ятаю, що його коня звали Адольф.

Думаючи про бронзову дошку, розчулена Едіпа усмінулася йому, мов онука, так, як вона вміла, і запитала:

– Йому коли-небудь доводилося відбиватися від розбійників?

– Та той жорстокий стариган, – сказав містер Тот, – убивав індіанців. Боже, як тільки він, бувало, заговорить

¹ Леон Шлезингер (1884–1949) – американський кінопродюсер, засновник компанії «Леон Шлезингер Продакшинз», яка пізніше стала студією «Ворнер Бразерз».

² «Поні Експрес» – поштова служба невеликої американської кур'єрської компанії XIX століття, проіснувала від квітня 1860 до жовтня 1861 року, коли телеграфні лінії позбавили її можливості заробітку.

про вбивство індіанців, у нього аж слина текла з рота. Любив він це діло.

– А як він вам наснився?

– О, та цей, – дещо сором'язливо мовив старий, – усе змішалось з мультиком про Поросятка Піґа¹. – Він кивнув у бік телека. – Це проникає у ваші сни, розумієте? Клята машина. Чи Ви бачили колись отой про Поросятка Піґа й анархіста?

Певно, що вона його мала бачити, але сказала, що ні.

– Анархіст у всьому чорному. У темряві видно лише його очі. Він десь 1930-х років. Поросятко Піґ – маленький хлопчик. Діти казали мені, що тепер у нього є небіж Ціцерон. Пам'ятаєте, як під час війни Поросятко працювало на оборонному підприємстві? Він і Баґз Банні. Той мультик теж був гарний.

– У всьому чорному, – нагадала йому Едіпа.

– Він так змішався з індіанцями, – намагався він пригадати, – цей сон. Індіанці, які носили чорне пір'я, індіанці, що не були індіанцями. Дід розповідав. Їхнє пір'я було біле, але ті фальшиві індіанці, мабуть, спалювали кістки та змішували попіл з пір'ям, щоб воно почорніло. Це робило їх невидимими вночі, бо вони приходили саме вночі. І саме так мій старий, благослови Господи його душу, зрозумів, що вони не були індіанцями. Жоден індіанець ніколи не нападає вночі. Якщо його вб'ють, його душа завжди блукатиме темрявою. Язичники.

– Якщо вони не індіанці, – запитала Едіпа, – то хто ж тоді?

– Якась іспанська, – спохмурнів містер Тот, – мексиканська назва. Ох, не згадаю. Може, вони на перстні написали? – Він потягнувся, зняв зі спинки стільця в'язану торбинку і дістав звідти блакитну пряжу, голки, викрійки і зрештою тьмяний золотий перстень-печатку.

¹ Поросятко Піґ – персонаж мультфільмів з серій «Луні Тюнз» і «Меррі Мелодіз», вигаданий Бобом Клампеттом (1913–1984), уперше з'явився на екранах 1935 року. Згадуваний мультик про Поросятка Піґа й анархіста – це «Прокол» («The Blow-Out», 1936).

– Мій дід відтяв його разом з пальцем одного з убитих ним. Уявляєте собі такого звірячого 91-річного старого?

Едіпа уважно вивчала перстень. Емблемою на ньому був той-таки символ ЗУЖИТІ.

Вона роззирнулася, немов сполохана сонячним світлом, що лилося з усіх вікон, через що здавалося, ніби це пастка у самісінькому центрі якогось хитромудрого кристала, і сказала:

– Боже мій.

– І я відчуваю його, у деякі дні, у дні за певної температури, – сказав містер Тот, – і певного атмосферного тиску. Знаєте? Я відчуваю, що він поруч.

– Ваш дідусь?

– Ні, мій Бог.

Тоді вона вирушила до Фалопяна, який мав би знати про долю «Поні Експрес» і «Веллз, Фарго», адже він писав про них книжку. І він таки знав, однак не про їхніх темних супротивників.

– Звичайно, були натяки, – сказав він їй. – Я писав до Сакраменто щодо меморіальної дошки, і вони кілька місяців мусолили запит у своєму бюрократичному болоті. Колись я таки отримаю першоджерела і зможу з ними ознайомитися. Там буде щось на кшталт: «Старожитці пам'ятають бувальщину про те», незалежно від того, про що йдеться. Старожитці. Ага, справді цінні документи, цей їхній каліфорнійський мотлох. Закладаюся, автор виявиться мертвим. І не буде жодної зачіпки, щоб його відшукати, хіба що хапатися за випадкові ниточки, наприклад, за таку, як ти отримала від старого.

– Гадаєш, тут усе ж є зв'язок? – вона подумала, який же цей зв'язок слабкий, ніби довга біла волосина завдовжки в ціле століття. Двоє дуже старих людей. Усі ці втомлені клітини мозку між нею та істиною.

– Розбійники, безіменні, безликі, одягнені в чорне. Мабуть, їх найняв федеральний уряд. Будь-який спротив жорстоко карався.

– А це не могла бути кур'єрська служба-конкурент?

Фалопян знизав плечима. Едіпа показала йому символ ЗУЖИТІ, і він знову знизав плечима.

– Майку, це було у жіночому туалеті, прямисінько тут, у «Кінескопі».

– Жінки, – лише сказав він. – Хто може сказати, що там з ними коїться?

Якби вона тоді здогадалася перевірити кілька рядків у п'єсі Верфінгера, то, вочевидь, змогла б і сама відшукати наступну зачіпку. Але тоді їй допоміг такий собі Чингіз Коен, найвидатніший філателіст на теренах Лос-Анджелеса. Діючи за інструкціями в заповіті, Метцгер найняв цього люб'язного, трохи гугнявого експерта за відсоток від належних йому виплат, щоб той здійснив інвентаризацію й оцінку колекції марок Інверариті.

Одного дощового ранку, коли над басейном здіймався туман, Метцгер знову кудись завіявся, а «Параноїки» були десь на звукозаписі, Едіпі зателефонував цей Чингіз Коен, який був такий стривожений, що Едіпа відчула це навіть по телефону.

– Тут є певні невідповідності, міз Маас, – сказав він. – Ви могли б приїхати?

Ідучи слизькою автострадою, у неї звідкись з'явилася певність, що «невідповідності» будуть пов'язані зі словом «Тристеро». Тиждень тому Метцгер в «Імпалі» Едіпі відвіз до Коена альбоми з марками, що зберігалися у сховищі в сейфі, а до того вона навіть не поцікавилася зазирнути до них. Але тепер вона усвідомила, наче це дощ нашепотів, що, на відміну від Фалопяна, Коен міг би щось знати про таємну кур'єрську службу.

Коли він відчинив двері свого помешкання, яке водночас слугувало йому офісом, вона побачила його в обрамленні довгої анфілади дверних проїм, які кімната за кімнатою розчахалися приблизно в напрямку Санта-Моніки, усе було просякнуте п'тьмавим світлом дощового дня. У Чингіза Коена була легка літня нежить, напіврозстебнуті штани, і светр із зображенням Баррі Голдво-

тера¹. Едіпа одразу ж відчула до нього щось материнське. Мабуть, у третій за рахунком кімнаті він всадовив її в крісло-гойдалку та пригостив справжнім домашнім кульбабовим вином у невеликих акуратних келишках.

– Я зібрав ці кульбабки на кладовищі два роки тому. Тепер цього кладовища немає. Вони знищили його заради Східної Сан-Нарцисівської автостради.

Вона вже достатньо прожила, щоб навчитися розпізнавати такі сигнали, кажуть, це притаманно епілептикам – певний запах, колір, нотка чистої пронизливої благодаті, що сповіщає їх про наближення нападу. Опісля всього залишається тільки цей сигнал, насправді – всього лише післясмак, мирське відчуття, а ось явлені під час удару одкровення ніколи не запам'ятовуються. Едіпа подумала, чи й вона у кінці всього цього (якщо, звичайно, передбачався кінець) так само не залишиться тільки з упорядкованими спогадами про докази, сповіщення і натяки, але без найголовнішої істини, яка щоразу чомусь виявлятиметься заяскравою, щоб утриматися в її пам'яті; завжди засвічуватиметься, невідворотно знищуючи сутність власного відображення, і з поверненням звичайного світу, мов на засвіченій пливці, лишатиметься лише порожнеча. За час, який знадобився для ковтка кульбабового вина, вона збагнула, що ніколи не дізнається, як часто з нею вже стався той напад, чи як зрозуміти, коли він знову має статися. Можливо, це станеться навіть цієї секунди – та не існувало жодного способу дізнатися про це. Вона кинула погляд на дощ через коридор, що проходив кімнатами Коена, і саме тоді вперше побачила, як можна легко посеред них загубитися.

– Я взяв на себе сміливість, – казав Чингіз Коен, – зв'язатися з Експертною комісією. Я ще не надсилав їм марок, про які йдеться, чекаючи на ваш особистий дозвіл і, звичайно ж, на дозвіл містера Метцгера. У будь-якому разі, я певен, що всі витрати можна вирахувати зі складку.

¹ Баррі Морріс Голдвотер (1909–1998) – американський політик, кандидат від Республіканської партії на президентську посаду на виборах 1964 року.

– Не певна, що я вас розумію, – відповіла Едіпа.

– Дозвольте, – він підкотив до неї столик і делікатно дістав пінцетом з пластикової теки червоно-брунатну ювілейну марку США, випуску «Поні Експрес» 1940 року за 3 центи. Марка була погашена.

– Дивіться, – сказав він, увімкнувши невелику потужну лампу та подаючи їй видовжене збільшувальне скло.

– Це не той бік, – сказала вона, поки він обережно протирив марку бензином і клав її на чорну тацю.

– Водяний знак.

Едіпа придивилася. І знов це був він, її символ ЗУЖИТІ, що чорнів трохи правіше від центру.

– Що це? – запитала вона, і їй здалося, що вже встигло минути багато часу.

– Я не зовсім впевнений, – сказав Коен. – Ось чому я надіслав запит у комісію щодо неї та інших. Я показував їх деяким близьким друзям, та їхня реакція була досить обережною. Але погляньте, що ви на це скажете? – Із тієї ж пластикової теки він тепер дістав марку, схожу на стару німецьку, із цифрами 1/4 у центрі, словом *Freimarke*¹ у горішній частині та надписом *Турн і Таксис* уздовж правого поля.

– Вони були, – пам'ятала вона з п'єси Верфінгера, – у певному розумінні приватними кур'єрами, так?

– Десь із 1300 року, допоки Бісмарк² їх не викупив 1867-го, міз Маас, вони *таки* були європейською поштовою службою. Це одна з дуже небагатьох їхніх марок з шаром клею. А подивіться на кутики. – Едіпа побачила, що кожен кутик марки декорувався ріжком з однією петлею в ньому. Майже як символ ЗУЖИТІ.

– Поштовий ріжок, – сказав Коен, – символ «Турн і Таксис». Був на їхньому гербі.

І так, сей ріг златий тавровано вузлом мовчання, згадала Едіпа. Звісно.

¹ «Безплатна марка» (нім.).

² Отто фон Бісмарк (1815–1898) – німецький державний і політичний діяч (прем'єр-міністр Пруссії, бундесканцлер Північнонімецького союзу, перший рейхсканцлер Німецької імперії).

– Тоді цей знайдений вами водяний знак, – сказала вона, – зображує майже такий самий, за винятком тої невеличкої штукенції, що виходить з розтрубу.

– Це прозвучить смішно, – сказав Коен, – але думаю, що то сурдина¹.

Вона кивнула. Чорні вбрання, мовчазність, таємничість. Хоч би ким вони були, вони мали на меті заткнути сурдиною поштовий ріжок «Турн і Таксис».

– Зазвичай на цьому випуску, та й на інших, не ставлять водяних знаків, – сказав Коен, – зважаючи на інші деталі – штрихування, кількість зубців, спосіб зістарення паперу – очевидно, що це підробка. Не просто помилка.

– Тоді це нічого не варте.

Коен усміхнувся і висякався.

– Ви здивуєтеся, за скільки можна продати досконалу підробку. Деякі колекціонери на них спеціалізуються. Питання в тому, хто це зробив? Із цими грубими помилками. – Він перевернув марку та вказав їй кінчиком пінцета. На малюнку вершник «Поні Експрес» виїжджав галопом з якогось форту часів Дикого заходу. З-за чагарника праворуч – можливо, саме туди прямував вершник – виступало єдине, ретельно витравіроване чорне перо. – Нащо робити навмисну помилку? – запитав він, ігноруючи – якщо й помітив – вираз її обличчя. – Дотепер я натрапив на вісім таких. Кожна має схожу помилку, дуже копітку у виконанні, наче навмисне глузування. Там навіть на них усіх є транспозиція – США *Поштобий звір*.

– Їх недавно зробили? – бовкнула Едіпа дещо гучніше, ніж треба.

– Щось не так, міз Маас?

Вона розповіла йому про перший лист Мучо з погашенням, у якому її просили повідомляти про всі непристойні листи своєму пошматайстру.

¹ Сурдина (іт. *sordino* від *sordo* – «глухий») – пристосування, що використовується для послаблення або приглушення звучності музичних інструментів або для зміни тембру їхнього звучання.

– Дивно, – погодився Коен. – Друкарські помилки, згідно з нотатником, є тільки на 4-центовому «Лінкольні». Звичайний випуск 1954-го. Інші підробки простежуються з 1893 року.

– Це ж 70 років, – сказала вона. – Вона мала би бути досить старою.

– Якщо це та сама, – сказав Коен. – А якщо вона така ж стара, як «Турн і Таксис»? Омедіо Тассис, вигнанець з Мілана, організував свою першу кур'єрську службу у Бергамських краях близько 1290 року.

Вони мовчки сиділи, дослухаючись, як дощ млосно вгризається у вікна та скляний дах, зненацька зіштовхнувшись із цими дивовижними ймовірностями.

– Таке коли-небудь раніше траплялося? – запитала вона.

– Поштове шахрайство має 800-річну традицію. Так що й гадки не маю. – Тоді Едіпа розповіла йому все про перстень старого містера Тота та про символ, за шкрябанням якого вона заскочила Стенлі Котекса, і про ріжок із сурдиною, намальований у дамській кімнаті в «Кінескопі».

– Хай чим там воно є, – навряд чи йому треба було це казати, – вони, мабуть, усе ще доволі активні.

– Ми повідомимо про це уряд, чи як?

– Певен, вони знають більше за нас. – У його словах вчувалася чи то нервовість, чи то раптовий відступ. – Ні, думаю, не треба. То ж не наша справа, хіба ні?

Тоді вона запитала його щодо аббревіатури З.У.Ж.И.Т.І., та вже було якось запізно. Мить була втрачена. Він сказав, що не знає, але це прозвучало так квапливо, що легко могло бути й неправдою. Він налив їй ще кульбабового вина.

– Тепер воно світліше, – промовив він дещо сухішим тоном. – А кілька місяців тому було каламутнішим. Бачте, навесні, коли кульбабки починають знову квітнути, вино ферментується. Неначе зберігає пам'ять.

Ні, сумно подумала Едіпа. Це так, неначе їхнє родинне кладовище все ще якимось чином існує у країні, де можна якось пройти без усякої Східної Сан-Нарцисівської автостради і де кістки все ще спочивають з миром, живлячи примари кульбабок, і ніхто їх не виорює. Неначе мертві і справді зберігаються, хай навіть і в плящі вина.

5

Хоча наступним її кроком мала би бути повторна зустріч із Рендольфом Дріблеттом, вона натомість вирішила поїхати прямісінько в Берклі. Вона хотіла дізнатися, звідки Ричард Верфінгер дізнався про Тристеро. Та ще, може, глянути, як винахідник Джон Нефастис забирає свою пошту.

Коли вона залишала Кіннерет, здавалося, Метцгер, так само як і Мучо, через її від'їзд не надто впадав у розпач. Прямуючи на північ, вона зважувала: заїхати додому дорогою до Берклі чи зробити це на зворотному шляху. Тоді ж з'ясувалося, що вона проминула з'їзд на Кіннерет, тож усе вирішилося само собою. Вона промчала східним боком затоки, тоді піднялася на пагорби Берклі та близько опівночі прибула до незграбного, багаторівневого готелю у стилі німецького бароко з темно-зеленими килимами, покладеними у вигнутих коридорах з декоративними люстрами. На вивісці у вестибюлі значилося: ЛАСКАВО ПРОСИМО НА КАЛІФОРНІЙСЬКИЙ З'ЇЗД АМЕРИКАНСЬКОЇ АСАМБЛЕЇ ГЛУХОНІМИХ. Усе освітлення у приміщенні палахкотіло яскраво-тривожним сяйвом; у будівлі скрізь панувала справжня німотна тиша. Порт'є підходився з-за столу, де спав, і звернувся до неї жестами. Едіпі спало на думку показати йому середній палець, щоб подивитися, що трапиться. Та вона довго гнала автомобіль, і її раптово й одразу охопила втома. Порт'є провів її дещо звивистими, мов вулиці Сан-Нарцисо, й абсолютно німотними коридорами до кімнати з репродукцією Ремедіос Варо. Вона заснула майже відразу, проте прокидалася

через кошмар про щось у дзеркалі навпроти її ліжка. Нічого особливого, просто здалося, нічого вона там не вгледіла. Коли вона нарешті заснула, то побачила сон про свого чоловіка Мучо, який кохався з нею на м'якому білому пляжі, що не скидався на жодну зі знаних нею частин Каліфорнії. Прокинувшись уранці, вона сиділа випрямившись, і роздивлялась у дзеркало своє змучене обличчя.

Вона знайшла «Аналой Прес» у невеликій офісній будівлі на Шеттак-авеню. Вони не мали «П'ес Форда, Вебстера, Тернера та Верфінгера» на місці, але все ж взяли чек на 12 доларів 50 центів і дали їй адресу свого складу в Окленді та квитанцію для пред'явлення місцевим працівникам. Був уже полудень, коли вона нарешті отримала книжку. Едіпа пробіглася очима по сторінках, щоб знайти той рядок, через який вона здійснила цю подорож сюди. І завмерла у сонячному світлі, що лилося крізь листя.

Не ввартувати тих священним юрмищем зірок, йшлося у куплеті, Хто раз хоч перестрів жагу Анджело.

– Ні, – вголос заперечила вона. – «Хто раз хоч стрічу мав із Тристеро». У книжці з м'якою обкладинкою у примітці олівцем згадувався цей варіант. Але ж, по ідеї, книжка в м'якій обкладинці мала бути передрукована з тієї, яку вона зараз тримала у руках. Спантичена, вона побачила, що в цьому виданні була ще примітка:

Лише відповідно до видання кварто¹ (1687). Раніше фоліо мало вставку на місці останнього рядка. Д'Аміко припустив, що Верфінгер, можливо, зробив наклепницький натяк на когось із наближених до двору, а пізніші «реставрації» насправді були роботою друкаря, Ініго Барфстейбла. Суперечлива вайтчепелівська версія (бл. 1670) містить «Стріч тре' одіозово кривих, О Ніколо», де, крім введення досить неоковирного олександрійського вірша, важко зрозуміти синтаксис, хіба що прийняти

¹ In-quarto – давній поліграфічний формат, коли сторінка книжки дорівнює чверті друкарського аркуша.

досить незвичайний, хоч і переконливий аргумент Дж.-К. Сейла¹, що цей рядок насправді є каламбуром на «Тристеро *dies irae*²...» Однак, треба зазначити, це залишає рядок майже таким же спотвореним, як і раніше, за браком чіткого значення слова *тристеро*, хіба що тільки це не псевдоіталійський варіант *triste* (= нещасний, розпусний). Та, як уже згадувалося, видання «Вайтчепл», крім того, що воно неповне, рясніє такими перекрученими та, певно, фальшивими рядками, що йому навряд чи можна довіряти.

Тоді звідки ж, здивувалася Едіпа, взялася ця куплена у Цапфа книжка в м'якій обкладинці, з її рядком «Тристеро»? Чи крім видань кварто, фоліо та вайтчепелівського фрагмента існувало ще одне видання? У редакційній передмові, цього разу підписаній якимось Еморі Бортцем, професором англійської мови Каліфорнійського університету, нічого такого не згадувалося. Вона згаяла ще майже годину, нишпорячи всіма примітками, та так нічого і не знайшла.

– От дідько! – вигукнула вона, завела машину і попрямувала до кампусу Берклі, щоб знайти професора Бортца.

Вона мала б запам'ятати дату на книжці – 1957 рік. Інший світ. Дівчина на англійському відділенні повідомила Едіпі, що професор Бортц на факультеті більше не працює. Він викладає в Сан-Нарциському коледжі, Сан-Нарцисо, Каліфорнія.

Звичайно ж, скривившись, подумала Едіпа, де ж іще? Вона переписала адресу та вийшла, намагаючись пригадати, хто видавав книжку в м'якій обкладинці. Однак не згадала.

Було літо, полудень робочого дня; геть не підходяща пора, щоб гасати по будь-якому з відомих Едіпі кампусів, окрім цього. Спустившись схилом від Вілер-Гола через

¹ Вочевидь, своєрідне «привітання» Пінчона своєму другові-одноліткові Джеймсу Кіркпатрику Сейлу, політичному журналістові та відомому «луддиту» (як відомо, Пінчон написав есей на їхню підтримку, і його самого можна вважати «нео-луддитом»), із яким вони вчилися у Корнелльському університеті та 1958 року разом написали «футуристичний мюзикл» «Острів менестрелів», який не було поставлено.

² *Dies irae* – «день гніву», початок католицького гімну (*лат.*).

Сазер Гейт на площу, що рясніла вельветом, джинсами, оголеними ногами, білявим волоссям, роговими оправами, велосипедними спицями, що вилискували на сонці, учнівськими торбами, хиткими столиками, довгими паперовими петиціями, що звисали аж до землі, плакатами з незрозумілими абрєвіатурами РСМ, МАС, КВД¹, мильною піною у фонтані, студентами, що, схилившись одне до одного, вели бесіди. Вона прослизнула крізь усе це зі своєю серйозною книжкою в руках, заінтригована, охоплена сумнівами, чужа, сповнена бажання почуватися тут своєю, водночас усвідомлюючи, скільки для цього потрібно пропустити через себе інших всесвітів. Її власне навчання минало у часи нервозності, млявості та відчуженості не тільки серед її приятелів-студентів, але й серед значної частини соціуму, що виходив за межі студентського світу, якраз тоді побутувала така національна рефлексія на певні патології у вищих прошарках влади, вилікувати яку було під силу лише смерті, і цей виш, заколисаний і провінційний, геть не скидався на той Берклі з її власного минулого, а більше нагадував ті далекосхідні чи латиноамериканські університети, про які, бува, читаєш – ті незалежні культурні майданчики, де сумніву піддаються навіть загально визнані кумири, де бурхає навала протилежних поглядів, з-поміж усіх можливих варіантів обираються найкстремальніші – словом, пряма загроза владі. Але перетинаючи Бенкрофт-вей, серед білявої молоді та гуркітливих «Хонд» і «Сузукі», вона чула саме англійську мову. Американську англійську. Де ж вони тепер – секретарі Джеймс та Фостер і сенатор Джоозеф², і всі ці милі

¹ РСМ, МАС, КВД – американські організації «Рух за Свободу Мовлення» (Free Speech Movement – протестний студентський рух, що у 1964–1965 рр. відбувався в Каліфорнійському університеті Берклі), «Молоді Американці за Свободу» (Young Americans for Freedom – заснована 1960 року організація молодих консервативних активістів і лібертаріанців), «Комітет В'єтнамського Дня» (Vietnam Day Committee).

² Секретар Джеймс: це або Джеймс Френсіс Бірнс (1879–1972) – американський політик, державний секретар США (1945–1947) під час

недоумкуваті божки, що стали покровителями такої поміркованої Едіпової молодості? В іншому світі. Вони ухвалюють рішення та переводять стрілки на інших життєвих коліях, куди їх усіх завели безликі стрілочники. Тепер вони всі деінде – у в'язниці, переховуються плутаючи сліди, шизануті на всю голову, героїнщики, алкоголіки, фанатики під вигаданими іменами, мертві, і неможливо їх нині віднайти. Поміж них юна Едіпа перетворилась у насправді рідкісне створіння, можливо, й непридатне для маршів і сидячих протестів, зате просто спец у пошуках дивакуватих слів у яковитських текстах.

Вона зупинила «Імпалу» на бензоколонці десь на сірому полотнищі Телеграф-авеню і знайшла в телефонному довіднику адресу Джона Нефастиса. Потім підїхала до багатоквартирного будинку у псевдомексиканському стилі, пошукала його ім'я серед поштових скриньок США, піднялася зовнішніми сходами та пройшла повз низку запнутих вікон, доки не знайшла його двері. У нього була зачіска «їжачком», і він так само скидався на підлітка, як і Котекс, але сорочку мав з різноманітними візерунками в полінезійському стилі ще часів труменівської адміністрації¹.

Відрекомендувавшись, вона послалася на Стенлі Котекса.

– Він сказав, що ви можете визначити, «чутлива» я чи ні.

президентства Трумена, або Джеймс Кемпбелл Гагерті (1909–1981) – прес-секретар Білого дому (1953–1961) за часів президентства Двайта Айзенгавера (1890–1969), або Джеймс Форрестол (1892–1949) – міністр військово-морських сил США і перший міністр оборони США (1947–1949). Секретар Фостер – Джон Фостер Даллес (1888–1959) – американський політик, державний секретар (1953–1959) за часів президентства Двайта Айзенгавера, 34-го президента США. Сенатор Джозеф – Джозеф Реймонд Маккарті (1908–1957), сенатор від штату Вісконсин (1947–1957), відомий як автор ініціативи протидії експансії комунізму в США, яка отримала назву «полювання на відьом».

¹ Часів труменівської адміністрації – Гаррі Трумен (1884–1972) – 33-й президент США (1945–1953).

Нефастис саме дивився по телевізору на зграйку діточок, які витанцьовували якийсь різновид танцю ватусі¹.

– Люблю дивитися на молодняк, – пояснив він. – Щось є в цих маленьких ципах у цьому віці.

– Мій чоловік теж так вважає, – сказала вона. – Я розумію.

Джон Нефастис приязно їй усміхнувся та виніс з майстерні позаду нього свою Машину. Виглядала вона так само, як і описувалась у патенті.

– Знаєте, як це працює?

– Стенлі мені пояснив кількома словами.

Тоді він почав плутано розповідати про щось, що називалося ентропією. Йому це слово не давало спокою, так само, як Едіпі не давало спокою «Тристеро». Та для неї всі ці пояснення були занадто технічними. Вона зрозуміла, що існують два різновиди цієї ентропії. Один пов'язаний з тепловими двигунами, інший – з комунікацією. Ще в 30-ті роки з'ясували, що рівняння для одного різновиду дуже схоже на рівняння для іншого. Але то був збіг. Ці дві галузі ніяк не були пов'язані, окрім одного пункту: Демон Максвелла. Оскільки Демон сидить і сортує свої молекули на гарячі та холодні, то вважається, що система втрачає ентропію. Та у якийсь спосіб ця втрата компенсується інформацією про розташовування молекул, яку отримує Демон.

– Комунікація – це ключ, – виголосив Нефастис. – Демон передає свої дані чутливим, а ті повинні відповідати тим самим. У цій коробці незліченна кількість мільярдів молекул. Демон збирає дані про кожну з них. На якомусь глибинному ментальному рівні ця інформація повинна просотуватися. Чутливі мають отримувати приголомшливий набір енергій і віддавати щось подібне з тією ж кількістю інформації. Щоб зберігати весь цикл. На практичному рівні найбільше, на що можемо сподіватися, – це лише побачити рух поршня. Один невеликий порух супро-

¹ Ватусі – сольний танець, назва якого походить від народності тутсі (інакше – ватутсі, батутсі) в центральній Африці (переважно – в Руанді).

ти всього цього масиву інформації, який руйнується з кожним робочим ходом поршня.

– Здаюся, – сказала Едіпа, – я ніяк не втямлю.

– Ентропія – фігура мови, тож, – зітхнув Нефастис, – це метафора. Вона пов'язує світ термодинаміки зі світом інформаційних потоків. Машина використовує їх обидва. Демон робить метафору не тільки дослівно елегантною, але й об'єктивно правдивою.

– Але якщо, – вона відчула себе еретичкою, – Демон існує тільки тому, що ці два рівняння виглядають тотожно? Завдяки тій метафорі?

Нефастис усміхнувся; непохитний, спокійний адепт.

– Для Клерка Максвелла він існував задовго до виникнення метафори.

Та чи так уже фанатично Клерк Максвелл вірив у реальність свого Демона? Вона подивилася на малюнок на зовнішньому боці коробки. Там був профіль Клерка Максвелла, і вона не могла зазирнути йому в очі. Він мав опукле гладеньке чоло і кумедну гулю під кучерявим волоссям на потилиці. Його око, що було у полі зору, дивилося лагідно та лукаво, й Едіпі стало цікаво, які ж нав'язливі ідеї, психічні розлади й опівнічні страхи чайлися у вигині його витонченого рота, захищеного під густою бородою.

– Дивіться на малюнок, – сказав Нефастис, – і зосередьтеся на циліндрі. Не хвилюйтеся. Якщо ви чутлива, то дізнаєтеся, на якому саме. Зробіть свідомість відкритою, сприйнятливою для повідомлення Демона. Я зараз. – Він відвернувся до свого телевізора, де тепер показували мультфільми. Вдивляючись у загадковий профіль Клерка Максвелла та чекаючи на спілкування з Демоном, Едіпа висиділа дві серії про ведмежатку Йогі, одну Горилу-Магілу та Пітера Потамуса¹.

¹ Ведмежатка Йогі – персонаж мультсеріалу студії «Ганна-Барбера», уперше з'явився 1958 року як другорядний персонаж мультфільму про собаку Геккельберрі Гаунда. Горила-Магіла – персонаж мультсеріалу студії «Ганна-Барбера» (1963–1967). Пітер Потамус – також персонаж мультсеріалу студії «Ганна-Барбера», уперше з'явився 1964 року.

Ти тут, приятелю, питала Едіпа Демона, чи Нефастис з мене кепкує? Поки поршень не зрушить, вона так і не дізнається. Руки Клерка Максвелла не помістилися на фотографії. Напевно, він тримав книжку. Він дивився вбік на якусь панораму вікторіанської Англії, видиво якої зникло назавжди. Стривоженість Едіпи зростала. Здавалося, за бородою почала проступати слабка усмішка. У його очах щось безумовно змінилося...

Аж ось. На верхній межі її зору: чи не зрушив ледь-ледь правий поршень? Вона не могла подивитися прямо, інструкції прикували її погляд до Клерка Максвелла. Минали хвилини, поршні залишалися непорушними. Із телевізора лунали тонкі комічні голоси. Вона фіксувала лише посмикування сітківки ока, втому нервових клітин. Хіба справжні чутливі бачать більше? Десь глибоко всередині з'явився і почав наростати страх, що нічого не станеться. Навіщо хвилюватися, захвилювалася вона; Нефастис – божевільний, справді божевільний, просто забудь про це. Справжній чутливий – це той, хто бачить галюцинації, ото й усе.

Мабуть, було б чудово також їх узріти. Вона силкувалася ще з п'ятнадцять хвилин, повторюючи, якщо ти там, хоч би чим ти був, явися, ти мені потрібен, явися. Та нічого не сталося.

– Мені дуже шкода, – гукнула вона, несподівано ледь не голосячи від розчарування, її голос тремтів. – Не виходить. – Нефастис підійшов до неї й обійняв за плечі.

– Усе гаразд, – сказав він. – Будь ласка, не треба голосити. Ходіть на диван. Ось-ось розпочнуться новини. Ми можемо зробити це там.

– Це? – спитала Едіпа. – Зробити це? Що?

– Вступити в інтимний зв'язок, – відповів Нефастис. – Можливо, сьогодні ввечері там буде щось про Китай. Мені подобається робити це тоді, коли вони говорять про В'єтнам, але найкраще про Китай. Думаєш про всіх тих китайців. Аж кишить. Таке буяння життя. Це додає сексуальності, правда?

– Ой! – скрикнула Едіпа і чкурнула, а Нефастис погнався за нею крізь темні кімнати, клацаючи пальцями у стилі «гіпі-дріпі, давай-бувай-ципу-цап», чому він теж, безсумнівно, навчився, дивлячись телевизор.

– Перекажуй вітання старому Стенлі, – гукнув він їй, коли вона скотилася сходами на вулицю, закрила хустиною номерний знак і рвонула відтіль по Телеграф-авеню. Вона вела машину майже автоматично, допоки якийсь меткий хлопчина в «Мустангу», який, можливо, не міг стримати нового відчуття мужності, що надавала йому автівка, заледве її не вбив, і вона зрозуміла, що вже була на автостраді, невідворотно прямуючи до мосту через затоку. Година пік була у розпалі. Едіпу вразило це видовище, бо вона вважала, що такий рух можливий тільки в Лос-Анджелесі або подібних йому місцях. За кілька хвилин оглядаючи Сан-Франциско з верхньої точки дуги мосту, вона побачила смог. Імлу, виправилася вона, ось вона, імла. Який смог може бути в Сан-Франциско? Побугувала думка, що смог мав починатися трохи південніше. То все, певно, через таке положення сонця.

Посеред вихлопів, поту, сліпучого блиску та кепського настрою літнього вечора на американській автостраді Едіпа Маас міркувала над проблемою Тристеро. Уся тиша Сан-Нарцисо – спокійна поверхня басейну в motelі, замислені контури житлових вулиць, наче лінії від грабельок на піску японського саду – не давали їй змоги думати так неквапливо, як те автострадне божевілля.

Для Джона Нефастиса (якщо брати свіжий приклад) два види ентропії – термодинамічна й інформаційна – відбувалися, так би мовити, завдяки збігу, і якщо їх записати рівнянням, то вони схожі одна на одну. Проте за допомогою Демона Максвелла він зробив значущим цей простий збіг.

Аж ось тепер Едіпа зіштовхнулася з метафорою, що складалася із бозна-скільки частин – у будь-якому разі, з більш ніж двох. Завдяки буянню збігів, хоч би куди вона потикалася, скрізь наштовхувалася на слово Тристеро, лише завдяки якому все це й трималося купи.

Вона довідалася про них всього кілька речей: у Європі вони протистояли поштовій службі «Турн і Таксис», їхнім символом був поштовий ріжок із сурдиною; десь перед 1853 роком вони з'явилися в Америці та боролися з «Поні Експрес» і «Веллз, Фарго» – або як грабіжники в чорному, або начебто як індіанці, і вони збереглися і дотепер, тут, у Каліфорнії, слугуючи каналом зв'язку для декого з неортодоксальними сексуальними поглядами, для винахідників, які вірили в реальність Демона Максвелла, і можливо, навіть для її власного чоловіка Мучо Мааса (але вона давно викинула лист Мучо, а у Чингіза Коена не було жодної можливості перевірити марку, тому, якщо вона хотіла знати напевне, їй доведеться поцікавитись у самого Мучо).

Чи існували Тристеро насправді, чи це була вигадка Едіпи, яка занадто перейнялася спадком мерця? Тут, у Сан-Франциско, поодаль від усіх активів цього спадку, ще мала бути нагода змінити все так, щоб усе відійшло вбік і тихомирно пощезло. Вона тільки мала плисти за течією сьогодні ввечері, навмання, і стежити, щоб нічого не трапилось, щоб переконатися, що все це – лише нерви, якась дрібниця, яку зможе залагодити її мозкоправ. Вона з'їхала з автостради до Норт-Біч, поїздила колами та зрештою припаркувалася на крутій бічній вулиці серед складів. Тоді пішла вздовж Бродвею, розчинившись у перших вечірніх наговлах.

Але їй знадобилося не більше години, щоб помітити поштовий ріжок із сурдиною. Петляючи вулицею, сповненою підтоптаних парубків у костюмах від Рус Еткінс¹, вона наштотхнула на гурт туристів з гідом, які галасливо виходили з автобуса «Фольксваген», тримаючи курс на декілька нічних місць Сан-Франциско.

– Дозвольте передати це вам, – сказав голос їй на вухо, – бо я вже йду, – і виявилось, що на її груди спритно чіпляли великий світло-вишневий ідентифікаційний бейдж,

¹ «Рус Еткінс» – або Рус / Еткінс (Roos / Atkins) – мережа магазинів дорогого чоловічого одягу в Сан-Франциско, яка утворилася 1957 року шляхом злиття фірм Роберта Еткінса та братів Рус.

де було написано «Привіт! Мене звать Арнольд Снарб! Хочу добре гульнути!» Едіпа роззирнулася і побачила янгельське обличчя, що, підморгнувши, зникало серед плечей без підкладок і смугастих сорочок, і так пішов Арнольд Снарб у пошуках кращої гульні.

Хтось засюрчав у спортивний свисток, й Едіпа разом з іншими людьми з бейджами опинилася загнаною до бару «Грецький Спосіб». О, ні, подумала Едіпа, тільки не це підарське кубло; і хвилину намагалася боротися з людським натовпом, доки не згадала, що сьогодні ввечері вирішила плисти за течією.

– Тепер тут, – рвучко резюмував їхній гід з темними мацаками поту на комірі, – ви побачите представників третьої статі, голубий народ, яким справедливо славиться це місто біля затоки. Для декого з вас цей досвід може видатися трохи нетрадиційним, але запам'ятайте, не поведітьтеся, як купка туристів. Якщо вам зроблять пропозицію, то все те буде жартома, лише частка егегейського нічного життя, яке можна знайти тут, на знаменитому Норт-Біч. Два напої, а коли почуєте свисток, це означає «на вихід» по двоє, перегрупуватися прямо тут. Як поводитиметеся гарно, ми ще вшкваримо у «Фіноккіо¹». – Він двічі засюрчав, і туристи з вересками у несамовитому наступі на бар замели Едіпу досередини. Коли все трохи вляглося, вона вже була біля дверей з неідентифікованим напоєм у руці, застрягнувши напроти когось високого у замшевій спортивній куртці. Замість ще одного світло-вишневого бейджа вона помітила у нього в петлиці елегантний, зроблений з якогось блідого мерехтливого сплаву значок у формі поштового ріжка Тристеро – із сурдиною й усім іншим.

Гаразд, сказала вона собі. Ти програла. Ти чесно спробувала і протрималася лише годину. Варто було б усе обличити і повернутися в Берклі, до готелю. Та вона не змогла.

– А якщо я вам скажу, – звернулася вона до власника значка, – що я агент «Турн і Таксис»?

¹ Відомий клуб у Сан-Франциско, де відбуваються шоу трансвеститів.

– Це що, – поцікавився він у відповідь, – якийсь театральне агентство? – У нього були великі вуха, коротко стрижене волосся, внутрі на обличчі та напрочуд порожні очі, погляд яких саме ковзав у районі Едіпових грудей.

– Де ви ім'я таке взяли – Арнольд Снарб?

– Розповім, якщо скажете, де ви взяли цей значок на лацкані, – відказала Едіпа.

– Перепрошую.

Вона думала, чим його зачепити:

– Мені байдуже, якщо це якийсь гомосексуалістський знак чи щось таке.

По очах нічого не прочитати.

– То не мій спосіб життя, – сказав він. – Та й ваш мене не цікавить. – Відвернувся та замовив напій.

Едіпа зняла свій бейдж, поклала його в попільничку і спокійно, намагаючись не істерити, промовила:

– Послухайте, ви мусите мені допомогти. Бо мені справді здається, що я з'їжджаю з глузду.

– Ви помилились адресою, Арнольде. Поговоріть зі своїм священиком.

– Я користуюся поштою США, бо мене не навчили інших варіантів, – благала вона. – Але я вам не ворог. І я не хочу ним бути.

– А моїм другом? – обернувся він на стільці обличчям до неї. – Ви хочете ним бути, Арнольде?

– Я не знаю, – їй здалося, що так найкраще сказати.

Збентежений, він подивився на неї:

– А що ж ви знаєте?

Вона розповіла йому все. Чом би й ні? Нічого не приховувала. Наприкінці оповіді туристів уже звідти висвистували, він пив другу порцію, а Едіпа – третю.

– Я чув про «Кірбі», – сказав він, – це не реальна людина, а кодова назва. Але про інше не чув, ні про вашого любителя китайців на тому боці затоки, ні про пришиблену п'єсу. Я й не думав, що за цим криється ціла історія.

– Я не можу думати ні про що інше, – сказала вона дещо жалібно.

– І, – він почесав свою стерню на голові, – у вас навіть немає кому про це розповісти – тільки якомусь незнайомцю в барі, і ви навіть не знаєте його імені?

Вона не дивилася на нього.

– Думаю, так і є.

– Ні чоловіка, ні мозкоправа?

– Є обидва, – сказала Едіпа, – але вони не знають.

– Ви не можете їм розповісти?

Вона лише на мить зустрілася очима з порожнечою його погляду і знизала плечима.

– Тоді я розповім вам, що знаю, – вирішив він. – Значок, що на мені, означає, що я – член АІ. Це Анонімні Інамораті. Інаморато – це закоханий. Найгірша з усіх залежність.

– Якщо хтось має намір закохатися, – запитала Едіпа, – ви сідаєте з ним поруч, чи якимось так?

– Правильно. Уся ідея полягає в тому, щоб пояснити, що воно тобі не треба. Мені пощастило. Я кинув це замолоду. Але, хочете вірте, хочете ні, тут є шістдесятирічні чоловіки і навіть ще старші жінки, які серед ночі прокидаються з криками.

– Отже, ви збираєтесь, як АА¹?

– Ні, звісно, ні. Ви отримуєте номер служби, куди можна зателефонувати. Ніхто не знає нічийх імен, просто номер у разі, якщо буде так кепсько, що не зможете впоратися з цим самі. Ми одинаки, Арнольде. Зустрічі знищать усю суть.

– А як щодо людей, які приходять до вас? Якщо ви в них закохаєтесь?

– Вони просто йдуть, – сказав він. – Двічі їх не побачиш. Це регулює телефонна служба, і вони ж піклуються, щоб не було жодних повторних зустрічей.

А звідки ж узявся той поштовий ріжок? Це ще з часів їхнього заснування. На початку 60-х один службовець «Йойодіни», який жив поблизу Лос-Анджелеса і у корпо-

¹ Організація «Анонімні Алкоголіки».

ративній кореневій системі займав місце десь вище керівника середньої ланки та нижче віце-президента, через автоматизацію виробництва у 39 років опинився без роботи. Із семирічного віку отримуючи суворі есхатологічні¹ настанови, у яких не йшлося ні про що, окрім як про президентство та смерть, вишколений тільки ставити свій підпис на певних службових документах, він і гадки не мав звинуватити певні програми у збої, який трапився з певних причин, які йому ніхто не пояснив, отож перша думка цього службовця була, звичайно ж, про самогубство. Але тут дався взнаки його вишкіл: він не міг прийняти рішення, не почувши перед тим думки комісії. Він розмістив оголошення в особистій колонці «Лос-Анджелес Таймс», запитуючи, чи хтось, хто опинився в подібній ситуації, знаходив якісь гідні причини не коїти самогубства. Він був переконаний, що жоден самогубець не зміг би відповісти, що автоматично забезпечувало його лише коректними вхідними даними. Це переконання виявилось помилковим. Після тижня тривожного спостереження за поштовою скринькою в японський бінокль, який йому подарувала дружина на честь свого переїзду (вона покинула його наступного ж дня після того, як йому вручили повідомлення про звільнення), коли, крім папірця зі списком товарів, що можна було отримати доставкою додому, які приносили щодня ополудні, він так нічого й не видивився, раптом наполегливий стукіт у двері вирвав його з п'яного чорно-білого сну, в якому він стрибав з Розв'язки² в годину пік. Був пізній недільний полудень. Він відчинив двері і побачив літнього волоцюгу у плетеній шапочці на голові та гаком замість руки, який подав йому жмут листів і, ні слова не сказавши, гайнув геть. Більшість листів була від самогубців, які зазнали невдачі або через незграбність, або через страх перед останньою миттю.

¹ Есхатологія (від гр. ἔσχατος – «кінець») – галузь теології та філософії, яка займається питаннями поглядів і вірувань про кінець світу.

² Розв'язка – імовірно, ідеться про першу у світі чотирирівневу шляхову розв'язку на півночі Лос-Анджелеса, відкриту 1953 року.

Однак ніхто з них не міг назвати жодної вагомої причини залишатися жити. Службовець продовжував вагатися: витратив ще тиждень, перераховуючи на папірцях у колонках із заголовками «pro» та «con¹», причини за та проти здійснити це. Виявилося, що за браком вирішальної мотивації неможливо ухвалили бодай якийсь чітке рішення. Нарешті одного дня на першій шпальті «Таймс» він помітив доповнену фототелеграфією «АП²» статтю про ченця-буддиста у В'єтнамі, який спалив себе на знак протесту проти політики уряду. «Кльово!» – вигукнув службовець. Він пішов у гараж, злив увесь бензин з бензобака свого «Б'юіка», одягнув зелений костюм з жилетом від «Захарі Ол³», запхнув усі листи від нещасливих самогубців у кишеню пальта, пішов на кухню, сів на підлогу і почав сумлінно обливати себе бензином. Він збирався прощально клацнути коліщатком своєї вірної «Зіппо», що пройшла з ним поля Нормандії, Арденни, Німеччину та повоєнну Америку, коли почув голоси і звук обертання ключа у вхідних дверях. Це була його дружина з якимось чоловіком, у якому він згодом упізнав того самого фахівця з питань ефективності виробництва з «Йойодини», завдяки якому його замінили на IBM 7094⁴. Заінтригований такою іронією, він сидів на кухні та слухав, полишивши свою краватку, що, неначе своерідний гніт, була замочена в бензині. Наскільки він зрозумів, фахівець з питань ефективності виробництва хотів вступити в інтимний зв'язок з його дружиною на марокканському килимку у вітальні. Дружина була не проти. Службовець чув непристойний сміх, шурхотіння застібок, стукіт взуття, важке дихання, стогони. Він вийняв з бензину свою краватку і захихотів. Закрив кришку «Зіппо».

– Я чую сміх, – сказала його дружина.

¹ Pro та con – «за» та «проти» (лат.).

² АП – інформаційне агентство «Асошиейтед Прес».

³ Бренд дорогого одягу.

⁴ IBM 7094 – найновітніша модель комп'ютера станом на 1964 рік, зроблена за два роки до цього, була завбільшки з доволі велику кімнату.

– А я чую запах бензину, – сказав фахівець з питань ефективності виробництва. Взявшись за руки, вони вдвох голими увійшли до кухні.

– Я збирався зробити як чернець-буддист, – пояснив службовець.

– І щоб відважитися, – здивувався фахівець з питань ефективності виробництва, – тобі знадобилося три тижні? Знаєш, як довго б це вирішувало IBM 7094? Дванадцять мікросекунд. Не дивно, що тебе замінили.

Службовець відкинув голову та реготав добрих десять хвилин, ближче до середини яких його дружина та її приятель стривожено відійшли, одяглися і дременули на пошуки поліції. Службовець роздягнувся, помився у душі і повісив свій одяг сушитися. Потім він помітив щось дивне. Марки на деяких конвертах у кишені його піджака стали майже білими. Він зрозумів, що бензин, мабуть, розчинив друкарську фарбу. Він неквапом зняв марку, аж раптом побачив малюнок поштового рїжка з сурдиною. Крізь той водяний знак проступала шкіра його руки. – Знамення, – прошепотів він, – ось воно. – Якби він був релігійним, то впав би на коліна. Але він тоді лише дуже врочисто продекламував: «Кохання було моєю великою помилкою. Віднині я присягаюся лишатися поза коханням: гетеро, гомо, бі, пєс чи кіт, машина, будь-що. Я знайду спільноту одинаків, присвячу себе цій меті, і її емблемою буде цей знак, явлений тим самим бензином, що ледь не знищив мене». Так він і зробив.

Едіпа, на ту мить уже п'яна, запитала:

– І де він тепер?

– Він анонім, – сказав анонімний інаморато. – Чому б вам не написати йому через ту вашу систему ЗУЖИТІ? Скажімо, «Засновнику, АІ».

– Та я ж не знаю, як нею користуватися, – зауважила вона.

– Подумайте про це, – продовжував він, теж п'яний. – Ціле підпілля самогубців, що зазнали невдачі. Завдяки цій таємній поштової службі всі вони залишаються на зв'язку. Що вони розповідають один одному? – він хитнув голо-

вою, усміхаючись, зісковзнув зі стільця і пішов відлити, розчиняючись у щільному натовпі. Він не повернувся.

Едіпа сиділа, почувуючись так само самотньо, як і завжди, усвідомивши, що вона тепер єдина жінка в кімнаті, набитій п'яними гомосексуалістами. Історія мого життя, подумала вона, Мучо зі мною не розмовляє, Гілеріус не слухає, Клерк Максвелл навіть не глянув на мене, а з цими взагалі бозна-що. Її охопив розпач, як буває, коли ніхто довкола не цікавить тебе в сексуальному сенсі. Вона вловлювала місцевий спектр почуттів, що варіювався від нестримної ненависті (індіанського вигляду підліток із сивиною у закладеному за вуха волоссі до плечей і в гостроносих ковбойських чоботях) до сухого оцінювання (ССівський тип у рогових окулярах, який вирячився на її ноги, прагнучи з'ясувати, чи вона трансвестит), від жодного з яких їй не варто було очікувати нічого доброго. Тож невдовзі вона підвелася, залишила «Грецький Спосіб» і знову опинилася в місті, в інфікованому місті.

І збавила решту ночі на пошуки знаку поштового рійка Тристеро. У Чайнатауні, у темному вікні травника, їй здалося, що вона побачила його серед знаків ідеограм¹. Однак вуличне освітлення було тьмяне. Пізніше, на тротуарі, вона побачила їх два, намальованих крейдою, за 20 футів один від одного. Між ними – складний масив квадратів, деякі з літерами, деякі з числами. Дитяча гра? Місця на мапі, дати таємної історії? Вона скопіювала діаграму в записник. Коли звела очі, чоловік, можливо, у чорному вбранні стояв у дверях за півквартилу від неї і спостерігав. Їй здалося, що вона побачила піднятий комір, та цього разу вирішила не спокушати долю; повернулася тим самим шляхом, що й прийшла. Серце вискакувало. На розі якраз зупинився автобус, і вона кинулася до нього.

Потім вона їздила автобусами, лише час від часу виходячи, щоб не заснути. Ті фрагменти снів, які вона бачила, були

¹ Ідеограма – нефонетичний писемний знак, що, на відміну від літери, передає не окремий звук певної мови, а ціле слово або його корінь. Наприклад, давньоєгипетські чи китайські ієрогліфи.

пов'язані з поштовим рїзком. Можливо, пізніше їй буде нелегко відмежувати реальність від сновидінь цієї ночі.

На якомусь невизначеному пасажі в лункій партитурі ночі Едіпа вирішила, що вона у безпеці, що щось, можливо, лише її поступово згасаюче сп'яніння, захищатиме її. Місто належало їй, створене й облизане звичайними словами й образами (космополіт, культура, канатна дорога), воно ніколи не було таким раніше: цієї ночі вона безпечно мандрувала аж до віддалених розгалужень його кровотоку – капілярів, таких малих, що в них можна було лише зазирнути, чи судин, що сплелися безсоромними муніципальними слідами від засосів, які на шкірі міста помічали всі, окрім туристів. Цієї ночі їй ніщо не могло зашкодити; ніщо й не зашкодило. Повторюваність знаків мала безболісно припинитися і, можливо, вивітритися, а чи навіть перемішатися і пощезнути з її пам'яті. *Вона приречена пам'ятати.* Вона розглядала цю перспективу, наче іграшкову вулицю з високого балкона, наче поїздки на американській гірці чи перебування в зоопарку серед звірів у годину годівлі – як будь-яке смертельно небезпечне бажання, яке може легко здійснитися. Вона торкнулася краєчка жаданого поля цієї перспективи, усвідомлюючи, як приємно було б без жодних снів просто скоритися йому наяву; і що ні сила тяжіння, ні закони балістики, ні дикий бенкет звірів не могли запропонувати їй більшого задоволення. Вона з тремтінням відчула це в собі: я преречена пам'ятати. Кожна підказка, що надходила, була *передбачена*, мала своє власне чітке значення, неабиякі шанси зайняти власне місце. А тоді вона подумала, що ці коштовні «підказки» могли бути лише своєрідною компенсацією, яка для неї, тієї, що втратила напрямок руху, складалася в епілептичне Слово, галас, який міг зруйнувати цю ніч.

У парку «Золоті ворота» вона нашттовхнулася на зграйку дітей у нічних сорочечках, які сказали їй, що їм сниться це їхнє зібрання і що це сновидіння нічим не відрізняється від неспання, тому вранці вони почувалися втомленими, ніби не спали більшу частину ночі. Коли їхні матері думали, що вони гралися на вулиці, вони насправді тулились у шафах сусід-

ських будинків, на помостах у кронах дерев, у таємних кублах серед живоплотів, відсипаючись і надолужуючи ці години. Вони не боялися нічних жахів, усередині їхнього кола горів уявний вогонь, і їм не було потрібно нічого, крім свого власного непроникного почуття спільності. Вони знали про поштовий ріжок, та нічого не чули про крейдянну гру, помічену Едіпою на тротуарі. У грі зі скакалкою потрібен тільки один малюнок, пояснила дівчинка: ти почергово наступаєш на петлю, на дзвіночок і на сурдину, а подружка співає:

*Трісті, Трісті, раз, два, три,
Турни такси з-за моря ти...*

– Тобто Турн і Таксис?

Але вони такого ніколи не чули. І відтак продовжили зігрівати руки біля невидимого вогнища. Натомість Едіпа просто припинила в них вірити.

У цілодобовому мексиканському брудному генделику, який працював усю ніч, вона знайшла уламок власного минулого у вигляді такого собі Хесуса Аррабаля, який сидів у кутку під телевізором, поволі помішуючи курячою ніжкою каламутний суп у мисці.

– Егей, – привітав він Едіпу, – ви та леді з Масатлана. – Він кивком запросив її сісти.

– Усе-то ви, Хесусе, пам'ятаєте, – відповіла Едіпа, – навіть туристів. – Як там ваше ЦРУ? – Вона мала на увазі не Центральне розвідувальне управління, як можна було подумати, а підпільну мексиканську організацію, відому як анархістський Центр Революційних Ультра-змов, що була відомою ще за часів братів Флорес Магон¹, а потім перебувала у нетривкому союзі із Сапатою².

¹ Брати Магон – Рікардо Флорес Магон – мексиканський анархіст (1873–1922), діяч Мексиканської революції (1910–1917), разом з братом Енріке Флоресом Магоном (1877–1954) видавав газету «Regeneración». Третього брата звали Хесус Флорес Магон (1871–1930), що, імовірно, пояснює ім'я Аррабаля.

² Еміліано Сапата Саласар (1879–1919) – лідер Мексиканської

– Як бачте. У вигнанні, – він обвів рукою навколо. Він був співвласником цього місця разом з одним юкатеко¹, який усе ще вірив у Революцію. Їхню Революцію.

– А ви? Досі з тим грінго, який витрачає на вас купу грошей? Із тим химерним олігархом?

– Він помер.

– Ох, *robrecito*².

Вони познайомилися з Хесусом Аррабалем на пляжі, де він раніше анонсував проведення антиурядового мітингу. Ніхто не з'явився. Тож він завів розмову з Інверариті, із ворогом, якого, згідно зі своїм вченням, він мав наставити на праведний шлях. Пірс, зважаючи на його манеру у присутності недоброзичливців поводитися нейтрально, не мав що сказати Аррабалу; він так досконало вдавав багатого нестерпного грінго, що Едіпа помітила, як передпліччя анархіста вкрилося сиротами, і це сталося не через тихоокеанський бриз. Тільки-но Пірс гайнув серфити, як Аррабаль запитав її, чи він такий насправді, чи, може, шпигун, або ж просто кепкує з нього. Едіпа не знала.

– Знаєте, у чому полягає диво? Не в тому, що сказав Бакунін³. А у вторгненні іншого світу в цей. Більшість часу ми мирно співіснуємо, але коли зіштовхуємося, тут таки стається катаклізм. Як і церква, яку ми ненавидимо, анархісти теж вірять в інший світ. Той, де революції спалахують спонтанно і без лідера, і душі наділені здатністю до погодження, що дає змогу масам без зусиль працювати разом, автоматично, так, ніби тіла працюють самі собою. І все ж, *señá*⁴, якщо щось із цього колись трапиться, я теж міг би оголосити це дивом. Анархістським дивом. Як ваш друг. Він якраз чисте уособлення того, із чим ми боремося.

революції, що відбулась проти диктатури Порфіріо Діаса (1830–1915), президента Мексики (від 1876 до 1911 року, з певними перервами).

¹ Уродженець мексиканського півострова Юкатан.

² «Бідолаха» (*icn.*).

³ Михайло Бакунін (1814–1876) – російський мислитель, анархіст, панславист, засновник традиції «соціального анархізму».

⁴ «Сеньйора, пані» (*icn.*).

У Мексиці *privilegiado*¹ єдині, хто, у кінцевому підсумку, завжди отримує спокуту. Тут нічого дивовижного. Та ваш друг, якщо він не жартує, лякає мене так само, як індіанця з'ява Пресвятої Диви.

У наступні роки Едіпа згадувала Хесуса, бо він розгледів це у Пірсові, а вона – ні. Тепер, п'ючи густу теплувату каву з глиняного горнятка, вийнятого з юкатецької пічки, і слухаючи Хесусові оповідки про змову, вона подумала, що, можливо, без того Пірсового дива, яке його заспокоїло, Хесус, може б, не полишив ЦРУ і не став би одним із тих багатьох ПРІстів², і тоді б ніколи не був змушений вирушати у вигнання.

Мертвий Інверариті, як і Демон Максвелла, був ланкою цього збігу. Без нього ні вона, ні Хесус точно б не були саме тут і саме тепер. Цього було досить: зашифроване попередження. А що, коли тієї ночі випав шанс? Тож її погляд випадково натрапив на давню скручену копію анархо-синдикалістської газети «*Regeneración*»³. На ній була дата 1904 і жодної марки поряд зі штампом, тільки намальоване від руки зображення поштового рижка.

– Усе ще приходять, – сказав Аррабаль. – Невже вони так довго йдуть поштою? Чи моє ім'я внесли замість іншого померлого учасника? Хіба справді вже минуло шістдесят років? Чи це передрук? Зайві питання, я – піхотинець. У командування свої резони. – Із цією думкою вона повернулася назад у ніч.

На міському пляжі, коли вже давно позачинялися ятки з піцою й атракціони, вона безпечно йшла крізь примарну каламуть шибеників у легких клубних куртках з вишитим поштовим рижком, що у місячному світлі виблискував щирим сріблом. Вони всі були накурені, нанюхані або обколоті і, мабуть, зовсім її не помічали.

¹ «Привілейована людина» (*icn.*).

² ПРІст – член провідної мексиканської Партії Інституційних Революціонерів (або інакше – Інституційно-Революційної Партії). Стабільно мали більшість голосів на виборах у Мексиці впродовж усього ХХ століття.

³ «Відродження» (*icn.*).

Коли вона їхала в автобусі, набитому втомленими неграми, які діставалися на нічні зміни по всьому місту, крізь задимлений салон зі спинки сидіння їй саянув поштовий ріжок, супроводжуваний написом СМЕРТЬ. Але, на відміну від ЗУЖИТІ, хтось дописав олівцем розшифрування: Супротив Марний Є Ріжку Тому.

Десь неподалік Філлмора вона знайшла цей символ, прикріплений до дошки оголошень пральні серед інших клаптиків паперу з пропозиціями дешевого прасування і няньок. *Якщо знаєш, що це означає*, говорилося в записці, *знаєш, де дізнатися більше*. Довкола неї до небес, наче фіміам, здіймався запах хлорного відбілювача. Пральні машини люто деренчали та чавкотили. Якщо не брати до уваги Едіпу, місце було безлюдним, і флюоресцентні лампи, здавалося, волали білизнаю, якою освячувалося все, чого торкалося їхнє світло. То був негритянський район. Чи був Ріжок також освячений? Чи означатиме запитання Спротив Ріжку? І кого б про це запитати?

Усю ніч вона слухала в автобусах транзисторні радіо, в яких лунали пісні з останніх місць рейтингу топ-200, пісні, які ніколи не стануть популярними, чії мелодії та тексти згинуть, ніби їх ніколи і не було. Мексиканське дівча, силкуючись почути одну з них крізь гарчання автобусного двигуна, підспівувала, наче завжди її пам'ятатиме, креслячи нігтем на вікні у серпанку від власного дихання поштової ріжки і серця.

Зійшовши в аеропорту та почувуючись невидимою, Едіпа підслухала гру в покер, де непохитний невдаха кожну свою втрату акуратно і сумлінно заносив до бухгалтерської книжечки, прикрашеної всередині карлючкуватими поштовими ріжками.

– Я в середньому повертаю 99,375 відсотки, пацани, – почула вона його слова. Інші, незнайомці, подивилися на нього – деякі ніяково, деякі роздратовано.

– Це середнє значення за 23 роки, – продовжував він, силкуючись усміхатися. – Ніколи оці мізерні відсотки не дають лишатися при своїх. Двадцять три роки. Я ніколи цього не здолаю. І чого б то не кинути? – Ніхто не відповів.

В одному з туалетів була реклама ACDC¹, що означало Аламедський Сільський Дивокульт Смерті, а поруч – поштова скринька та ріжок. Вони щомісяця обирали собі якусь жертву серед безневинних, добродесних, соціально влаштованих і чемних громадян, вчиняли сексуальну наругу, а потім приносили у жертву. Номер Едіпа не записала.

На рейс авіакомпанії TBE² до Майамі сідав неврівноважений хлопчина, який планував майнути вночі до океанаріумів для перемовин з дельфінами, які мають прийти на зміну людству. На прощання він пристрасно цілувався з матір'ю, активно користуючись язиком.

– Я напишу, ма, – не вгавав він.

– Пиши через ЗУЖИТІ, – сказала вона, – пам'ятай. Якщо скористаєшся іншою поштою, уряд розпечатає листа – дельфіни знавісніють.

– Я люблю тебе, ма, – казав він.

– Краще люби дельфінів, – порадила вона йому. – Пиши через ЗУЖИТІ.

Так і тривало. Едіпа підглядала і підслуховувала. З-поміж інших, їй трапився зварювальник з деформованим обличчям, який плекав свою потворність; дитина, що блукала вночі і яка ще до свого народження сумувала за смертю, як деякі вигнанці сумують за милою заколисливою порожнечою людської спільноти; негритянка з вигадливо-мармуровим шрамом уздовж пухкої щічки, для якої ритуал викиднів, які щоразу траплялися через різні причини, став тим самим, що для інших – ритуал народження, і присвячувався не безперервності роду, а навпаки – його вриванню; підстаркуватий нічний сторож, що жував шматок мила «Ейворі³», привчаючи свій здібний шлунок також до лосьйонів, освіжувачів повітря, тканин, тютюну і воску у

¹ «Постійний струм / змінний струм» (alternative current / direct current) (англ.). Також це сленгова назва бісексуала.

² Trans World Airlines (TWA) (Транссвітові авіалінії) – одна з найбільших внутрішніх авіаліній США.

³ «Ейворі» – відомий бренд мила, розроблений компанією «Проктер-енд-Гембл».

безнадійній спробі те все засвоїти – усі обіцянки, усю ефективність, усі зради, усі виразки, поки не стало надто пізно; і навіть ще один підглядач, який тинявся під одним з усе ще освітлених вікон міста і шукав невідь-який специфічний образ. І так чи інакше, кожний психоз, кожне відхилення від норми, як запонка, наліпка, дурна карлючка, прикрашав поштовий ріжок. Вона вже настільки звиклася з очікуванням на нього, що, можливо, й не бачила його так часто, як згодом підказуватиме їй пам'ять. Можливо, вистачило б двох-трьох разів. Або навіть і того було забагато.

Автобусами і пішки вона мандрувала у світанок, віддавши невластивому їй фаталізму. Куди поділася та Едіпа, яка так сміливо прибула сюди із Сан-Нарцисо? Та оптимістична крихітка, яка, подібно приватному детективу у якійсь старій радіовиставі, вважала, що все, що потрібно задля розв'язання будь-якої великої таємниці, це мужність, винахідливість і свобода від зашкарублених копівських правил.

Але рано чи пізно приватний детектив отримує удар. Їхнім ударом був нічний надмір поштових ріжків, це їхнє злякисне відтворення. Вони знали її больові точки та ганглії її оптимізму, і поступово, крок за кроком, вони її паралізували.

Минулої ночі їй цікавило, які підпільники, окрім кількох уже їй відомих, тримали зв'язок через систему ЗУЖИТІ. Та на світанку в неї вже виникло природне запитання – а хто з підпільників нею не користувався? Якщо, на думку Хесуса Аррабаля, яку він висловив багато років тому на пляжі в Масатлані, дива – це вторгнення іншого світу у цей, цілунок космічних більярдних куль, то кожен з цих нічних поштових ріжків є таким самим дивом. Бо тут було очевидне існування бозна-скільки громадян, які свідомо відмовилися від зв'язку через Пошту США. Це була не зрада і навіть не акт непокори. А був це свідомий вихід з обігу життя Республіки, вилучення з її механізму. І неважливо, через що саме вони потерпали – через ненависть, байдужість до їхніх голосів, їхні прорахунки, просте невігластво,

але цей вихід був їхнім власним, непублічним, таємним. Оскільки вони не могли вийти у порожнечу (чи могли?), мав існувати окремий, мовчазний, непомітний світ.

Якраз перед ранковим часом пік у центрі на Говард-Стрит вона зійшла з маршрутки, старезний водій якої кожен день закінчував собі у збиток, і вирушила до Ембаркадеро¹. Вона знала, що жахливо виглядає – кісточки пальців усі чорні через олівець для очей і стерту туш, у роті несвіжий присмак випивки та кави. Крізь прочинені двері на сходах, що вели у стерильний аромат сутінок мебльованих кімнат, вона побачила зіщуленого старигана, якого трусило від невідомого їй горя. Його восково-бліді руки затуляли обличчя. На лівій руці вона розгледіла старе чорнильне татуювання у вигляді поштового різька, блякле і розмите. Зачарована, вона увійшла в тінь та, вагаючись на кожній сходинці, піднялася риплячими східцями. Коли вона була за три кроки від нього, він прибрав руки, і її спина руїна обличчя старого та жах, що палахкотів у полопаних капілярах його очей.

– Я можу вам чимось допомогти? – вона вся тремтіла від втоми.

– Моя дружина у Фресно², – сказав він. Він був у старомодному двобортному костюмі, зашмульганій сірій сорочці, широкій краватці та без капелюха. – Я кинув її. Так давно, що й не згадаю. А оце для неї. – Він дав Едіпі листа, що виглядав так, наче його носили із собою роками. – Вкиньте його сюди, – і він підняв руку з татуюванням та подивився їй в очі, – ви знаєте. Я не можу туди піти. Тепер це занадто далеко, і в мене була важка ніч.

– Авжеж, – сказала вона. – Але я нова у місті. Не знаю, де це.

– Під автострадою. – Він махнув їй у напрямку, куди вона мала йти. – Одна завжди там. Ви її побачите. – Очі заплющилися.

¹ Південноамериканська «пристань, причал» (*icn.*).

² Фресно – місто в Центральній Каліфорнії, за 320 кілометрів від Лос-Анджелеса та за 270 кілометрів від столиці штату, Сакраменто.

Вилазячи щонаочі з безпечної борозни на тілі цього міста, щоранку знову зачинаючи його орати, які тлусті ґрунти він вергав, які орбіти планет відкривав? Які голоси чув, уламки яких люмінесцентних богів помічав серед заплямованого листа шпалер, які недогарки свічок заплював, щоб вони оберталися над ним у повітрі прообразом тієї цигарки, підкуривши яку, він чи його друг якогось дня мав заснути, щоб саме так закінчити все у полум'ї, які потаємні солі всі ці роки тримав у невиситимих нутрощах матраца, що, наче комп'ютерний блок пам'яті невдач, зберігав залишки кожного спітнілого жахиття, безпорадно переповненого мішура, хтивого, вологого еротичного сну? Раптово її охопило непероборне бажання доторкнутися до нього, ніби без цього вона не могла запам'ятати його чи повірити в його реальність. Змучена, ледве усвідомлюючи, що робить, вона ступила останні три кроки, сіла й обійняла чоловіка, притримуючи його, і ковзала неуважним поглядом униз сходами, споглядаючи ранок. Вона відчула вологу на грудях і побачила, що він знову голосить. Йому було важко дихати, але сльози лилися, наче їх помпували.

– Я не можу допомогти, – прошепотіла вона, заколисуючи його, – я не можу допомогти.

До Фресно було занадто багато миль.

– Це він? – запитав голос за спиною, угорі на сходах. – Моряк?

– У нього татуювання на руці.

– Доведете його сюди, гаразд? Це він.

Вона обернулася і побачила ще старішого, дрібнішого діда, у високому фетровому капелюсі, який усміхався до них.

– Я б допоміг вам, та у мене невеликий артрит.

– А йому треба піднятися? – поцікавилася вона. – Туди нагору?

– А куди ж іще, пані?

Вона не знала. Вона на мить його відпустила, неохоче, немов власне дитя, і він звів на неї погляд.

– Давайте, – сказала вона. Він простягнув татуйовану руку, вона взяла її, і так вони пройшли решту шляху цим

прольотом, а потім іншими двома: взявшись за руки, дуже повільно, ідучи до старого артритника.

- Він зник минулої ночі, - розповів їй дід. - Сказав, що збирається шукати свою стару. Інколи він так робить. - Вони увійшли до лабіринту кімнат і коридорів, освітлених 10-ватними лампами та розділеними будкартонними перегородками. Стариган бундючно ступав за ними. Нарешті він промовив: «Тут».

У маленькій кімнатці був ще один костюм, кілька релігійних трактатів, килимок і стілець. Малюнок зі святим, що перетворює криничну воду на масло для ерусалимських великодніх лампад. Лампа, що не виявляла ознак життя. Ліжко. Матрац вичікував. Вона прокрутила в голові сцену, яку могла б зіграти. Вона знайшла б власника цього місця та притягла його до суду, і купила б моряку нове вбрання в «Рус Еткінс» - сорочку і взуття, і, урешті-решт, дала б йому гроші на автобус до Фресно. І поки вона стояла, загубившись серед своїх фантазій, зітхнувши, він відпустив її руку, так що вона навіть нічого не помітила, ніби він знав, якої миті це найкраще зробити.

- Тільки відправте листа, - сказав він, - марка на ньому. - Вона подивилась і побачила знайому яскраво-червону 8-центову авіапоштову марку з реактивним літаком, що пролітав над банею Капітолію. Однак на верхівці бані, розкинувши руки, стояла крихітна фігурка в непроникно-чорному вбранні. Едіпа не була певна того, що саме мало бути на верхівці Капітолію¹, але знала, що точно не це.

- Будь ласка, - сказав моряк. - Ідіть уже. Вам не варто тут лишатися.

Вона пошукала в сумочці, знайшла там десятку та долар і дала йому десятку.

- Витрачу на випивку, - сказав він.

¹ На бані Капітолію височіє 6-метрова бронзова алегорична статуя Свободи в шоломі, із мечем у піхвах у правиці та лавровим вінком і щитом у лівій руці, зроблена Томасом Кровфордом (1814–1857) і встановлена 1863 року. Вона стоїть на глобусі з національним девізом США – «E pluribus uni» («із багатьох – єдине») (лат.).

– Пам'ятай про своїх друзів, – сказав артритний, пильнуючи за десяткою.

– Сучка, – сказав моряк. – Не могла почекати, поки він піде?

Едіпа дивилася, як він умощується, щоб зручніше влаштуватися на матраці. Пам'ять, набита мотлохом. Регістр А...

– Дай цигарку, Раміrese, – сказав моряк. – Я знаю, у тебе є. Чи це станеться сьогодні?

– Раміrese, – вигукнула вона. Артритний повернув голову на своїй іржавій шиї. – Він збирається помирати, – сказала вона.

– А хто не збирається? – поцікавився Рамірес.

Вона згадала розповіді Джона Нефастиса про його Машину та тотальне руйнування інформації. І коли цей матрац спалахне довкола моряка, у його вікінгівському ритуалі поховання: коли матрац згорить, лише тоді справді назавжди припинять своє існування всі ці накопичені, закодовані роки марноти, ранньої смерті, самотерзання, змарновані мрії, які залишили всі ті чоловіки, які спали на ньому, незалежно від того, які життя в них були. Вона зачудовано дивилася на нього. Так, ніби щойно відкрила якийсь незворотний процес. Її вразила думка про те, як багато всього втратиться, навіть ті численні галюцинації, що належали лише морякові, по яких на цьому світі не залишиться і сліду. Оскільки вона його підтримувала, то знала, що він страждав на DT¹. За цією аббревіатурою ховалася метафора, *delirium tremens*, тремтливе поле неорані свідомості. Святий, вода якого здатна горіти у лампадах, провидець, чиї помилки врешті стали духом Божим, справжній параноїк, для якого все, що відбувається – доброго й лихого, – зосереджене довкола центру його

¹ DT – *delirium tremens* – «біла гарячка» (лат.). Дослівно з латини «*delirium*» перекладається як «(не)ви-борознення» (*de* – префікс на позначення відміни / заперечення дії, *lirium* – «борознити»). Звідси в романі метафора «неборозненого» розуму. Цю ж метафору Пінчон використовує в романі «*Against the Day*» (2006): «Деліріум буквально означає вихід з борозни».

власних вібрацій, мрійник, що своїми образами досліджував стародавні смердючі тунелі істини – всі їхні вчинки позначалися тим самим особливим ставленням до слова, хоч би чим було те слово, слугуючи буфером, який нас захищав. У такий спосіб метафора виступає на боці правди чи брехні, залежно від того, де перебуваєш: у безпечній середині чи загублений назовні. Едіпа не знала, де була вона. Тремтяча, непізнана, вона ковзала околицями пам'яті, зі скреготом перетинаючи колії минулих років, щоб знов почути високий серйозний голос свого другого чи третього студентського кохання – Рея Глозінга, що, охаючи і виклачуючи язиком синкопу, щось скиглив про свій вступний курс математики; Боже поможи цьому тату-йованому старому, адже «dt¹» ще означало часовий диференціал, мізерно коротку мить, за яку відбувається перехід від попереднього стану до наступного, коли вона вже не може маскуватися під безпечне поняття середньої ймовірності; коли випущений і нерухомих у кожному окрему мить снаряд був наділений швидкістю, коли клітина в кожному мить спостереження за нею була наділена смертю. Вона знала, що моряку відкривалися світи, яких не бачив жоден інший, тому, що такою була та вища магія до низькопробних каламбурів, бо DT мала надавати доступ до часово-диференціальних спектрів поза межами знаного сонця та музики, витвореної з чистої антарктичної самотності та страху. Але вона не знала нічого, що могло б їх чи його вберегти. Вона попросилася, зійшла сходами та пішла у вказаному ним напрямку. Вона годину блукала у тіні бетонних колон автостради, нашттовхуючись на пияків, волоцюг, пішоходів, педерастів, шльондр, мандрівних психів і звичайні поштові скриньки. Аж нарешті в сутіні вона таки надібрала на бляшаний контейнер з трапецевидною кришкою на завісах, що був схожий на сміттевий бак: старий і зелений, майже чотири фути заввишки. На кришці хтось

¹ dt – часовий диференціал (англ. differential time) і DT (delirium tremens) в оригіналі мають однакове написання.

від руки написав ініціали З.У.Ж.И.Т.І. І тільки добре придивившись, можна було побачити проміжки між літерами.

Едіпа всілася в тіні колони. Можливо, задрімала. Прокинувшись, побачила, що якийсь хлопчина вкидає до контейнера пачку листів. Вона підійшла та вкинула листа моряка до Фресно; потім знову сховалася і стала чекати. Десь опівдні заявився молодий худий п'яниця з торбою; відкрив збоку на скрині панель і витягнув усі листи. Едіпа дала йому відійти на півквартала, а тоді пішла за ним, вітаючи себе хоча б із тим, що додумалася одягнути балетки. Услід за кур'єром вона перетнула Ринок, а потім подалася у бік мерії. На вулиці поруч з нудною кам'яною спорудою муніципалітету, інфікованого власною сірістю, він зустрівся з іншим кур'єром, і вони обмінялися торбами. Едіпа вирішила триматися того, за ким прямувала. Вона була у нього на хвості весь його зворотний шлях через засмічений, плутаний, галасливий Ринок та Першу вулицю до міжзатокового автовокзалу, де він купив квиток до Оукленда. Едіпа зробила те саме.

Вони вїхали через міст у сяйво всеохопної порожнечі оуклендського полудня. Ландшафт зробився одноманітним. Кур'єр зійшов на незнайомій Едіпі околиці. Вона кілька годин прямувала за ним вулицями, назв яких ніколи не знала, перетинала транспортні артерії, що навіть у часи післяобіднього затишшя ледве не вкоротили їй віку, пірнала в нетрі та вибиралася з них, піднімаючись довгими схилами, щільно забудованими будинками на дві чи три спальні, чії вікна сліпо блищали на сонці. Його торба з листами поступово спорожніла. Нарешті він сів на автобус до Берклі. Едіпа за ним. На півдорозі до Телеграфу кур'єр вийшов і повів її вулицею до багатоквартирки у псевдомексиканському стилі. Він жодного разу не озирнувся. Тут мешкав Джон Нефастис. Вона повернулася туди, звідки й почала, і не йняла віри, що вже минуло 24 години. Може, трохи більше чи менше.

Повернувшись до готелю, вона побачила, що весь вестибюль набитий глухонімими делегатами у святкових ковпа-

ках з гофрованого паперу, скопійованих з тих хутрянних штук китайських комуністів, що стали популярними під час корейського конфлікту. Вони всі як один були п'яні, а деякі чоловіки навіть хапали її, прагнучи затягнути із собою на вечірку у велику бенкетну залу. Вона намагалася боротися з цим мовчазним, жестикулюючим роєм, але їй забракло сил. Ноги боліли, у роті був гидкий присмак. Вони таки затягли її до зали, де Едіпу упіймав за стан гарний юнак у твідовому піджаку від «Гарріс твід» і під великою вимкнутою люстрою, коло за колом, вальсував з нею крізь шелестку, сповнену човганням тишу. Кожна пара на танцмайданчику танцювала все, що спадало на думку: танго, тустеп, боса нова, слоп. Але скільки так триватиме, думала Едіпа, поки не почнуться серйозні зіткнення? Вони ж тут мають зіштовхуватися. Єдиною альтернативою був якийсь немислимий музичний лад, безліч ритмів, у всіх ключах водночас, наперед визначена хореографія, в яку легко впліталася б кожна пара. Вони всі щось чули своїм додатковим чуттям, яке у неї було атрофоване. Партнер її вів, а вона тупцяла в обіймах цього німого молодика і чекала, коли почнуться зіткнення. Але нічого такого не сталося. Вона танцювала півгодини, і лише тоді, за непоясненою угодою, усі взяли паузу, так і не відчувши жодного дотику, окрім як від свого партнера. Хесус Аррабаль назвав би це анархістським дивом. Едіпа, не знаючи, як це назвати, лише занепала духом. Вона зробила реверанс і чкурнула.

Наступного дня, проспавши дванадцять годин і не побачивши жодного виразного сновидіння, Едіпа виписалася з готелю і поїхала на півострів до Кіннерета. Обміркувавши дорогою плани на сьогодні, вона вирішила зустрітися зі своїм мозкоправом, доктором Гілеріусом, та все йому розповісти. Вона цілком могла перебувати у холодних і безжальних лабетах психозу. Едіпа на власні очі пересвідчилася в існуванні системи ЗУЖИТІ: бачила двох листонош із ЗУЖИТІ, поштову скриньку ЗУЖИТІ, марки ЗУЖИТІ, штамп ЗУЖИТІ. А образ заткнутого сурдиною поштового ріжка був заледве не скрізь у районі Затоки. Проте їй хоті-

лося, щоб усе це виявилось вигадкою – якийсь очевидний наслідок її кількох душевних ран, прихованих прагнень і роздвоєнь. Їй був потрібен Гілеріус, який би сказав, що у неї якийсь розлад і їй потрібно відпочити, і що не було ніякого Тристеро. Вона також хотіла знати, чому їй здавалася небезпечною навіть сама можливість його існування.

Невдовзі після заходу сонця вона підїхала до клініки Гілеріуса. Здається, в його кабінеті не горіло світло. Евкالیптові гілки погойдувалися у великому повітряному потоці, що струменів з пагорбів і впадав у вечірнє море. На півшляху доріжкою з плитняка її примусило здригнутися голосне дзижчання комахи, що пролетіла біля її вуха, за яким одразу вона почула звук пострілу. То була не комаха, подумала Едіпа, і тієї ж миті, почувши ще один постріл, остаточно в цьому переконалася. Вона була легкою мішенню в сутінках; єдиним шляхом порятунку була клініка. Вона кинулася до скляних дверей і виявила, що вони замкнені, а вестибюль усередині – темний. Едіпа підбрала камінь поруч з квітником і пожурила ним у двері. Він відскочив. Вона заходилася шукати довкола ще один камінь, коли всередині з'явилася біла постать, ковзнула до дверей і відчинила їй. То була Гельга Блемм, яка інколи допомагала Гілеріусу.

- Хутчіш, – заторохтіла вона, коли Едіпа прослизнула всередину. Жінка була вже на межі істерики.

- Що відбувається? – спитала Едіпа.

- Він збожеволів. Я пробувала зателефонувати в поліцію, але він схопив стілець і розтרוшив ним комутатор.

- Доктор Гілеріус?

- Він вважає, що його хтось переслідує. – Шоками медсестри текли сльози. – Замкнувся в кабінеті з тією гвинтівкою. – Gewehr 43¹, ще з війни, згадала Едіпа, він тримав її як сувенір.

- Він у мене стріляв. Як думаєте, хто-небудь повідомить про це поліцію?

¹ Gewehr 43 – німецька самозарядна гвинтівка часів Другої світової війни, розроблена 1943 року.

– Ну, він уже підстрелив з півдесятка людей, – відповіла медсестра Блемм, ведучи Едіпу коридором до свого кабінету. – Краще комусь про це повідомити.

Едіпа помітила відчинене вікно, що ніби слугувало шляхом безпечного відступу.

– Ви могли б утекти, – зауважила вона.

Блемм, яка набрала з крана умивальника в чашки гарячу воду та помішувала розчинну каву, спантеличено подивилася:

– Йому може хтось знадобитися.

– Хто його може переслідувати?

– Він каже, що це троє з автоматами. Терористи, фанатики, це все, що я зрозуміла. А тоді він розбив ПАТС¹. – Вона неприязно зиркнула на Едіпу. – Забагато намаханих баб, це все через них. У Кіннереті повно таких. Він не зміг з ними упоратися.

– Мене тут деякий час не було, – зауважила Едіпа. – Я могла б з'ясувати, що там таке. Можливо, він не сприйме мене як загрозу.

Блемм опекалася кавою:

– Почнете розповідати йому про свої клопоти, і він вас точно пристрелить.

Едіпа зупинилася перед його дверима, які на її пам'яті ніколи не зачинялися, і деякий час тупцювала на місці, розмірковуючи, чи не втратила вона, бува, здорового глузду? Чому б їй не гайнути через те відчинене Блемм вікно та не прочитати про решту подій у газеті?

– Хто це? – закричав Гілеріус, мабуть, почувши її дихання.

– Місіс Маас.

– Хай Шпеер² зі своїм міністерством кретинів довічно гниє у пеклі. Ви розумієте, що половина цих набоїв навіть і не бахне?

¹ ПАТС – приватна автоматична телефонна станція.

² Альберт Шпеер (1905–1981) – офіційний архітектор Гітлера (1889–1945), 1942 року призначений на посаду рейхміністра озброєнь і боєприпасів.

– Я можу ввійти? Ми можемо поговорити?

– Певно, ви там усі такі, – сказав Гілеріус.

– Я неозброєна. Можете мене обшукати.

– Ага, а ви ударом карате копнете мене по хребту – ні, спасибі!

– Чому ви відкидаєте кожен мою пропозицію?

– Слушайте, – невдовзі відповів Гілеріус, – як ви вважаєте, я був сумлінним послідовником Фрейда? Я коли-небудь серйозно помилявся?

– Інколи ви корчили гримаси, – сказала Едіпа, – але то дрібниці.

Відповіддю їй був тривалий гіркий сміх. Едіпа чекала.

– Я намагався, – сказав мозкоправ з-за дверей, – підкоритися тій людині, привиду того уїдливого єврея. Пробирав культивувати віру в буквальну істинність усього, що він написав, навіть у суперечливі дурниці. Це було найменше, що я міг зробити, nicht wahr¹? Такий собі різновид покаяння.

– І частина мене, мабуть, дуже хотіла вірити – як дитина, яка, перебуваючи у повній безпеці, слухає страшну казку, – що як тільки вмикається світло, несвідоме стає схожим на будь-яку іншу кімнату. Що темні постаті перетворюються на звичайних іграшкових коників і бідермаєрівські² меблі. Що, зрештою, терапія може це здолати, може повернути тебе в соціум, позбавити страху, що якогось дня це повернеться. Мені хотілось увірувати, попри все, що було в моєму житті. Уявляєте?

Едіпа навіть не могла уявити, чим займався Гілеріус до того, як з'явився в Кіннереті. Вона якраз почула далекий електронний звук сирен, які використовують місцеві копи, він нагадував звук слайд-вістла³, пропущений через

¹ «Хіба ні?» (нім.).

² Бідермаєр – напрям у німецькому й австрійському мистецтві 30–40-х років XIX століття (меблі в цьому стилі випускали в 1815–1848 роки), уособлення німецької міщанської культури, символ комфортних цінностей середнього класу.

³ Різновид духового інструмента, схожий на сопілку з маленьким важелем, що дає змогу змінювати тональність звучання.

динаміки громадського оповіщення. Звук поступово наростає.

– Так, я їх чую, – сказав Гілеріус. – Думаєте, хтось захистить мене від тих фанатиків? Вони проходять крізь стіни. Вони множаться на ходу: тікаєш від них, забігаєш за ріг, а вони вже там, знов ідуть за тобою.

– Зробіть мені послугу? – попрохала Едіпа. – Не стріляйте в копів, вони на вашому боці.

– Ті ізраїльтяни можуть начепити будь-яку уніформу, – сказав Гілеріус. – Я не можу гарантувати безпеку цієї «поліції». Ви ж не знаєте напевне, куди вони мене потягнуть, якщо я здамся, хіба ні?

Вона чула, як він сновигає кабінетом. Із ночі на них накочувалося надприродне завивання сирен.

– Є така гримаса, – сказав Гілеріус, – я її можу скорчити. Ви її ще не бачили, і ніхто у цій країні не бачив. Я скорчив її тільки раз у житті, і, може, десь у Центральній Європі той хлопець, якому довелося її побачити, ще й досі скніє життям паралізованого овоча. Тепер він був би вашого віку. Геть скажений. Його звали Цві. Ви скажете «поліції», чи як вони там себе називають цієї ночі, що я можу знову скорчити ту гримасу? І що вона має ефективний радіус враження сто ярдів, і варто комусь її побачити, як він на віки вічні опиниться серед жахливих тіней на самісінькому дні ями божевілля, та ще й із запертим люком над головою! Дякую.

Сирени вже завивали біля фасаду клініки. Вона почула грюкання дверей, крики поліцейських і раптом голосний звук вламвання. Тоді двері кабінету прочинилися. Гілеріус схопив її за руку, затягнув досередини і знову замкнув двері.

– Тож я тепер заручниця, – сказала Едіпа.

– О, – сказав Гілеріус, – це ви.

– Ну, а з ким ви...

– ...обговорюю свої справи? З іншою. Є я, а є інші. Знаєте, з'ясували, що під ЛСД починає зникати відособленість. Різні его втрачають свої чіткі форми. Та я ніколи не вживав наркотики, я вирішив лишитись у відносній параної, коли я при-

наймні знаю, хто я і хто інші. Може, тому ви й відмовилися від участі в тому експерименті, місіс Маас? – Він звів гвинтівку і посміхнувся їй. – Ну, що ж. Очевидно ви маєте передати мені якесь повідомлення. Від них. І що ж ви маєте сказати?.

Едіпа знизала плечима:

– Згадайте про ваші соціальні зобов'язання, – запропонувала вона. – Примиріться з реальністю. Ви в меншості, а вогнева перевага на їхньому боці.

– Ах, у меншості? Ми й там були у меншості! – Він сторожко зирнув на неї.

– Де?

– Там, де я скорчив ту гримасу. Де я проходив стажування.

Вона приблизно здогадувалася, про що він говорив, але про всяк випадок перепитала:

– Де?

– Бугенвальд¹, – відповів Гілеріус. Поліція почала вибивати двері кабінету.

– У нього зброя, – крикнула Едіпа, – і тут я.

– Хто ви, леді? – Вона йому розповіла. – Як пишеться ім'я по літерах? – Він записав її адресу, вік, номер телефону, найближчих родичів, професію чоловіка – усе це для випусків новин. Гілеріус тим часом порпався у своїй шухляді, шукаючи додаткові боєприпаси.

– А можете його відволікти розмовою? – цікавився поліцейський. – Телевізійники хотіли б зняти кілька кадрів з вікна. Ви могли б його якось відволікти?

– Тримайтеся, – порадила Едіпа, – там буде видко.

– А ви всі непогано граєте, – кивнув Гілеріус.

– То ви вважаєте, – сказала Едіпа, – що вони намагаються повернути вас до Ізраїлю, щоб засудити, як Айхмана²?

Мозкоправ знову закивав.

¹ Бугенвальд – нацистський концентраційний табір, заснований 1937 року, проіснував до 1945. У ньому не було газових камер, як у таборі смерті Аушвіц.

² Адольф Айхман (1906–1962) – німецький офіцер, співробітник гестапо, був відповідальним за «остаточне вирішення єврейського питання».

– І чого б це? Що ви робили у Бутенвальді?

– Я працював, – розповів їй Гілеріус, – проводив експерименти щодо введення у стан божевілля. Єврей-кататонік нічим не гірший за мертвого єврея. Ліберальні кола СС вважали, що так воно буде гуманніше.

Тож вони впливали на своїх піддослідних за допомогою метронома, змії, опівнічного читання епізодів з Брехта¹, хірургічного видалення деяких залоз, галюцинацій, викликаних магічним ліхтарем, новітніх ліків, погроз із прихованих динаміків, гіпнозу, годинників, що йшли навспак, та гримас. Гілеріус спеціалізувався на гримасах.

– На жаль, – згадував він, – союзні визволителі прибули раніше, ніж ми змогли отримати вагомні результати. Крім разючих успіхів, на кшталт Цві, у кількісному плані ми не могли похвалитися нічим особливим. – Вираз її обличчя викликав у нього посмішку. – Так, ви мене ненавидите. Але хіба я не намагався спокутувати це? Якби я був справжнім нацистом, я обрав би Юнга, nicht wahr? Але натомість я обрав Фройда, єврея. У фройдівському баченні світу не було Бутенвальда. За Фройдом, Бутенвальд постає футбольним полем, а в газових камерах пухкенькі діти вивчають флористику та сольфеджіо. Печі Освенцима² випікають птіфури³ та весільні торти, а ракети «Фау-2⁴ –

¹ Бертольт Брехт (1898–1956) – німецький драматург, засновник «епічного театру». Використовував «ефект відчуження» (гра акторів зумисно робилася схожою на звичайне життя) та «зонги» (музичні номери як інтермедії для авторського коментаря).

² Освенцим – місто в Польщі, біля якого був один з найбільших концентраційних таборів Аушвіц-Біркенау. У 1940–1945 рр. використовувався як нацистський концтабір, у 1945–1949 рр. – як радянський концтабір.

³ Птіфур – асорті з маленького печива.

⁴ Фау-2 – нім. V-2 (Vergeltungswaffe-2 – «зброя відплати»), інша назва нім. А-4 (Aggregat-4) – перша у світі одноступінчаста балістична ракета дальньої дії, розроблена німецьким конструктором Вернером фон Брауном (1912–1977), якого пізніше називали «батьком американської космічної програми». Вермахт почав використовувати Фау-2 наприкінці Другої світової війни (перший запуск – 1942 р., перший бойовий запуск – 8 вересня 1944 р.). Ця ракета – центральний образ у романі Пінчона «Райдуга гравітації».

це будинки розпусти для ельфів. Я намагався увірувати в усе це. Я спав по три години на добу, намагаючись не бачити снів, а інші двадцять одну витрачав на насильницьке навернення у віру. І все ж мого покаяння не досить. Попри все, що я намагався робити, вони, наче янголи смерті, прийшли, щоб мене схопити.

– Як там справи? – поцікавився коп.

– Просто чудово, – відповіла Едіпа. – Я вам повідомлю, якщо все стане взагалі безнадійно. – Тоді вона помітила, що Гілеріус лишив Gewehr на столі, а сам на іншому кінці кімнати демонстративно намагається відімкнути картотеку. Вона схопила гвинтівку, спрямувала на нього та сказала:

– Я мусила б вас убити.

Едіпа знала: він хотів, щоб вона взяла зброю.

– Хіба вас сюди не для цього послали? – Він звів очі на перенісці, потім розвів і подивився на неї, нерішуче висолоплюючи язика.

– Я прийшла, – повідомила вона, – сподіваючись, що ви зможете порятувати мене від однієї фантазії.

– Плекайте її! – пронизливо заголосив Гілеріус. – Що ще залишається таким, як ви? Тримайте міцно її маленький мацак, не дозволяйте фрейдистам видурити її чи фармацевтам витруїти її з вас. Хоч би що то було, тримайтеся її, бо якщо втратите, то станете однією з більшості тих, інших. Почнете втрачати себе.

– Заходьте, – крикнула Едіпа.

Із очей Гілеріуса бризнули сльози:

– Ви не збираєтеся стріляти?

Коп спробував відчинити двері.

– Гей, вони замкнені, – сказав він.

– Вибивайте, – гукнула Едіпа, – а тим часом Гітлер Гілеріус тут сплатить рахунки.

Уже надворі, коли кілька знервованих патрульних, тримаючи наготові гамівні сорочки і непотрібні кийки, кинулися до Гілеріуса, а три машини швидкої допомоги з гарчанням вовтузилися газоном, змагаючись за вигідніші позиції і змушуючи Гельгу Блемм розбавляти своє ридан-

ня лайкою на адресу їхніх водіїв, Едіпа зауважила серед прожекторів і витрішкуватого натовпу мобільну одиницю КЯУХ, усередині якої сидів її чоловік Мучо і базікав у мікрофон. Вона пробралася повз клацання фотоспалахів і засунула голову у вікно.

– Привіт.

Мучо вимкнув на мить мікрофон, але лиш усміхнувся. Виглядало це дивакуватого. Хіба вони могли почути усмішку? Намагаючись не шуміти, Едіпа залізла в машину. Мучо встановив перед нею мікрофон і пробурмотів:

– Ти в ефірі, просто будь сама собою. – І продовжив уже своїм поставленим голосом радіоведучого: – Як ви почуваєтеся після цього жахіття?

– Жахливо, – сказала Едіпа.

– Чудово, – сказав Мучо. Він змусив її продовжувати, щоб увести слухачів у курс того, що трапилось у кабінеті. – Дякую вам, місіс Едно Мош, – закінчив він, – за ваше свідчення очевидця цієї драматичної облоги Психіатричної клініки Гілеріуса. Це КЯУХ Мобільний Два, тепер знову перемикаю на «Кроля» Воррена у студію. – Він вимкнув обладнання. Щось було не так.

– Една Мош? – спитала Едіпа.

– Буде те, що треба, – відповів Мучо. – Я тут трохи зміню звук твого голосу на записі, і ще потім, коли вони писатимуть на плівку.

– Куди вони його забрали?

– Думаю, у звичайну лікарню, – сказав Мучо, – для огляду. Цікаво, що там оглядати?

– Ізраїльтяни, – сказала Едіпа, – що залазять у вікна. Якщо їх там не було, значить він божевільний. – Підійшли копи, і вони трохи поговорили. Вони наказали їй лишатися поблизу Кіннерета у разі проведення слідчих дій. Урешті-решт, вона повернулася до своєї орендованої машини та поїхала разом із Мучо назад до студії. Цієї ночі з першої до шостої була його зміна в ефірі.

Поки Мучо нагорі у кабінеті друкував свою розповідь, у коридорі, біля кімнати, сповненої гучним тріскотінням

телетайпів, Едіпа зіштовхнулася з програмним директором, Цезарем Фанчем.

– Страшенно радий, що ви повернулися, – привітався він, певна річ, забувши її ім'я.

– О, – сказала Едіпа, – і чого б це?

– Щиро кажучи, – зізнався Фанч, – відколи ви поїхали, Венделл був сам на себе не схожий.

– А на кого ж, перепрошую, він був схожий? – запитала Едіпа, починаючи злитися через те, що Фанч мав рацію. – На Ринго Старра¹? – Фанч зіщулився. – Чаббі Чекера²? – вона переслідувала його вестибюлем, – на «Братів-праведників³»? Я тут до чого?

– На всіх перелічених, місіс Маас, – сказав Фанч, втягуючи голову в плечі.

– О, називайте мене Една. Що ви маєте на увазі?

– Позаочі, – канючив Фанч, – вони називають його Брати Н. Він втрачає свою індивідуальність, Едно, ну, як вам пояснити? День у день, Венделл стає все менше собою і все більше узагальненим. Він заходить на нараду працівників, і кімната раптово сповнюється різними людьми, розумієте? Він ходяче людське зібрання.

– То все ваша уява, – сказала Едіпа. – Знов палили ті свої цигарки без маркування.

– Ви самі побачите. Не глузуйте з мене. Ми маємо бути заодно. Хто ж іще про нього подбає?

Вона самотньо сиділа на лавці біля Студії А, слухаючи, як колега Мучо, «Кріль» Воррен, крутить музику. Із безтурботністю, якої вона ніколи у нього не зауважувала,

¹ Ринго Старр – справжнє ім'я – Річард Старкі (нар. 1940) – англійський музикант, ударник «The Beatles».

² Чаббі Чекер – справжнє ім'я – Ернест Еванс (нар. 1941) – американський співак, популяризатор твісту в 1960-ті роки.

³ «Брати-праведники» – англ. «The Righteous Brothers» – американський дует Білла Медлі (1940) та Боббі Гетфілда (1940–2003), виник 1962 року, активно записував пісні впродовж 1963–1975 років, а виступав до 2003 р. Одні з найперших представників так званого «блакитноокого соулу».

Мучо спустився вниз, несучи копію запису. Зазвичай він втягував голову у плечі та швидко кліпав очима, а тепер це все кудись поділося.

– Зажди, – усміхнувся він і гайнув коридором. Вона розглядала його зі спини, намагаючись побачити райдужне сяйво аури.

До ефіру ще лишалося трохи часу, тож вони поїхали в центр до піца-бару і тепер дивилися один на одного крізь гофровану золоту лінзу пивного кухля.

– Як у тебе з Метцгером? – запитав він.

– Ніяк, – відказала вона.

– Принаймні тепер, – зауважив Мучо. – Це було помітно, коли ти говорила у мікрофон.

– Це прекрасно, – сказала Едіпа. Вона не могла зрозуміти виразу його обличчя.

– Це чудово, – сказав Мучо, – усе було... зажди. Слухай! – Вона не чула нічого незвичайного. – Тут, у цьому місці, сімнадцять скрипок, – сказав Мучо, – і одна з них, не можу сказати, яка саме, бо цей запис акустичний, от дідько... – До неї дійшло, що він говорив про фонову музику. Відтоді, як вони сюди ввійшли, музика невідомим чином просочувалася у підсвідомість – усі ці струнні, язичкові, приглушені духові інструменти.

– Що це? – відчувши тривогу, запитала Едіпа.

– Його струна мі, – сказав Мучо, – вона на кілька тональностей вище. Це не може бути студійний музикант. Як думаєш, чи можна відтворити динозавра з уламка кістки, а музиканта лише з однієї цієї струни, Ед? Усього лиш за набором його нот у цьому фрагменті. Визначити, яке в нього вухо, мускулатура долонь і рук, зрештою – уся людина. Боже, це було б чудово!

– А нащо це тобі?

– Він справжній. Не синтетичний. За бажання вони могли б обійтися без живих музикантів. Збери всі правильні обертони з відповідними рівнями тональності і отримаєш ніби скрипку. Ніби я... – він завагався, а потім променисто усміхнувся. – Думаєш, я божевільний, Ед? Але я

можу зробити те ж саме в зворотному порядку. Почути будь-що та розібрати його на складові частини. Спектральний аналіз просто в моїй голові. Я можу розбити акорди й тембри, та навіть слова на всі базові частоти і гармонії, з усіма їхніми різними тональностями, та слухати їх, кожен чистий тон окремо і водночас усі разом.

– Як тобі це вдається?

– У мене для кожного з них ніби окремий канал, – схвильовано сказав Мучо, – і коли мені потрібно більше, я просто збільшую їхню кількість. Додаю скільки потрібно. Я не знаю, як воно працює, але останнім часом я можу таке робити і з людською мовою. Скажи «пухка, шоколадна здоба».

– Пухка, шоколадна, здоба, – сказала Едіпа.

– Так, – сказав Мучо і замовк.

– Ну, що? – за кілька хвилин запитала Едіпа надтріснутим голосом.

– Я помітив це однієї ночі, слухаючи, як Кріль подає рекламу. Незалежно від того, хто говорить, спектральний малюнок плюс-мінус однаковий. Тож у вас із Кролем тепер є щось спільне. Ба більше. Якщо спектри однакові, лише розташовані у різних часових проміжках, то тоді кожен, хто вимовляє однакові слова, постає тією самою особистістю, врубашся? Та час є довільним. Тиобираєш свою точку відліку де завгодно так, щоб можна було переміщати часову вісь кожної людини, допоки вони не збігатимуться. Тоді ти отримаєш цей великий, Боже, можливо, у кілька сотень мільйонів голосів хор, що гуртом каже «пухка, шоколадна здоба», і все це все буде той самий голос.

– Мучо, – сказала вона, нетерпляча й охоплена підозрою. – Хіба не це Фанч мав на увазі, говорячи, що коли ти заходиш, то у кімнату ніби набивається натовп?

– Такий уже я є, – сказав Мучо, – згоден. Усі такі. – Він задивився на неї, можливо, дійшовши згоди у власному баченні, так як інші доходять оргазму, – його обличчя тепер було спокійним, люб'язним, умиротвореним. Вона його не пізнавала. Із темних глибин її єства здіймалася паніка. – Тепер щоразу, коли вдягаю навушники, – про-

довжував він, – я по-справжньому розумію, що я там знаходжу. Коли ці дітки співають «Вона тебе любить», так ось, ти знаєш, що вона любить, будь-яку кількість людей у всьому світі, в усі часи, людей різних кольорів, розмірів, віку, форми, їхньої відстані від смерті, однак любить. І цей «ти» – це кожен. І вона сама. Знаєш, Едіпо, людський голос – це капець яке диво.

Його променисті очі сяяли кольором пива.

– Рідненький, – сказала вона, безпорадна, знаючи, що нічим тут не зарадить, і водночас боячись за нього.

Він поклав на стіл між ними невелику прозору пластикову пляшечку. Вона розгледіла пігулки в ній і зрозуміла.

– Це ЛСД? – спитала вона. Мучо лише посміхнувся. – Звідки взяв? – Хоча й так знала відповідь.

– Гілеріус. Він поширив свою програму і на чоловіків.

– Ну що ж, – діловито сказала Едіпа, – скільки ти вже на цьому сидиш?

Він чесно намагався згадати, але не зміг.

– Але ж є якась вірогідність, що ти ще не підсів.

– Ед, – він спантеличено подивився на неї, – на це не підсідають. Це ж не якийсь там наркотик. Ти вживаєш його, бо воно класне. Бо чуєш і бачиш різні речі, навіть чуєш їхній запах, смакуєш їх, як ніколи не міг би. Бо світ такий різноманітний. Він нескінченний, мала. Ти – антена, яка за ніч відсилає зразок самої себе мільйону життів, а вони – теж твої життя. – У нього тепер був такий спокійний, материнський вигляд, що Едіпі аж захотілося вмазати його по писку. – Пісні – вони не лише те, що промовляють, вони і є тим чимось у чистому звуці. Чимось новим. І мої сни змінилися.

– Це ж добре, – розлючена, вона кілька разів скуйовдила своє волосся. – Більше ніяких нічних жахів? Добре. Тож тоді із твоєю останньою маленькою подружкою, хай хто там вона є, усе гаразд. Знаєш, у такому віці їм потрібно багато спати.

– Нема ніякої дівчини, Ед. Дай-но розповім. Той поганий сон, який мені повсякчас снівся, про автомобільний

салон, пам'ятаєш? Я ніколи не міг навіть розповісти тобі про нього. А тепер можу. Більше він мене не діймає. Мене лякав лише той знак у салоні. Мені снилися звичайні буденні справи, аж раптом, неочікувано з'являвся той знак. Ми були членами Національної Асоціації Дилерів Автівок – Н.А.Д.А.¹ Лише оцей металевий знак, що рипів на тлі блакитного неба, промовляючи «нада», «нада». Я прокидався з криками.

Вона пам'ятала. Тепер він ніколи більше не лякатиметься, поки матиме пігулки. Вона ніяк не могла усвідомити, що того дня, коли вона залишила Мучо заради Сан-Нарцисо, вона бачила його востаннє. Так мало зосталося від нього колишнього.

– О, слухай, – казав він, – Ед, врубаєшся? – Проте вона навіть не могла сказати, що то за мелодія.

Коли настав час йому повертатися на студію, він кивнув на пігулки:

– Можеш їх узяти.

Вона заперечно похитала головою.

– Повертаєшся до Сан-Нарцисо?

– Так, цієї ж ночі.

– Але ж копи...

– Буду втікачкою. – Пізніше вона не могла згадати, чи казали вони ще щось. На станції вони поцілувалися на прощання – з усіма ними. Ідучи геть, Мучо насвистував щось складне, дванадцятитонове. Едіпа сіла, схиливши голову на кермо, і згадала, що не запитала його про штамп «Тристеро» на листі. Але вже було надто пізно, і це не мало жодного значення.

¹ Nada – «ніщо» (исп.).

6

Повернувшись до «Палат Ехо», вона побачила Майлза, Діна, Сержа та Леонарда, які з усіма своїми інструментами розташувалися в кінці басейну біля трампліна і просто на ньому. Вони були настільки спокійні і незворушні, ніби цієї миті якийсь невидимий Едіпі фотограф знімав їх на обкладинку для альбому.

– Що трапилося? – запитала Едіпа.

– Той ваш хлопець, – відповів Майлз, – Метцгер, реально підставив нашого контртенора Сержа. Пацан тепер сам не свій від горя.

– Він правий, дамочко, – сказав Серж. – Я навіть написав про це пісню, вона складена в моєму особистому стилі і звучить приблизно отак:

Пісня Сержа

*Який у серфера самотнього є шанс
Кохатись з ципою на серфі,
Коли дебели й хтиві Гумб́ерт Гумб́ерти¹
Кружляють поруч нас?
Моя мала для мене – леді,
Для нього – це німфетка ще одна;
Вони довкола линули,
Мала мене покинула
І горя завдала!*

¹ Гумберт Гумберт – ім'я головного персонажа відомого роману Володимира Набокова «Лоліта» (1955), закоханого у німфетку (12-річну дівчинку) Долорес Гейз (Лоліту).

*Отож пішла вона-а-а,
Мене ж чека нова,
І щоб її знайти,
Послухаю поради старої я когорти.
Цієї ночі я стрічавсь із восьмирічкою
Вона така ж прошарена, що й я,
Щоночі ми тусуємо в дворі
За школою під номером три три (о, йє!),
І це насправді мега-круто!*

– Ви мені намагаєтеся щось розповісти, – сказала Едіпа.

Тоді вони пояснили їй у прозі. Метцгер разом із ципою Сержа подалися до Невади, щоб там одружитися. На прискіпливі запитання щодо восьмирічної Серж зізнався, що це поки тільки вигадки, але він ошивається довкола дитячих майданчиків і з дня на день збирається порадувати їх свіжими новинами. На телевізорі в її кімнаті Метцгер залишив записку, де казав їй не турбуватися щодо спадку, бо він передасть свої повноваження кому-небудь з «Ворп, Вістфул, Кубічек і Макмінгус», а вони вже будуть з нею на зв'язку, і що все це вже також узгодили із судом у справах спадковості. І жодної згадки про те, що Едіпа і Метцгер колись були не лише співвиконавцями заповіту.

І це значить, подумала Едіпа, що оце й усе, ким ми були насправді. Вона мала б відчути класичне приниження, але її голова була забита іншим. Розпакувавши речі, вона відразу ж взялася дзвонити режисеру Рендольфу Дріблетту. Після десяти гудків відповіла літня пані.

– Перепрошую, нам нічого вам сказати.

– А хто це? – спитала Едіпа.

Зітхання.

– Це його мати. Заява буде завтра опівдні. Зачитає наш адвокат. – Вона поклала слухавку. Що за чортівня, здивувалася Едіпа: що сталося з Дріблеттом? Вона вирішила зателефонувати пізніше. Знайшла у довіднику номер професора Еморі Бортца, і тут їй пощастило більше. Дружина, яка назвалася Грейс, відповіла під акомпанемент дитячих голосів:

– Він поливає подвір'я, – сказала вона Едіпі. – Це витончений жарт про те, чим він займається десь із квітня. Він сидить на сонці, п'є пиво зі студентами і жбурляє пивні пляшки в чайок. Краще поговоріть з ним, поки це не зайшло надто далеко. Максине, чому б тобі не кинути цим у свого брата, він жвавіший за мене. Ви знаєте, що Еморі зробив нову редакцію Верфінгера? Вона вийде, – але інформація про дату потонула серед могутнього гуркоту, маніакального дитячого сміху і тонкого вереску. – О Боже! Ви коли-небудь бачили дітовбивство? Приїжджайте, можливо, це ваш останній шанс побачити.

Едіпа помилася в душі, надягла светр, спідницю та кро-сівки, закрутила волосся у студентському стилі та трохи підфарбувалася. Із невиразним почуттям страху вона зрозуміла, що її аніскільки не хвилювала реакція Бортца чи Грейс, а лише – Тристеро.

Ідучи, вона проминула букіністичну крамничку Цапфа та стривожилася, побачивши купку обвуглених уламків там, де лише тиждень тому була книгарня. Тут усе ще стояв запах горілої шкіри. Вона зупинилася і пішла до сусідньої торговельної точки – урядового комісійного магазину. Власник повідомив їй, що Цапф, дурень чортів, задля страхівки підпалив власний магазин.

– Найменший вітерець, – гарчав цей поважний містер, – і я б теж зайнявся. Вони встановили цей комплекс усього лише п'ять років тому. Та куди вже Цапфу чекати? Книжки!

Відчувалося, що тільки гарне виховання стримувало його від того, щоб плюнути.

– Хочете продати щось вживане, – порадив він Едіпі, – з'ясуйте, що користується попитом. Наприклад, у цьому сезоні – це гвинтівки. Якраз опівдні був тут один тип – узяв двісті штук для своєї бурової бригади. Я міг би продати йому ще двісті цих чортових пов'язок зі свастикою, але вони у мене в дефіциті.

– Урядові надлишки свастики? – спитала Едіпа.

– Чорта з два! – Він по-змовницькому підморгнув. – У мене тут невелика фабрика недалеко від Сан-Дієго, – роз-

повів він їй, – а там – кільканадцять нігерів. Так ось, вони можуть запросто наробити їм тих пов'язок до дідька і трохи. Ви здивуєтеся, як ця фігня розходиться. Я розмістив трохи реклами у кількох журнальчиках з дівками, так минулого тижня мені довелося найняти ще двох нігерів, тільки щоб розбиралися з поштовими замовленнями.

– Як вас звать? – спитала Едіпа.

– Вікертроп Трмейн, – відповів енергійний підприємець. – Можна просто Віктор, тобто переможець. Ми тепер тут, той, домовляємося з однією великою точкою з пошиття готового одягу в Лос-Анджелесі, хочемо перевірити, як цієї осені розходитиметься ССівська форма. Робитимемо це в межах кампанії «знову-до-школи», штани у стилі 37-го року, шариш, усі ці підліткові розміри. Наступного сезону, може, доповнимо асортимент і зробимо модифіковану версію для жінок. Як вам таке, вражає?

– Я дам вам знати, – сказала Едіпа. – Матиму на увазі. – Вона пішла, запитуючи себе, чи варто їй було його якимось обізвати, чи хоча б спробувати огріти якимось уціненим товаром – будь-чим важким, що потрапило б під руку. Свідків там не було. Чом би й ні?

Курка ти, сказала вона собі, клацаючи ременем безпеки. Це ж Америка, ти в ній живеш, і ти дозволяєш цьому відбуватися, попускаєш такі речі! Вона несамовито помчала автострадою, полюючи на «Фольксвагени». Коли вже вїхала на територію Бортца, поселення на узбережжі у стилі Ларун Фангозо, її все ще тіпало і трохи нудило.

Її привітало мале гладке дівча із замурзаним у щось синє обличчям.

– Привіт, – сказала Едіпа, – ти, мабуть, Максин.

– Максин у ліжку. Вона кинула одну з татових пивних пляшок у Чарлза, і вона вилетіла у вікно, і Мама добре її налупашила. Якби це була моя донька, я б її втопила.

– Ніколи б про таке не подумала, – сказала Грейс Бортц, матеріалізуючись із тьмяної вітальні. – Заходьте. – Вона заходилася витирати обличчя дитини вологою серветкою. – Як вам сьогодні вдалося вирватися від ваших?

– У мене немає дітей, – повідомила Едіпа, прямуючи за нею до кухні.

Грейс здивувалася.

– Є такий особливий вид втоми, – сказала вона, – його легко впізнати. Думала, це тільки від дітей таке. Виявляється, ні.

Еморі Бортц напівлежав у гамаку в оточенні трьох аспірантів – двох чоловіків та однієї жінки, – усі були напідпитку, а довкола валялася купа порожніх пивних пляшок. Едіпа помітила одну непочату пляшку і сіла з нею на траву.

– Я хотіла б з'ясувати, – втрутилася вона незабаром, – хоч щось не так про творчість Верфінгера, як про його історичну постать.

– Історичний Шекспір, – пробурчав один з аспірантів крізь густу бороду, відкриваючи ще одну пляшку. – Історичний Маркс. Історичний Ісус.

– Він має рацію, – знизав плечима Бортц, – вони мертві. Що від них зосталося?

– Слова.

– Наведіть якісь їхні слова, – сказав Бортц, – про які ми могли б поговорити.

– «Не ввартувати тих священним юрмищем зірок, – процитувала Едіпа, – Хто раз хоч стрічу мав із Тристеро». «Трагедія кур'єра», Дія IV, Сцена 8.

Бортц глипнув на неї.

– А як, – запитав він, – ви потрапили до бібліотеки Ватикану?

Едіпа показала йому той рядок у книжці з м'якою обкладинкою. Бортц, не відриваючи погляду від сторінки, намацав ще пляшку.

– Боже мій, – сказав він, – вони зробили піратську копію нашого з Верфінгером видання, нас бавдлеризували¹ навпаки, чи щось таке. – Він перегорнув сторінки на

¹ Вираз походить від імені Томаса Бавдлера (1754–1825), який 1818 року надрукував «цензуровану» версію творів Шекспіра, прибравши з його спадщини непристойні та брудні, на його думку, фрази.

початок, щоб подивитися, хто редагував його видання Верфінгера. – Посоромилися підписуватися! Чортівня! Треба написати видавцям. «К. да Чингадо та Кампані¹»? Ви колись чули про них? Із Нью-Йорка. – Він проглянув декілька сторінок проти сонця. – Офсетний друк. – Уткнувся носом у текст. – Друкарські помилки! Фу – халтура! – Він впустив книжку на траву і з огидою подивився на неї. – І як же вони потрапили до Ватикану?

– А що у Ватикані? – спитала Едіпа.

– Порнографічна версія «Трагедії кур'єра». Я не бачив її до 61-го, бо інакше б зробив примітку у моєму старому виданні.

– А та, що я бачила у «Театрі Танка», вона не порнографічна?

– Постановка Ренді Дріблетта? Ні, думаю, то була звичайна, цнотлива. – Він сумно подивився повз неї у небесну просторінь. – Він був винятково моральною людиною. Він не відчував жодної відповідальності щодо слова, це правда; однак він завжди був надзвичайно правдивий щодо невидимих матерій, які оточують п'єсу, щодо її духу. Якби хтось і міг викликати потрібного вам історичного Верфінгера, то це був би саме Ренді. Ніхто з тих, кого я знав, не був такий близький до автора, до того мікрокосму п'єси, який мав бачити жвавий розум Верфінгера.

– Але ви говорите у минулому часі, – сказала Едіпа, згадуючи стару леді, голос якої чула по телефону. Серце у неї калатало.

– Ви не чули? – вони всі подивилися на неї. Поміж порожніх пляшок на траві промайнула безтілесна тінь смерті.

– Два дні тому Ренді відійшов у Тихий океан, – розповіла їй зрештою дівчина. Її очі від початку були червоні. – У вбранні Дженнаро. Він помер, а це його поминки.

– Сьогодні вранці я намагалася йому зателефонувати, – ото й усе, що Едіпа придумала на це відповісти.

¹ Chingado – «бахур» (ісп.).

– Це було одразу ж потому, як вони розібрали декорації до «Трагедії кур'єра», – сказав Бортц.

Ще місяць тому наступним запитанням Едіпи було б: «Чому?» Та тепер вона змовчала, очікуючи, так, ніби на неї зійшло просвітлення.

Їх стріпує з мене, промовила вона беззвучно, почувачись тремтливою завісою, що майорить високо над прірвою у вікні, їх стріпує з мене, одного за одним, моїх людей. Мій мозкоправ, якого переслідують ізраїльтяни, збожеволів; мій чоловік на ЛСД, ніби дитина, що далі і далі чимчикує навпомацки углиб кімнат, нескінченних кімнат ретельно витвореного у своєму естві цукеркового будиночка, безнадійно віддаляючись від того, що, як я завжди сподівалася, було коханням; мій єдиний коханець утік із п'ятнадцятирічною розпусницею; мій найкращий гід по Тристеро скоїв самогубство. Де я?

– Даруйте, – додав Бортц, дивлячись на неї.

Едіпа оговталася.

– Він тільки цим користався, – вказуючи на книжку у м'якій палітурці, – для свого сценарію?

– Ні, – спохмурнівши. – Він користувався моїм виданням у твердій обкладинці.

– А того вечора, коли ви дивилися п'єсу, – забагато сонячного світла виблискувало на пляшках, довкола них запала тиша, – як він закінчив четверту дію? Які були його рядки, Дріблетта-Дженнаро, коли після явлення дива вони всі стояли біля озера?

– «У того, хто відомий нам як Турн і Таксис, – продекламував Бортц, – Тепер господарем слугує лиш жало стилета / І так, сей ріг златий тавровано вузлом мовчання».

– Щира правда, – погодились аспіранти, – так і є.

– І це все? А решта? Ще один куплет?

– У тексті, з яким я особисто зв'язався, – сказав Бортц, – у тому іншому куплеті останній рядок замовчувався. Книжка у Ватикані – то лиш непристойна пародія. Кінцеве «Хто раз хоч перестрів жагу Анджемо» вніс друкар у книжку 1687 року. Вайтчепелівська – хибна. Тож

Ренді обрав найкращий варіант – повністю викинув сумнівну частину.

– Але того вечора, коли я там була, – сказала Едіпа, – Дріблетт таки використав ватиканські рядки, він сказав слово Тристеро.

На обличчі Бортца нічого не змінилося. «Це його справа. Він же був і режисером, і актором, правда?»

– А чи не була то лише, – вона зробила крутовий жест руками, – лише якоюсь примхою? Нічого нікому не кажучи, використати кілька інших, таких як ці, рядків?

– Зазвичай у Ренді, – пригадав третій аспірант, кремезний хлопець у рогових окулярах, – те, що його муляло зсередини, так чи інакше виходило назовні на сцені. Він міг проглянути цілу купу версій, щоб виробити чуття духу п'єси, не обов'язково слів, й отак він натрапив на вашу книжку у м'якій обкладинці з тим варіантом у ній.

– Тоді, – вирішила Едіпа, – щось мало статись у його особистому житті, тієї ночі щось мало для нього кардинально змінитися, і це змусило його вставити ті рядки.

– Може, так, – сказав Бортц, – а може, й ні. Думаєте, людська свідомість – це більярдний стіл?

– Сподіваюся, ні.

– Ходімо глянемо кілька непристойних малюнків, – запросив Бортц, скочуючись з гамака. Вони залишили студентів пити пиво.

– Нелегальні копії ілюстрацій до того ватиканського видання. Вивезені контрабандою у шістдесят першому. Ми з Грейс були там на гранті.

Вони ввійшли до майстерні, яка водночас виконувала роль кабінета. Десь із глибини будинку чулися дитячі крики, завивав пилосмок. Бортц запнув фіранками вікна, попорпався у коробці зі слайдами, вибрав декілька, увімкнув проектор і спрямував його на стіну.

Ілюстрації були ксилографіями¹, виконаними з тією грубою квапливістю побачити готовий результат, яка

¹ Гравюра на дереві.

виказує аматора. Справжня порнографія є результатом роботи значно терплячіших професіоналів.

– Художник анонімний, – сказав Бортц, – як і віршомаз, який переписав п'єсу. Тут Паскуале, – пам'ятаєте, один з поганих хлопців? – таки справді одружується на своїй матері, і тут є ціла сцена їхньої першої шлюбної ночі. – Він змінив слайди. – Ви ж маєте загальне уявлення, зверніть увагу, як часто позаду нависає постать Смерті. Це праведний гнів – середньовічний пережиток. Жоден пуританин ніколи не сприймав подібного насильства. Окрім, хіба що, скервгамітів. Д'Аміко вважає, що це видання – справа рук скервгамітів.

– Скервгамітів?

За часів правління Карла I¹ Роберт Скервгам заснував секту найрадикальніших пуритан. Їхня головна ідея-фікс крутилася довкола напередвизначення. Існувало два його різновиди. Для скервгаміта ніщо ніколи не траплялося випадково, Світобудова була для них величезним складним механізмом. Але одна з його частин, та, до якої належали скервгаміти, втекла від волі Божої, від його першопричини. Інша ж частина втекла від якогось протилежного Начала, чогось сліпого і бездушного; жорстокого автоматизму, що вів до вічної смерті. Ідея полягала в тому, щоб привести новонавернених до Божественного та цілеспрямованого братства скервгамітів. Та якось ті кілька спасених скервгамітів із хворобливим і зачарованим жахом задивилися на метушливу механістичну роботу приречених, і це виявилось фатальним. Один за одним їх зманила чарівна перспектива знищення, допоки в секті не лишилося жодного, навіть Роберта Скервгама, який, немов той капітан судна, полишив її останнім.

– А що їм до Ричарда Верфінгера? – запитала Едіпа. – Нащо було робити сороміцьку версію його п'єси?

– Як моральну настанову. Вони не були в захопленні від театру. Це був їхній спосіб послати п'єсу якомога далі – у

¹ Карл I – король Англії, Шотландії й Ірландії (1600–1649), наступник Якова I, правив від 1625 року, страчений під час Громадянської війни.

самісіньке пекло. Що може краще піддати її вічному прокляттю, аніж заміна оригінальних слів. Згадайте, що пуритани були безмежно віддані Слову, немов ті літературні критики.

- Але ж рядок про Тристеро не сороміцький.

Він почухав потилицю.

- Він добре лягає, еге ж? «Священне юрмище зірок» - то Божа воля. Та навіть вона не може ввартувати чи захистити того, кому призначене побачення з Тристеро. Тобто, скажімо, якщо говорити лише про небезпеку перетнутися із жагою Анджело, чорти б його побрали, то існує багато можливостей, щоб відкараскатися від цього. Наприклад, виїхати з країни. Анджело ж усього лише людина. Але жорстокий Інший, що утримував нескервгамітівський Всесвіт у механістичному русі, то було щось геть інше. Вочевидь, їм здавалося, що Тристеро досить добре символізуватиме Іншого.

І тепер уже ніщо її не відволікало. Із тим самим легким, запаморочливим відчуттям коливання над прірвою, вона запитала про те, заради чого сюди й пришла:

- Що таке Тристеро?

- Одна з декількох абсолютно нових площин, - сказав Бортц, - що відкрилася після того, як я зробив те видання 57-го року. Відтоді ми надибали деякі цікаві старі джерела. Мое оновлене видання має вийти, кажуть, десь наступного року. А поки... - Він підійшов до заклоєної шафи, наповненої давніми книжками. - Ось, - видобув одну з темно-брунатною облізлою оправою з телячої шкіри. - Я тримаю тут мою верфінгеріану під замком, щоб до неї не змогли дістатися діти. Чарлз без кінця ставить запитання, для відповіді на які я ще замолодий. Книжка мала назву «Звіт про Дивовижні Подорожі Доктора Діоклетіана Блобба межі Італійців, у Супроводі Повчальних Оповідей на Основі Справжньої Історії того Чужоземного та Фантастичного Маршруту».

- На щастя для мене, - сказав Бортц, - Верфінгер, як і Мільтон, зберігав загальний зошит, куди занотовував

цитати та думки зі своєї лектури. Ось звідки ми знаємо про Блоббові «Подорожі».

У книжці було повнісінько слів, що закінчувалися на *e*, *s*, які скидалися на *f*, іменників, написаних з великих літер, та літер у там, де мали бути *i*.

– Я таке не вчитаю, – сказала Едіпа.

– Спробуйте, – сказав Бортц. – Я маю вгамувати цих діток. Думаю, це повинно бути десь у сьомому розділі. – І зник, лишивши Едіпу насамоті перед скінією¹. Виявилось, що їй був потрібний розділ восьмий: розповідь про особисту зустріч автора з тристерівськими розбишаками. Діоклетіан Блобб зібрався перетнути пустельну гірську країну на поштової кареті служби «Торре і Тассис», що, на думку Едіпи, мабуть було «Турн і Таксис» італійською. Раптово на березі озера, яке Блобб називає «Озером Благочестя», перед ними з'являється з десяток вершників у чорних плащах, і розпочинається жорстокий мовчазний бій на крижаному вітрі, що дме з озера. Нападники використовували кийки, аркебузи, мечі, стилети, а насамкінець – шовкові хустки, щоб покінчити з тими, хто ще дихав. З усіма, крім доктора Блобба та його слуги, які із самого початку відмежувались від колотнечі, гучно проголошували, що вони британські підданці, і навіть час від часу «наважувалися співати деякі з ліпших наших Церковних гімнів». З огляду на особливу пристрасть Тристеро до таємничості їхня втеча здивувала Едіпу.

– Можливо, Тристеро прагнули започаткувати свою справу в Англії? – декілька днів потому припускав Бортц.

Та Едіпа не була в цьому певна:

– Але нащо їм жаліти такого несосвітненого телепня, як Діоклетіан Блобб?

– Такого ротатого за милю видно, – сказав Бортц. – Навіть на холоді, навіть зі збуреною жагою крові. Якби я хотів, щоб чутки дісталися Англії, щоб підготувати там

¹ Скінія (євр. «намет») – похідний храм євреїв під час мандрів пустелею.

грунт, то, думаю, для цього ліпшого за нього годі й шукати. У ті дні Тристеро підтримували контрреволюцію. Погляньте на Англію, король ось-ось позбудеться голови. Підстава.

Ватажок розбійників, зібравши поштові мішки, витягнув Блобба з карети і звернувся до нього бездоганною англійською: «Месіре, ви були свідком гніву Тристеро. Знайте, що ми маємо і милість. Розкажіть своєму королю та парламенту про те, що ми зробили. Скажіть їм, що ми переважаємо. Що ні буря, ні боротьба, ні жорстокі звірі, ні пустелі безлюдні, і навіть незаконні узурпатори нашої правомірної маєтності не зможуть зупинити наших кур'єрів». І не зачепивши ані їх, ані їхні гаманці, ці розбійники з широкої дороги у плащах, що тріпотіли, мов чорні вітрила, розчинилися серед сутінкових гір.

Блобб розпитував про організацію Тристеро, та всі, до кого він звертався, наче води у рота набрали. Однак йому вдалося зібрати кілька свідчень. Тими днями те саме вдалося й Едіпі. Із маловідомих філателістських журналів, які вона отримала від Чингіза Коена, із суперечливої примітки у «Постанні Голландської Республіки» Мотлі¹, брошури восьмидесятирічної давності про коріння сучасного анархізму, книжки проповідей Блоббового брата Августина з тієї ж Бортцевої верфінгеріани, разом з Блоббовими роз'ясненнями, Едіпі вдалося звести до купи відомості про те, як саме постала організація:

1577 року північні провінції Нідерландів на чолі з дворянином-протестантом Вільгельмом Оранським² дев'ятий рік боролися за незалежність від Католицької Іспанії та Католицького Священного Римського Імператора. Напри-

¹ Головна праця (1856) американського історика та дипломата Джона Лотропа Мотлі (1814–1877).

² Вільгельм I Оранський (1533–1584) – один з перших спадкових правителів Нідерландів (від 1572 року), один з ватажків Нідерландської революції, спрямованої проти іспанського володарювання і католицизму. Мав прізвисько «Мовчазний», яке англійською передають як William the Silent чи William the Taciturn, а останнє схоже на назву поштової служби «Турн і Таксис».

кінці грудня Оранський, де-факто господар Нідерландів, із тріумфом увійшов до Брюсселя, запрошений туди Комітетом Вісімнадцяти. То була хунта фанатиків-кальвіністів, які відчували, що Генеральні штати¹, контрольовані привілейованими класами, більше не представляли кваліфікованих робітників, повністю втративши зв'язок з народом. Комітет утворив своерідну Брюссельську комуноу. Вони контролювали поліцію, диктували всі накази Генеральних штатів і скинули у Брюсселі багато високопосадовців. Серед них був Леонард I, барон Таксис, представник Таємної Палати Імператора, і барон Байсинген, спадковий Великий Майстер Пошти Нідерландів і керівник монополії «Турн і Таксис». Його замінили таким собі Яном Гінкартом, лордом Оеном, ревним послідовником Оранського. Саме тут на сцені з'являється постать засновника: Ернандо Гоакін де Трістеро-і-Калавера², можливо, божевільний, можливо, чесний повстанець, за деякими свідченнями – просто шахрай. Трістеро стверджував, що він – кузен Яна Гінкарта по іспанській і законній гілці цієї родини, і що він справжній лорд Оена – правомірний спадкоємець усього, чим володів Гінкарт, разом з його нещодавнім призначенням на посаду Великого Майстра.

Від 1578 до березня 1585 року, коли Олександр Фарнезе знов повернув Імператору Брюссель, Трістеро провадив діяльність, яка найбільше скидалася на партизанську війну проти кузена – якщо Гінкарт насправді був його кузеном. Як іспанець, він не мав значної підтримки. Переважну більшість часу, кожної хвилини, його життя було у небезпеці. Водночас він здійснив чотири спроби вбити Оранського поштмайстра, хоча й не досяг у цьому успіху.

Фарнезе змістив Яна Гінкарта, і поновив на посаді Леонарда I, Великого Майстра «Турн і Таксис». Однак для монополії «Турн і Таксис» то був період великої нестабіль-

¹ Генеральні штати – двопалатний парламент в історичних Нідерландах, уперше скликаний 1463 року.

² Калавера – «череп» (*icn.*).

ності. Підозрюючи сильні протестантські нахили в Богемійській гілці цієї родини, Імператор Рудолф II тимчасово зняв своє заступництво. Поштові операції опинилися у глибокій скруті.

Вочевидь, саме концепція організації, влада якої б поширювалася на весь континент і яку ледве не реалізував Гінкерт, що тепер був ослаблений і розбитий, надихнула Трістеро на створення своєї власної структури. Здавалося, він був у край неврівноваженим, міг будь-коли заявитися на громадські церемонії і почати промову на свою одвічну тему – позбавлення спадковості. Поштова монополія належала Оену за правом завоювання, а Оен належав Трістеро за правом крові. Він величав себе *El Desheredado*, Спадкопозбавлений, і запровадив для своїх послідовників чорне вбрання. Чорний колір мав символізувати те єдине, що справді належало їм у їхньому вигнанні: ніч. Незабаром він додав до своєї іконографії ріжок з сурдиною та мертвого борсука чотирма лапами догори (дехто казав, що назва «Таксис» походить від італійського *tasso*, борсук, відсилаючи до капелюхів з борсукового хутра, які раніше носили кур'єри з Бергамо). Він розпочав *sub rosa*¹ кампанію з блокування, терору та розбою вздовж поштових маршрутів «Турн і Таксис».

Наступні кілька днів Едіпа згаяла на відвідини бібліотек, а ще на серйозні розмови з Еморі Бортцем і Чингізом Коеном. Вона трохи хвилювалася за власну безпеку з огляду на те, що відбувається з її знайомими. Через день після прочитання Блоббових «Подорожей» вона з Бортцем, Грейс і тими аспірантами відвідала похорон Рендольфа Дріблетта, вислухала безпорадний і кволий панегірик молодшого брата, поспостерігала за примарною в полуденному смогові матір'ю, трохи поголосила і повернулася вночі, щоб посидіти на могилі та випити мускатне «Напа Веллі», яке свого часу Дріблетт цмулив барелями. Місяця

¹ *Sub rosa* (лат. «під трояндою») – латинський вислів, що означає «втаємничено». Таку саме назву має оповідання Пінчона 1961 року.

не було, туман заткав зірки, усе було чорним, як вершник Трістеро. Едіпа сиділа на землі, морозячи сідниці, і розмірковувала над тим, чи не зникла разом з ним якась версія її самої, як тієї ночі Дріблетт казав з душу. Можливо, її розум продовжував напружувати психічні м'язи, що вже не існували – зражений та обдурений власним фантомом, подібно до того, як ампутанта обдурювала власна фантомна кінцівка. Колись вона зможе замінити все, що втратила, якись протезом, сукнею певного кольору, фразою у листі, іншим коханцем. Вона спробувала дотягнутися до того набору білків, які можливо, хоча й маловірогідно, збереглися шістьома футами нижче, усе ще опираючись розпаду – не бажаючи зануритися у стан спокою, можливо, готуючись до якогось останнього сплеску, якогось останнього прориву крізь землю, які, ледь блимаючи, в останньому намаганні силою утримували залишки своєї минущої крилатої форми, що завжди мусить перебувати в теплому тілі господаря, або ж навіки розчинитися в п'їтмі. Якщо ти прийдеш до мене, молилась Едіпа, принеси спогади останньої ночі. Або якщо це занадто важко, то хоча б останні п'ять хвилин – цього має вистачити. А я тоді знатиму, чи твоя прогулянка до моря була пов'язана із Трістеро. Якщо вони усунули тебе з тієї ж причини, що й Гілеріуса, Мучо і Метцгера, – бо, може, думали, що ви мені більше не потрібні, то вони помилялися. Ти мені потрібен. Лише принеси мені ті спогади – і зможеш жити зі мною весь той час, який мені ще відпущено. Вона згадала його голову, яка пливла у клубах пари в душі, і як він казав, що вона могла б закохатись у нього. Та чи могла б вона його врятувати? Вона подумала про дівчину, яка сповістила про його смерть. Чи кохали вони одне одного? Чи було їй відомо, чому Дріблетт того вечора вставив ці два додаткові рядки? Чи було це відомо хоча б йому самому? Нікому вже не знайти кінців. Сотні переплутаних, перемішаних одержимостей – секс, гроші, хвороба, відчай через час і місце, де випало жити. Хтозна. Зміна сценарію мала таку саму незрозумілу причину, як і його самогубство. Можливо, в

обох випадках була та сама примха. Можливо, – враз її щось пройняло, так, ніби щось наділене яскравими крильми торкнулося святилища її серця, – можливо, проростаючи з того ж слизького лабіринту, додавання тих двох рядків у якийсь нез'ясований спосіб слугувало йому репетицією його нічного відходу до цієї величезної раковини первісної крові Тихого океану. Вона чекала, щоб окрилене сяйво оголосило про своє щасливе прибуття. Та було тихо. Дріблетт, покликала вона. Сигнал відлунював донизу милями заплутаної мозкової схеми. Дріблетт!

Зараз було так само, як тоді з Демоном Максвелла. Або вона не була здатна до комунікації, або його не існувало.

Окрім походження Трістеро, бібліотеки більше нічого не змогли їй про нього розповісти. Хоча було відомо – організація не пережила боротьби за незалежність Голландії. Щоб знайти решту інформації, вона мала підійти до пошуків з боку «Турн і Таксис». Тут існували свої ризики. Для Еморі Бортца, здавалося, це перетворилося на різновид дотепної гри. Наприклад, він дотримувався теорії дзеркального відображення, за якою будь-який період нестабільності «Турн і Таксиса» відбивався на тіньовій діяльності Трістеро. Він застосовував її щодо таємниці того, чому це страхітливе ім'я з'являлося друком лише в середині XVII сторіччя. Як автор каламбуру на «Тристерове *dies irae*» здолав свій страх? Як половина ватиканського куплета, із її вилученим рядком з «Тристеро», потрапила до видання ін-фоліо? Звідки взялася сміливість навіть натякнути на суперника «Турн і Таксис»? Бортц стверджував, що всередині Трістеро мала бути якась криза, досить вагома, щоб утримати їх від відплати. Можливо, такого ж штибу, що й та, яка не дала їм вкоротити віку докторові Блоббу.

Та чи варто було Бортцу ті кілька слів перетворювати на пишномовне плетиво із дивовижних троянд, коли у червоних запашних сутінках під ними ця темна історія так і залишалася невидимою? Коли 1628 року помер Леонард П-Францис, граф Турн і Таксис, його дружина Олександрина

Руе успадкувала його ім'я поштмайстра, хоча її перебування на посаді ніколи не вважали офіційним. Вона залишала посаду 1645 року. Фактичний осередок влади в монополії лишався невизначеним до 1650 року, коли цю посаду обійняв наступний спадкоємець чоловічої статі, Ламорал П-Клод-Францис. Тим часом у Брюсселі й Антверпені в організації почали з'являтися перші ознаки розпаду. Отримавши імператорські ліцензії, місцеві приватні пошти так розширили свою діяльність, що у двох містах зачинилися офіси «Турн і Таксис».

І як, запитував Бортц, відреагували Трістеро? Вони оголошують себе військовим угрупованням і проголошують настання визначної миті. Підтримують переворот, поки їхній ворог ослаблений. Однак консервативне крило дбало лише про продовження протистояння, точнісінько так, як Трістеро робило всі ці сімдесят років. Там також могло бути, скажімо, кілька візіонерів: людей, які випереджали свій час і які були спроможні мислити в історичній перспективі. Принаймні один з них був достатньо проникливим, щоб передбачити кінець Тридцятилітньої війни, Вестфальський мир, розпад Імперії та майбутнє скочування в партикуляризм¹.

– Він виглядає як Кірк Даглас², – виголосив Бортц, – він носить меч, має якесь зухвале ім'я, на кшталт Конрад. Вони зустрічаються у задній кімнаті таверни, довкола всі ці баби у сільських блузках носять пивні кухлі, усі захмелілі та гамірні, раптово Конрад вискакує на стіл. Натовп змовкає. – Порятунком Європи, – каже Конрад, – залежить від зв'язку, правильно? Ми зіткнулися з цією анархією ревливих німецьких князів, сотні їх інтригують, контрінтригують, борючись, розсіюючи всі сили Імперії у своїх марних суперечках. Та незалежно від того, хто з цих князів контролює

¹ Партикуляризм (від лат. *particula* – невелика частина) – прагнення до відокремлення.

² Кірк Даглас (нар. 1916) – американський актор, батько актора Майкла Дагласа (нар. 1944). Бортц, вочевидь, натякає на його образ у фільмі Стенлі Кубрика «Спартак» (1960).

канали зв'язку, він їх продовжить контролювати. Колись ця мережа зможе об'єднати континент. Отже, я пропоную нам об'єднатися з нашим старим ворогом «Турн і Таксис»... – Крики «ні», «ніколи», «викинути зрадника геть», аж поки буфетниця, закохана в Конрада мала кокетка, оглушує кухлем його найгучнішого супротивника. – Разом, – продовжує Конрад, – наші дві організації можуть стати непереможними. Ми провадитимемо обслуговування, базуючись виключно на засадах Імперії. Без нас ніхто не зможе пересувати війська, відправляти фермерську продукцію, що завгодно. Якщо якийсь князь спробує створити свою власну кур'єрську службу – ми його розчавимо. Ми, ті, хто так довго були позбавлені спадку, зможемо успадкувати всю Європу! – Бурхливі оплески.

– Однак вони *так і не* вберегли Імперію від розпаду, – зауважила Едіпа.

– Тож, – не зважаючи на її заувагу, продовжував Борцц, – вояки та консерватори у своїй боротьбі зайшли в глухий кут, Конрад і його групка візіонерів, будши гарними хлопцями, намагаються все залагодити, та згодом усі вони знову готуються до протистояння, усі можливості вичерпані, Імперія отримує належне, «Турн і Таксис» не йде на жодні угоди.

Із кінцем Священної Римської імперії першоджерело легітимності «Турн і Таксис» було загублене назавжди поміж інших розкішних оман. Шириться підґрунтя для параної. Якщо Трістеро вдалося зберегти бодай часткову таємничість, якщо «Турн і Таксис» не має чіткого уявлення, хто його супротивник або як далеко поширюється його вплив, то більшість їх мала б увірувати у щось дуже подібне до скервгамітівського сліпого, механістичного анти-Бога. Хоч би чим воно було, воно здатне вбивати їхніх вершників, спричиняти гуркітливі зсуви ґрунтів уздовж їхніх доріг, розширювати і створювати нову конкуренцію на місцях, а незабаром навіть утворювати державні поштові монополії; зрештою – роздробити їхню імперію. Це полтергейст їхнього часу, спущений, щоб уперіщити ремнем по сраці «Турн і Таксис».

Та за наступні півтора сторіччя параноя відступає, бо вони відкривають, що природа Трістеро цілком земна. Могутність, усвідання, непримиренна злостивість – атрибуту того, що вони вважали історичним принципом, *Zeitgeist*¹, переносяться на сучасний образ ворога людського. Так що аж до 1795 року навіть припускали, що Трістеро інсценізувало Французьку революцію лише для того, щоб виправдати Проголошення від 9-го фрімера², року III, що ратифікувало кінець поштової монополії «Турн і Таксис» у Франції та Нідерландах.

– І чия це гіпотеза? – поцікавилась Едіпа. – Ви десь про це читали?

– Хіба таке нікому не могло спасти на думку? – спитав Бортц. – А може, й не могло.

Вона не наполягала на аргументах. Її починало все це втомлювати. Наприклад, вона не запитала Чингіза Коена, чи відповіла щось його Експертна комісія стосовно відісланих ним марок. Вона знала, що якщо повернеться до «Вечірньої Гавані», щоб знов поговорити зі старим містером Тотом про його дідуся, то виявиться, що він теж помер. Вона знала, що їй варто написати «К. да Чингадо», видавцю незрозумілої версії «Трагедії кур'єра» в м'якій обкладинці, але вона цього не зробила і навіть не запитала у Бортца, чи цікавився він цим питанням. Найгірше було те, що вона часто безглуздо тікала світ за очі, аби лише не говорити про Рендольфа Дріблетта. Щоразу, коли з'являлася та дівчина з поминок, Едіпа знаходила привід втекти з тих збіговиськ. Вона відчувала, що зраджує Дріблетта і себе. Однак лишила його в спокої, стурбована, що її відкриття не виходять за межі певного кола – можливо, через побоювання, що воно зробиться більшим за неї і врешті її поглине. Коли якось увечері Бортц запитав її, чи не зустрі-

¹ «Дух часу» (нім.).

² Фрімер (від фр. *frimaire, frimas* – іней, паморозь) – третій місяць (21/21 листопада – 20/22 грудня) французького республіканського календаря, що діяв упродовж 1793–1806 рр.

тися їм з Д'Аміко з Нью-Йоркського університету, Едіпа занадто швидко й нервово сказала «ні». Він більше про це не згадував, і вона, звичайно, також.

Проте однієї ночі вона таки повернулася до «Кінескопу», неспокійна, самотня, із підозрою ставлячись до того, що могла там побачити. Вона зустріла Майка Фалопяна з кількатижневою бородою, у розстібнутій сорочці оливкового кольору, м'ятих військових штанях без манжет і петель для ременя, військовій куртці на двох гудзиках і без капелюха. Він був в оточенні дівок, пив коктейлі з шампанським і волав низькопробні пісні. Коли він помітив Едіпу, то широко усміхнувся і помахав їй.

– Ти ба! – сказала вона. – Ви тут наче всі в похід вирушаєте. Тренувальний похід повстанців у гори. – Дівчата, які увивалися біля доступних частин Фалопяна, ворожо витрищилися на неї.

– Це революційна таємниця, – розреготався він, здіймаючи вгору руки та струшуючи кількох сподвижниць. – Відваліть уже всі! Я хочу з нею поговорити. – Коли вони не могли їх почути, він втупився у неї співчутливим, роздратованим і ще, може, дещо еротичним поглядом. – Як твої пошуки?

Вона стисло розповіла йому про хід справи. Поки вона говорила, він мовчав, а вираз на його обличчі повільно змінювався, так, що вона ніяк не могла його зрозуміти. Зрештою їй це набридло. Щоб його трошки розворушити, вона сказала:

– Я дивуюся, що ви, народ, також не користуєтесь цим сервісом.

– Ми що – у підпіллі? – м'яко відказав він. – Якись аутсайдери?

– Та я ж не про те...

– А може, ми поки що не вийшли на них? – сказав Фалопян. – Чи, може, вони не вийшли на нас? Або, може, ми вже користуємося З.У.Ж.И.Т.І., але тримаємо це в таємниці.

А коли кімнатою заструменіла електронна музика, додав:

– Та є й інший погляд. – Вона відчувала, що він збирається сказати, і почала рефлекторно скреготіти задніми кутніми. Нервова звичка, набута нею за останні декілька днів. – Чи спадало тобі колись на думку, Едіпо, що з тебе хтось кепкує? Що це все омана, може, це щось, що Інверариті підлаштував перед смертю?

Йй це спадало на думку. Але, подібно до думки, що коли-небудь вона помре, Едіпа, за поодинокими випадками, найчастіше вперто відкидала саму таку можливість.

– Ні, – сказала вона, – це сміховинно.

Фалопян співчутливо дивився на неї.

– Тобі варто, – спокійно провадив він, – тобі справді варто подумати про це. Випиши все те, чого не можеш прийняти, – усю вірогідну добуту інформацію. А тоді випиши лише свої припущення. І побачиш, що вийде. Принаймні так.

– Тоді вже продовжуй, – сказала вона холодно. – А що потім, після «принаймні так»?

Він усміхнувся, можливо, намагаючись тепер врятувати все те, що безгучно нищилося, але у просторі між ними неквапно ширилася мережа невидимих тріщин:

– Не казися, будь ласка.

– Отже, перевірити мої джерела, – люб'язно продовжувала Едіпа. – Правильно?

Більше він не сказав жодного слова.

Вона підвелася, роздумуючи, чи усе гаразд з її волоссям, чи не виглядає вона покинутою істеричкою, а їхня розмова – скандалом.

– Я знаю, ти змінився, Майку, – сказала вона. – Адже поруч мене всі змінюються. Але ж не настільки, щоб аж зненавидіти мене.

– Зненавидіти тебе, – він похитав головою і розреготався.

– Якщо будуть потрібні нарукавні пов'язки чи зброя, звертайся до Вікертопа Тремейна, там на автостраді. «Крамничка свастик Тремейна». Скажеш, що від мене.

– Ми вже співпрацюємо, дякую. – Вона пішла, а він залишився зі своїм модифікованим кубинським стилем тупитися у підлогу і чекати на повернення свого жіноцтва.

Отже, що з приводу джерел? Так, вона уникала цього питання. Одного разу зателефонував схвильований Чингіз Коен і попрохав її приїхати подивитися на дещо, що він тільки-но отримав поштою, поштою США. Це виявилася стара американська марка з нанесеним різком із сурдиною, борсуком голічерева і девізом: Заки Усі Ждемо Ирійної Трістерової Імперії.

– Так ось що воно означає, – сказала Едіпа. – Де ви це взяли?

– Друг, – сказав Коен, гортаючи пошарпаний каталог «Скотт¹», – у Сан-Франциско. – Вона, як і зазвичай, не розпитувала далі про якісь імена чи адреси.

– Дивина. Він сказав, що не може знайти згадувану марку. Але ж ось вона. Гляньте у додатку.

На початку книжки кимось була зроблена паперова вклейка. На ній була відтворена марка із позначенням 1631L1 і назвою «Швидкісна Пошта Трістеро, Сан-Франциско, Каліфорнія», яка була вставлена між місцевими списками 139 (Трете Авеню Поштовий Відділ Нью-Йорка) і 140 (Об'єднана Пошта, також Нью-Йорка). Піддавшись інтуїції, Едіпа, відразу ж перегорнула книжку у кінець і на форзаці знайшла наліпку «Букіністичний Цаффа».

– Звісно, – запевнив Коен. – Я поїхав туди на день, щоб побачитися з містером Метцгером, поки ви були на півночі. Це «Спеціалізоване видання Скотта», бачите, для американських марок. Взагалі-то я не зберігаю таких каталогів. Моя царина – європейські та колоніальні марки. Та я зацікавився, тому...

– Звичайно, – сказала Едіпа. Будь-хто міг вставити додаток. Вона повернулася до Сан-Франциско, щоб ще раз поглянути на перелік активів Інверариті. Певна річ, увесь торговельний центр, де розташовувалися букіністичний Цаффа та Тремейнова комісійна крамниця, перебував у власності Пірса, а окрім того, ще й «Театр Танка».

¹ Каталог поштових марок світу, видається від вересня 1868 року.

Гаразд, сказала собі Едіпа, блукаючи кімнатою з тривогою на серці і очікуючи чогось справді жахливого, гаразд. Цього ж не уникнути, так? Кожен під'їзний шлях до Трістеро так само виводить на слід володінь Інверариті. Навіть Еморі Бортц з його копією Блоббових «Подорожей» (які він придбав, – вона не мала жодних сумнівів, що коли спитати в Бортца, то почула б його відповідь, – також у Цапфа) викладав тепер у Сан-Нарциському коледжі, який також був пристойно обдарований мерцем.

Що це означає? Те, що Бортц разом з Метцгером, Коеном, Дріблеттом, Котексом, татуйованим моряком у Сан-Франциско, кур'єрами З.У.Ж.И.Т.І., яких вона бачила, – усі вони були людьми Пірса Інверариті? *Купленими*? Чи вірними служителями задарма, задля забавки, задля якогось грандіозного лихого жарту, спланованого ним, усе, щоб її збентежити чи нажахати, чи, може, задля моральної настанови?

Зміни своє ім'я на Майлз, Дін, Серж і / або Леонард, мала, порадила вона своєму відбиттю у дзеркалі туалетного столика, освітленого цим полуднем. Бо інакше вони назвуть це параноєю. Так, вони. Інакше ти без ЛСД чи інших індольних алкалоїдів натрапила на прихований світ таємних статків і насичених мрійливих снів; на світ мережі, у якій бозна-яка кількість американців відверто спілкуються, залишивши для офіційної урядової пошти всю свою брехню, усі свої переповідання рутини, усі свої нудні зради духовної убогості; а можливо, ти натрапила навіть на реальну альтернативу безвиході, браку приємних несподіванок у житті, які гризуть кожного відомого тобі американця, та й тебе теж, дороженька. Або ж тобі це привиділося. Або ж проти тебе сплели змову, дуже витратну й ретельно сплановану, із залученням підробки марок і давніх книг, постійним стеженням за тобою, засіванням усього Сан-Франциско поштовими рїжками, підкупом бібліотекарів, найманням професійних акторів і ще бозна-чого, відомого хіба лише самому Пірсу Інверариті, – і все це покривалося зі спадку у такий таємний чи незрозумілий

для твого далекого від юриспруденції розуму спосіб, навіть попри те, що ти була співвиконавцем, й усе це виглядало таким заплутаним, що вже далеко вийшло за межі жарту. Або ж ти якось вигадала цю змову, і в такому разі у тебе, Едіпо, геть поїхав дах.

Оці варіанти вона й вважала більш-менш вірогідними. Чотири однаково можливі варіанти. Їй не подобався жоден з них, але ще лишалися сподівання на її психічний розлад – оце й увесь підсумок. Тієї ночі вона багато годин просто сиділа, надто ошелешена, щоб навіть випити, привчаючи себе дихати у вакуумі. Бо перебувала, о Господи, у порожнечі. Де не було нікого, хто б їй допоміг. Нікого у цілому світі. Усі були якимись не такими – божевільними, потенційними ворогами, мерцями.

Її турбували старі зубні пломби. Ночі поспіль вона дивилася у стелю, освітлену рожевою загравою неба Сан-Нарцисо. А іншим разом вона могла спати по вісімнадцять наркотичних годин і прокидалася знервованою, заледве тримаючись на ногах. На зустрічах з новим адвокатом у справах спадковості, в'їдливим стариганем, який мав звичку говорити скоромовкою, вона могла зосереджувати увагу не більш аніж на кілька секунд, і все більше нервово реготала, ніж щось казала. На неї накочували несподівані напади нудоти, які їй досить відчутно допікали – вони тривали по п'ять-десять хвилин, а потім припинялися, так, наче їх ніколи й не було. А ще мігрені, нічні кошмари та менструальні болі. Якось вона поїхала до Лос-Анжелеса, вибрала навмання з телефонної книги лікарку, пішла до неї та розповіла, що, здається, вона завагітніла. Вони зробили тести. Едіпа записалася під ім'ям Грейс Бортц і не прийшла на наступний огляд.

Чингіз Коен, колись такий тихий, тепер, здавалося, щодня приходив з новими подарунками – з переліком із застарілого каталога Цумштайна, із другом з Королівської Спілки Філателістів із тьмяними спогадами про якийсь ріжок з сурдиною, який він бачив у каталозі аукціону, що відбувався у Дрездені 1923 року; а якось він приніс машино-

пис, який йому надіслав ще один друг із Нью-Йорка. Припускалося, що це переклад статті зі знаменитої «*Bibliothèque des Timbrophiles*¹» Жана-Батіста Моена², датованої 1865 роком. Читався він як ще одна костюмована драма Бортца, у якій розповідалося про великий розкол у рядах Трістеро під час Французької революції. Відповідно до нещодавно виявлених і розшифрованих щоденників графа Рауля Антуана де Вузира, маркіза де Тур-і-Тасиса, певна частина Трістеро так ніколи й не змирилася зі зникненням Священної Римської імперії і сприймала революцію як тимчасове божевілля. Соратники й аристократи, вони вбачали свій обов'язок у тому, щоб підтримати «Турн і Таксис» у вирішенні їхніх негараздів, отож вони провели розвідку стосовно того, чи був дім взагалі зацікавлений у субсидюванні. Цей крок спричинив широкий розкол Трістеро. На з'їзді, що відбувся в Мілані, тиждень точилися суперечки, на все життя була посіяна ворожнеча, розпадалися роди, лилася кров. Наприкінці всього цього резолюцію щодо субсидювання «Турн і Таксис» провалили. Значна частина консерваторів, сприймаючи це як небувалий випад проти них, полишили ряди Трістеро. «Отак, – патетично закінчувалася стаття, – організація поринула у сутінки історичного затемнення. Від часу битви під Австерліцем³ до кризи 1848 року Трістеро все ще протрималися, позбавлені підтримки майже всього дворянства; натепер їхня сфера звузилася до обслуговування анархістської кореспонденції; нині вони відіграють лише незначну роль – у Німеччині у справі зі злочасними Франкфуртськими національними зборами⁴, у

¹ «Філателістська бібліотека» (фр.).

² Жан-Батіст Моен (1833–1908) – відомий бельгійський філателіст, який почав видавати перші філателістські каталоги.

³ Вирішальна битва наполеонівської армії проти антинаполеонівської коаліції (армії австрійського імператора Франца II і російського Олександра I) відбулася 20 листопада (2 грудня) 1805 року і закінчилася перемогою французів.

⁴ Перший загальнонімецький парламент, діяв від 18 травня 1848 р. до 31 травня 1849 р. Розроблену ними конституцію не прийняли через

Будапешті на барикадах¹, можливо, навіть серед юрських² годинниківів, готуючи їх до приходу М. Бакуніна. Водночас, це ще й пояснюється тим, що у 1849–50-ті роки значна кількість їхніх представників утікають до Америки, де вони, безсумнівно, тепер надають свої послуги тим, хто прагне загасити полум'я Революції».

Уже не така схвильована, якою була б ще тиждень тому, Едіпа показала цей уривок Еморі Бортцу.

– Усі біженці Трістеро, що втікали від реакції 1849 року, – припускав він, – прибувають до Америки, сповнені райдужних сподівань. От тільки що ж вони там знаходять? – провадив він у своїй запитально-стверджувальній манері. – Клопоти. Приблизно 1845 року уряд США здійснив велику поштову реформу, знижуючи свої тарифи, виводячи з бізнесу найнезалежніші поштові маршрути. У 70-ті та 80-ті відразу ж знищували будь-яку незалежну поштову службу, яка намагалася конкурувати з урядом. У 1849–50-х роках іммігрантському Трістеро було не на часі налагоджувати свою діяльність, якою вони займалися в Європі.

– Тож вони просто zostалися, – сказав Бортц, – і зберігали конспірацію. Інші іммігранти приїжджають до Америки у пошуках свободи від тиранії, вони переймають культуру, асимілюються тут, у цьому плавильному казані. Із початком Громадянської війни більшість з них як ліберали вступають у військо, щоб боротися за збереження Союзу. Але, вочевидь, не Трістеро. Єдине, що вони зробили, – це змінили напрям свого протистояння. Не зазнаю-

відмову короля Пруссії Фрідріха Вільгельма IV (1795–1861) від запропонованого йому титула кайзера. Від IX до XVIII ст. Франкфурт був місцем обрання імператора, а з 1562-го по 1792 р. – місцем коронації імператорів Священної Римської Імперії.

¹ Вочевидь, ідеться про народне повстання в Пешті 15 березня 1848 року, коли натовп, що складався переважно зі студентів, штурмував фортецю задля звільнення політичних в'язнів.

² Юра – гори в Швейцарії та Франції. Відвідування цього регіону Бакунінім 1869 року спричинило поживавлення революційного руху серед робітників.

чи протидії, вони до 1861 року вже встигли добре утвердитися. Поки «Поні Експрес» змагаються з пустелями, дикунами і бічними вітрами, Трістеро проводить для своїх співробітників інтенсивні курси діалектів сіу й атабаска¹. Вдаючи із себе індіанців, їхні посланці проникають на захід. Вони щоразу дістаються узбережжя без жодних втрат і навіть без жодної подряпини. Тепер вони особливу увагу приділяють мовчання, перевтіленню, протидії, яку ховають під маскою лояльності.

– А як щодо Коенової марки? Заки Усі Ждемо Ирійної Трістерової Імперії.

– За часів свого становлення вони були відкритіші. Пізніше, коли за них взялися федерали, вони почали застосовувати марки, що виглядали майже кошерно.

Едіпа знала їх напам'ять. На 15-центовій темно-зеленій марці випуску «Колумбової Виставки» 1893 року («Колумб сповіщає про своє відкриття») обличчя трьох придворних куртьє² праворуч, які отримують цю звістку, були невимомно змінені, щоб показати вираз неконтрольованого переляку. На 3-центовій випуску «Матері Америки», погашеній у День матері³ 1934 року, квіти ліворуч внизу «Матері Вістлера⁴ були замінені венериною мухоловкою, беладонною, сумахом отруйним та іншими рослинами, яких Едіпа ніколи не бачила. На випуску 1947 року з нагоди сторічного ювілею поштової марки та на честь великої поштової реформи, яка ознаменувала початок кінця для приватних кур'єрських служб, голова вершника «Поні Експрес» внизу ліворуч була повернута під неприродним, несумісним із життям, кутом. На 3-центовій марці насиченого фіолетового кольору стандартного випуску 1954 року на обличчі ста-

¹ Індіанські племена.

² Куртьє (фр. *courtier*) – французький термін на означення посередника.

³ У США святкується у другу неділю травня.

⁴ Джеймс Еббот Макніл Вістлер (1834–1903) – американський художник, його найвідоміша картина – «Аранжування в сірому та чорному. Мати художника» (1871).

туї Свободи блукала ледь помітна загрозна посмішка. Випуск з нагоди Брюссельської виставки 1958 року, де на фото павільйона США, зробленого з повітря у Брюсселі, безпомилково вгадувався силует коня з вершником, що стояв дещо віддалік крихітних відвідувачів виставки. Була ще марка «Поні Експрес», яку Коен показував їй під час перших відвідин, Лінкольнівська 4-центовая «Поштобий звір США», зловісна 8-центовая авіапоштова, яку вона бачила на листі татуйованого моряка в Сан-Франциско.

– Інтригує, – сказала вона, – якщо тільки ця стаття не підробка.

– Це досить легко перевірити, – Бортц дивився їй прями́сінько в очі. – Чому б тобі цього не зробити?

Зубний біль посилювався, їй ввижалися безтілесні зловісні голоси, від яких годі було заховатися, м'яка пітьма дзеркал, із яких щось намагалося вийти, і порожні кімнати, що чекали на неї. І не існувало таких гінекологічних тестів, щоб визначити, чим вона вагітна.

Одного дня їй зателефонував Коен, щоб сказати про остаточну домовленість щодо продажу з аукціону колекції марок Інверариті. Трістерові «фальсифікати» мали йти лотом 49.

– І ще дещо тривожне, міз Маас. На сцені з'явився новий заявний учасник аукціону, про якого ніколи не чув ні я, ні жодна з місцевих організацій. Таке рідко трапляється.

– І що з того?

Коен пояснив, що бувають наявні учасники аукціону, присутні на аукціоні особисто, та заявні учасники, які надсилатимуть свої ставки поштою. Ці ставки аукціонна організація запише у спеціальну книгу заявок, звідси й назва. Й у цьому разі ім'я осіб, ставки яких відбуватимуться за «книгою», не розголошується.

– А як вам тоді відомо, що це новий учасник?

– Чутками світ повниться. Надто він потайний – працює через агента К. Морріса Шриффа, дуже шановану, добросесну людину. Морріс учора зв'язався з організаторами аукціону, щоб повідомити їм, що його клієнт хоче заздалегідь перевірити наші фальсифікати лоту 49.

Зазвичай це не викликає жодних заперечень, якщо відомо, хто хоче оглянути лот, і якщо він готовий сплатити всі поштові збори та страховку і повернути увесь вміст упродовж 24 годин. Але Морріс щодо цих питань поведився досить загадково – не назвав ні імені свого клієнта, ні надавав будь-якої іншої інформації про нього. За винятком того, що, як Моррісу відомо, він не належить до цього кола. І зрозуміло, що вони як консервативний аукціонний дім вибачилися і відмовили.

– І що ти про все це думаєш? – спитала Едіпа, уже й так усе знаючи.

– Що наш таємничий покупець може бути від Трістеро, – сказав Коен. – Вони побачили опис лота в аукціонному каталозі. І хочуть вберегти від непосвячених докази існування Трістеро. Цікаво, яку вони ціну запропонують.

Едіпа повернулася до «Палат Ехо» і аж до заходу сонця пила бурбон, а потім запала глибока темрява. Тоді вона виїхала з готелю та якийсь час ганяла автострадою з вимкненими фарами, щоб подивитися, що з того буде. Та янголи її берегли. Невдовзі як перейшло за північ, вона опинилася в телефонній будці у безлюдному, незнайомому і неосвітленому районі Сан-Нарцисо. Замовила розмову з «Грецьким Способом» у Сан-Франциско, потім мелодійному голосу на тому кінці дроту описала вугруватого пухнастоволосого Інаморато Анонімного, із яким там розмовляла, і чекала, а тим часом їй на очі наверталися незбагненні сльози. Минуло півхвилини бряцання склянок, вибухів сміху, звуків музичного автомата. Тоді він підійшов.

– Це Арнольд Снарб, – схвильовано сказала вона.

– Був у туалеті для хлопчиків, – сказав він. – Туалет для дорослих забитий.

Не довше ніж за хвилину вона йому швиденько розповіла про те, що дізналася про Трістеро і що сталося з Гілеріусом, Мучо, Метцгером, Дріблеттом і Фалопяном.

– Тож ви, – сказала вона, – єдиний, хто у мене залишився. Я не знаю і не хочу знати вашого імені. Та я мушу знати, чи ви перебуваєте з ними у змові. Чи була підлаш-

тована ця випадкова зустріч і розповідь про поштовий ріжок? Бо для вас це міг бути лише розіграш, а для мене кілька годин тому він перестав ним бути. Я напилась і поїхала ганяти цими автострадами. Наступного разу я можу бути ще менш розсудливою. Заради Бога, життя людського, будь-чого, що ви там поважаєте, будь ласка. Допоможіть мені!

– Арнольде, – сказав він на тлі відлуння гамору з бару.

– Досить, – сказала вона, – вони мене задовбали.

Віднині я більше не граюся в ці ігри. Ви вільні. Звільнені. Можете мені розповісти.

– Уже надто пізно. – сказав він.

– Для мене?

– Для мене. – Поки вона спромоглася запитати його, що він мав на увазі, він поклав слухавку. Монет більше не було. За той час, який вона б витратила, щоб десь розмінити купюру, він уже зникне. Вона геть самотня стояла посеред ночі між муніципальною будкою й орендованою машиною і намагалася стати обличчям до моря, проте втратила орієнтацію. Вона повернулася, крутнувшись на підборі, однак гір теж не змогла віднайти. Наче між нею та рештою землі не було жодних перешкод. Тієї миті щезло Сан-Нарцисо (цілковита загубленість, миттєва, сферична і звук мелодії бездоганного оркестру, яка ніжно бриніла поміж зірок), позбулося залишків своєї унікальності для неї та знову стало просто назвою у поєднанні з корою і мантією Американського континенту. Пірс Інверариті справді був мертвий.

Вона йшла вздовж залізничної колії поруч із шосе. Подекуди рейки відгалужувалися і тяглися на територію фабрики. Можливо, цими фабриками також володів Пірс. Хоча яка тепер різниця, хай йому навіть належало все Сан-Нарцисо. Сан-Нарцисо – то тільки назва; випадок у хроніці кліматичних змін наших сновидінь і денних спогадів про ці сновидіння, мить існування грозового фронту чи торнадо на тлі могутніших континентальних звершень – уривчасті пориви вітру, зітканого зі страждань і потреб, переважання вітрів достатку. Цьому не було кінця, Сан-

Нарцисо не мало кордонів. Ніхто й не знав, як їх накреслити. Тижні вона присвятила себе відшукуванню сенсу у тому, що залишив по собі Інверариті, навіть не підозрюючи, що тією спадщиною була вся Америка.

Чи була взагалі Едіпа Маас його спадкоємицею, чи, можливо, цей пункт і справді вносився або ж зашифровувався у заповіті без відома Пірса, який на той час надто переймався черговим безрозсудним розширенням статків, чи йому просто щось стрелило в голову? Вона ніколи більше не могла викликати у пам'яті образу померлого, вигляду його одягу, постави, не могла заговорити й отримати відповідь, так само як не могла співчувати його пошукам виходу з глухого кута створеної його власними зусиллями загадки.

Хоча він ніколи й не говорив з нею про справи, вона знала, що в ньому була частка, яка ніколи не вичерпувалася і тривала нескінченим рядком десяткового дробу; її кохання, хай там як, було несумісним з його потребою владарювати, видозмінювати світ, створювати нові перспективи, множити власні суперечності і збільшувати темпи зростання.

– Усе має крутитися, – якось сказав він їй, – оце й уся таємниця, усе має крутитися. Пишучи заповіт, охоплений лихими передчуттями, він мав знати, чим закінчатся ці каруселі. Він міг написати той заповіт лише для того, щоб завдати клопоту колишній коханці, – цинічно впевнений, що вона його викинула зі своєї пам'яті, і тому вирішив нагадати про себе саме так. Він міг це важко переживати. Та от тільки вона про це не знала. Він міг сам дізнатися про Трістеро і зашифрувати його в заповіті, вчиняючи так через упевненість, що вона їх знайде. Чи, може, він навіть спробував пережити смерть як параною; як змову проти когось, кого він любив. Чи не виявиться врешті-решт, що це збочене породження не по зубах навіть самій смерті – можливо, ця хитромудра витівка із заповітом, що зародилася в його невеселій віце-президентській голові, така складна і заплутана, що навіть темному Янголу несила її зрозуміти і усвідомити всі її можливі наслідки? Невже щось із всього цього вдалося, і Інверариті в такий спосіб зумів побороти смерть?

Проте, похнюпившись і зашпортуючись об шлакобетон і старі шпали, вона вже знала, що існувала й інша можливість. Така, що все це могло бути насправді. Що Інверариті просто помер – і більше нічого. Тоді припустимо (о Боже!), що Трістеро справді існує і що вона *таки* випадково на нього натрапила. Якщо Сан-Нарцисо та власність Інверариті нічим не відрізнялися від будь-якого іншого містечка, будь-якої іншої власності, то через цю подібність, за бажання, вона могла б знайти Трістеро будь-де у Республіці, у будь-якому із сотні ледь замаскованих відгалужень, у сотні психічних розладів. Вона на хвилюку спинилася між сталевими рейками і підвела голову, немов принохуючись до повітря. Усвідомлюючи напружену, болючу присутність, вона стояла і стояла, розуміючи, що так само, як для неї на небі спалахували зоряні шляхи, так і ці колії тягнуться і вливаються в інші, а потім – ще в інші, знаючи, що вони обплітали, пронизували, скріплювали печаттю автентичності велику ніч довкола неї. Варто було лише придивитися. Цієї миті вона подумала про старі пульманівські вагони, полишені у тих місцях, де зникли гроші чи пасажери, розкидані посеред зелені сільськогосподарських угідь, із розвішаним одягом на шворках, і димом, що ліниво стелився із колінчастих труб. Чи підтримували там поселенці зв'язок з іншими за допомогою Трістеро; чи допомогли вони організації пережити ці 300 років позбавлення спадку? Звичайно, нині вони забули, що саме мало успадкувати Трістеро, як, можливо, колись мала успадкувати сама Едіпа. Що лишалося у спадок? Ця зашифрована у заповіті Інверариті Америка, кому вона належала? Її думки рухалися далі: завмерлі вантажні вагони, де на підлозі сиділи діти та, щасливі, як коти у сметані, підспівували всьому, що лунало з материного кишенькового радіо; інші поселенці, які напинали полотна для накриття позаду усміхнених рекламних щитів уздовж усіх шосе або спали на звалищах в обідраних мушлях розбитих «Плімутів» чи навіть зухвало ночували на якомусь стовпі в будці ремонтника електроліній, завернувшись, наче гусінь,

у павутину телефонних дротів, живучи якраз поміж мідних клем і мирського дива спілкування, не потривожені німою напругою сигналів, що усеночно долають милі у тисячах нечутних повідомлень. Вона згадала, як почула колись балачку волоцюг, американців, які говорили своєю мовою дбайливо, науково, наче були вигнанцями з якогось невидимого місця, яке, утім, мало якийсь стосунок до того привітного світу, у якому вона жила; і нічних мандрівників уздовж доріг, що, не підводячи очей, наближалися і віддалялися у світлі фар, занадто далекі від будь-якого міста, щоб мати реальний пункт призначення. І голоси, що зринали до і після голосу небіжчика в телефоні, які навмання дзвонили в найтемнішу, найсповільненішу годину, невпинно шукаючи серед десятків мільйонів можливих з'єднань того магічного Іншого, який би явився з тріскоту реле, монотонних літаній образ, бруду, фантазій, любові, чиї грубі повторювання коли-небудь мають викликати у світ спонуку до дії, що не має назви, спонуку до пізнання, до Слова.

Як багато людей були посвячені в таємницю Трістеро та їхнього вигнання? Що сказав би суддя у справах правонаступництва щодо ідеї розподілити ту спадщину рівними частками серед усіх них, усіх цих безіменних? Ох! Він би за секунду взяв її за дупу, відкликав би її повноваження виконавиці заповіту, вони б по-всякому її обзивали, проголосили б на увесь округ Оріндж¹ адептом перерозподілу власності та комунячкою, підсунули б старого з «Ворп, Вістфул, Кубічек і Макмінгус» як розпорядника майна померлого за призначенням суду – і на тому кінець, мала, усім шифрам, констеляціям і прихованим спадкоємцям. Хтозна. Можливо, її колись переслідуватимуть, аж поки вона не приєднається до самого Трістеро, якщо воно, звичайно, існує, зануриться в його присмерк, його замкнутість, його очікування. Очікування насамперед;

¹ Округ Оріндж – тобто Апельсиновий округ, розташований у Південній Каліфорнії.

якщо немає іншої можливості замінити тих, що змушують землю без жодних рефлексій чи голосінь приймати у свою найніжнішу плоть будь-яке Сан-Нарцисо, то тоді хоча б очікувати, поки порушиться і розбалансується симетрія варіативності. Вона чула про закон вилучення третього¹; це лихо лайняне, якого треба уникати; і як воно взагалі могло тут трапитися, за такого розмаїття можливостей? Адже тепер це нагадувало блукання серед матриць великого цифрового комп'ютера: сполучені нулі й одиниці звисають, наче збалансовані мобайлі², рясними, а може, й нескінченними рядами – праворуч, ліворуч, попереду. Чи стоїть за плутаниною вулиць якийсь трансцендентний смисл, або ж це просто земля? Чи є у піснях, які виконували Майлз, Дін, Серж і Леонард, якась частка божественної краси істини (як тепер увірував Мучо), чи це просто звуковий спектр? Чи було питанням несправедливості відстрочення вогненного голокосту для торговця свастиками Тремейна, або ж це просто відсутність вітру; чи пояснювалося перебування солдатських кісток на дні Озера Інверариті причиною світового масштабу, або ж лише потребою аквалангістів і курців? Одиниці та нулі. Так утворюються пари. Чи досягли у будинку для літніх «Вечірня Гавань» якоїсь гідної угоди з Янголом Смерті, чи там лише смерть і щоденні, виснажливі приготування до її приходу? Інше значення, що ховається за очевидним, або ж його відсутність. Едіпа перебуває у коловороті екстазу реальної параної, або ж реальним є Трістеро. А тоді вже – чи стоїть якесь Трістеро за фасадом спадщини Америки, чи є просто Америка, і якщо є просто Америка, то, здається, єдиною для неї можливістю продовжити існування і вписатися в усе це було відчуження – незаймане, оточене колом параної.

¹ Закон вилучення третього – уперше сформований Арістотелем закон логіки, за яким з-поміж двох протилежних за сенсом висловлювань одне обов'язково має бути правильним.

² Підвісна рухома абстрактна скульптура з листового заліза чи дроту.

Наступного дня з тією мужністю, яка з'являється, коли не маєш чого втрачати, вона зв'язалася з К. Моррісом Шрифтом і запитала про його таємничого клієнта.

– Він вирішив особисто бути присутнім на аукціоні, – оце й усе, що їй сказав Шрифт. – Можливо, ви його там побачите.

Так, можливо.

Аукціон відбувався, як і має бути, недільного полудня, у найстарішій, мабуть, будівлі Сан-Нарцисо, зведеної ще до Другої світової. Едіпа прибула одна на кілька хвилин раніше, і в холодному вестибюлі з блискучою, з червоного дерева підлогою і запахом воску й паперу зустріла Чингіза Коена, який видавався украй збентеженим.

– Будь ласка, не сприймайте це за конфлікт інтересів, – мовив він щиро і протяжно. – Тут є кілька чудових мозамбікських трикутників, і я не зміг втриматися. Можна поцікавитися: ви прийшли брати участь в аукціоні, міз Маас?

– Ні, – відказала Едіпа, – просто цікавлюся.

– Нам пощастило. Сьогодні виголошуватиме Лорен Пассерин, найкращий аукціоніст на Заході.

– Що робитиме?

– Ми кажемо: аукціоніст «виголошує» торги, – сказав Коен.

– У вас штани розстебнуті – прошепотіла Едіпа. Вона не була певна того, що робитиме, коли з'явиться покупець. Мала лише якусь неясну думку зчинити такий гучний скандал, щоб приїхала поліція, і в такий спосіб з'ясувати, хто ця людина насправді. Намагаючись трохи зігритися та переймаючись, як усе мине, вона стояла на клаптику підлоги, куди падав сонячний промінь, оточена блискучими порошинками, що повільно линули вгору і вниз.

– Уже час починати, – сказав Чингіз Коен, пропонуючи їй руку.

Чоловіки всередині аукціонного приміщення були одягнені в чорні шерстяні костюми і мали бліді, суворі обличчя. Силкуючись приховати свої думки, кожен з них спостерігав, як вона входить. Лорен Пассерин нависав зі

своєї трибуни, наче ляльковод – яскраві очі, натренована та нещадна посмішка. Він вдивлявся у неї, посміхаючись, ніби кажучи, я здивований, що ви таки прийшли. Едіпа самотньо сіла позаду, розглядаючи потилиці і намагаючись вгадати, хто був її ціллю, її ворогом, а можливо, її доказом. Помічник зачинив важкі двері у вестибюль із вікнами та сонцем. Вона почула клацання замка, відлуння тривало лише мить. Пассерин розвів руки у жесті, що, здавалося, міг належати жерцям якоїсь чужої культури або ж янголу, який падав з небес. Аукціоніст відкашлявся. Едіпа відкинулася на спинку, очікуючи на виголошення лоту 49.

Виголосивши лот 49

або

Як буде ТРП українською

(післямова перекладача)

ТРП, або Томас Раглз Пінчон (1937) – культовий американський письменник. Автор восьми романів, збірки оповідань і низки нарисів. Лауреат Фолкнерівської (1963) та Національної книжкової (1973) премій, останньої – за свій найвідоміший роман «Райдуга гравітації» («Gravity's Rainbow»). Як не прикро констатувати, але досі українською переклали лише його новели «Ентропія» («Вікно в світ», 1999, № 5) та «Смерть і милість у Відні» («Всесвіт», 2015, № 11–12). Одна з основних причин такої «обійденості» Пінчона в українському контексті – гучна слава автора як одного з найскладніших прозаїків сучасності, постмодерніста в найгіршому значенні цього слова. А ще той факт, що письменник – відлюдник, хоч і не такий, яким був Селінджер (в американців навіть є прислів'я: «Селінджер ховається, Пінчон тікає»), також додає неоднозначності у ставленні до нього: Томас Пінчон за все життя поки не дав жодного інтерв'ю, на вручення премій особисто не з'являється, старанно приховує будь-яку особисту інформацію (хоча фанати та журналісти таки дещо розкопали), а його фотографій взагалі існує менше десяти, та й то найновішим – уже кілька десятків років. А ще він – один з небагатьох американських авторів, які з'яви-

лись у культовому мультсеріалі «Сімпсони» (в інших серіях товариство йому склали Джонатан Франзен, Майкл Шейбон, Ніл Гейман, Том Вульф, Гор Видал, Девід Фостер Воллес (помертно) і Стівен Кінг). Однак і тут ТРП, озвучивши свого персонажа, лишився «чесним із собою»: гуляє з пакетом на голові, де намальований знак питання.

Уся ця «втаємниченість» лишає нас наодинці з його досить специфічними текстами, які він, за винятком передмови до збірки «Відсталий учень» («Slow Learner», 1984), практично не коментує. Однак, як на мене, складність прози Пінчона – це перебільшення, легенда, адже за наявності досить гарних допоміжних коментарів і навичок уважного читання (радше навіть перечитування) його твори не видаються аж настільки «темними», «нечитабельними» чи розрахованими винятково на занудних інтелектуалів. Якщо порівняти його, скажімо, із деякими текстами сучасного американського «загубленого генія постмодернізму» Джозефа Макелроя, то Пінчон видаватиметься хоч і не простим, але принаймні таким, якого можна, доклавши певних зусиль, зрозуміти.

Певна річ, можна було б дати розгорнуті й докладні примітки до цього видання, прояснити абсолютно всі віднайдені дослідниками нюанси та натяки, і тоді книжка збільшилась би в обсязі десь утричі, та разом з тим повністю зникне наслідок відшукування тих ідей самим читачем. А ТРП їх, повірте перекладачеві на слово, закодував безліч. І, власне, не треба забувати, що, за американською традицією, до художньої літератури (хіба що це не якесь спеціалізоване наукове видання) не подають жодних приміток, тож тамтешні читачі якимось-то змушені обходитись навіть без усього того, що є у вас зараз.

Зважаючи на це, у примітках до роману подано лише найголовніші реалії, з'ясовано аббревіатури й іншомовні слова-вирази. А цей супровідний есей покликаний накреслити лише декілька важливих контрапунктів та інтерпретацій, які допоможуть зорієнтуватися не так у смислах твору, як вказати шлях, де ті смисли віднайти. Маю сподівання на допитливого читача, який зможе відшукати значно більше, аби бажання

було. Адже Пінчон – автор для тих, хто любить розгадувати загадки, читати між рядків і знає, що таке «алюзія». Зрештою, як сказано в романі: «Якщо знаєш, що це означає, знаєш, де дізнатися більше».

На перший погляд, фабула твору – нескладна та лінійна. Головна героїня – пересічна 28-річна домогосподарка з чудернацьким (як те часто буває в автора) ім'ям Едіпа нудьгується в подружньому житті, відвідує рекламні заходи та із задоволенням згадує свого екс-коханця, магната нерухомості Пірса Інверариті, аж раптом опиняючись (за влучним визначенням Едвіна Тернера, «полишаючи вежу заради лабіринту») у ролі детектива-переслідувача таємниці, пов'язаної із життям і смертю своєї колишньої пристрасті, а можливо – і з усією Америкою. Проте що ж змушує американців щороку купувати 15-20 тисяч примірників «Виголошення лоту 49», а критиків спонукає знов і знову повертатися до нього? Відомо, між іншим, що впродовж 1970–2015 років (подає дослідник Джеффри Сіверз) про цей роман написали понад 330 статей, монографій і дисертацій – значно більше, ніж, наприклад, про «Лоліту» Набокова.

Із тексту стає зрозумілим, що сюжетні події відбуваються 1964 року, а Едіпа Маас – одноліток самого автора. Важливо, що добу Пінчон завжди відтворює з надмірною деталізацією та водночас з іронічним змішуванням реального й уявного, історичного та квазіісторичного. Найбільше його цікавить ХХ століття, а три його романи навіть об'єднують у своєрідну «каліфорнійську трилогію»:

- «Виголошення лоту 49» («The Crying of Lot 49», 1966) – 60-ті роки;
- «Внутрішня вада» («Inherent Vice», 2009) – 70-ті;
- «Винокрай» («Vineland», 1990) – 80-ті (і частково 60-ті).

Особливість стилю Пінчона полягає в тому, що, послуговуючись провідними символами доби та значущими деталями, він описує всю складність епохи з притаманним йому сарказмом, і до того ж так, що найважливіше залишається в підтексті. Певно, тільки специфічний гумор і ще, може, дурнуваті пісеньки, яких удосталь розкидано в усій його прозі, якимось допомага-

ють проковтнути гірку пігулку з невтішними думками письменника щодо Америки та світу.

Позірна хаотичність твору, багатоперсонажність (доволі відносна, порівняно з іншими його романами) і деяка сумбурність оповіді (чому ще «сприяє» особливий авторський синтаксис), що нібито нічим не закінчується, насправді має створити враження повноти життя, зробити описуване правдоподібним, оскільки буття постає у нашій свідомості саме таким: невпорядкованим, багатовимірним та, якщо вдуматися, доволі абсурдним, адже воно для нас нічим не закінчується, бо, за давнім прислів'ям, коли ми є – смерті нема, коли нас нема – смерть є. Смерть у романі – це теж лише зав'язка історії, поштовх до пошуків, які й не можуть закінчитися чимось конкретним, адже, найвірогідніше, як здогадується Едіпа, вона насправді шукає саму Америку, яку так своєрідно заповів Пірс Інверариті, зважаючи на притаманний нації «культ смерті» (обіграний у назві секти ACDC).

Загалом 60-ті у США постають у ТРП як напрочуд неоднозначний і цікавий історичний період. Серед визначних лейтмотивів доби легко помітити такі:

1) захоплення радіо (окрім поширення портативних приймачів і радіостанцій як місця роботи Мучо, Інверариті ще говорить про радіосеріал «Гінь» і персонажів з нього) та телебаченням (мультиками та фільмами);

2) у музиці все під тотальним впливом «The Beatles»: згадується одна їхня пісня («Вона тебе любить»), а заголовок іншої пародіюється («Хочу твої ніжки цілувати»); на них натякає назва музколективу «Хворий Хер і Фольксвагени» (найвідоміша модель фольксвагенів називається «жук» (англ. beetle), що суголосно назві ліверпульської четвірки); показано американський гурт, який «купою дивиться» англійські телефільми заради правильного акценту. Важливо, що 1964 року «The Beatles» з колосальним успіхом виступили в Америці на шоу Еда Саллівана, що, можливо, і пояснює обрання Пінчоном саме цього року для розгортання сюжету;

3) якщо 70-ті минули під гаслом «ЛСД уже заборонили, а маріхуану ще ні», то у «Виголошенні лоту 49» приватна клініка

використовує ЛСД задля експериментів, молодь тягає маріхуану в кишенях халатів, а Едіпа навіть вважає себе кристаликом «білого коника» («white horse» – сленгова назва героїну, «герко-нина») тощо;

4) танцюють усі, навіть глухонімі. Перераховано заледве не всі тодішні популярні танці – шимі, ватусі, танго, ту-степ, боса нова, слоп, фраг, свім і навіть щось химерне з «вимахуванням рук, як у вертикальному плаванні на спині»;

5) захоплення молоденькими дівчатами (німфетками) як модна тема, пов'язана з романом «Лоліта» (Пінчон, імовірно, відвідував курси Набокова в Корнеллі – цей виш двічі згадується в романі). Є два «Гумберти Гумберти» (про нього співають «Параноїки») – Мучо Маас і китаєлюб Нефастис. Це також актуалізує проблему інцесту.

Значна кількість літературознавців відзначає, що у ТРП фактичний історичний період у творах ніколи не є стовідсотково вірогідним. Американський письменник повсякчас не дозволяє читачу забути про те, що він постмодерніст і його розуміння історії – іронічне. Звідси своєрідне «метаісторичне» бачення ним розвитку людства. Так, зокрема, у «Виголошенні лоту 49» є промовиста «помилка» (зумисна чи випадкова – це вже як кому до смаку), коли Пінчон, пишучи про 1864 рік, називає тодішнім російським царем Миколу II, тоді як він почав правити лише за тридцять років потому, а тоді мав би бути Олександр II. Можливо, це зроблено, щоб поєднати Niccolo з «Трагедії кур'єра» та Nicholas II, своєрідно пов'язавши історичне та псевдоісторичне.

У подібний спосіб Пінчон (ре)конструює події постановня «Спільноти Пітера Пінгвіда». Він називає реальні назви крейсерів конфедератів «Алабама» і «Самтер», що задіює відповідний історичний контекст. Як відомо, Самтер – це округ у штаті Алабама. Також Самтер – це форт поблизу міста Чарлстон (штат Південна Кароліна), з обстрілу якого 12 квітня 1861 року почалася Громадянська війна в США (війна Півночі та Півдня). За версією Мартіна Пола Іва, усю інформацію щодо вигаданої «Спільноти Пітера Пінгвіда» Томас Пінчон запозичив зі статті Ф. Голдера «Російський флот і громадянська війна» («The

American Historical Review», т. 20, № 4 за 1915 р.), дещо пере-
крутивши історичні факти. Було два російські флоти біля бере-
гів Америки, більший (вирушив до Нью-Йорка) і менший.
Останній, під командуванням контр-адмірала Попова, справді
мав чотири крейсери («Богатир», «Калевала», «Ринда»,
«Новик») і два кліпери («Абрек» і «Гайдамак»), проте не було
жодної незрозумілої стрілянини, а натомість шість російських
кораблів увійшли до гавані Сан-Франциско 12 жовтня 1863
року (доволі мирно пробувши там усю зиму, а в листопаді
російські моряки навіть допомагали гасити велику пожежу в
місті), щоб нібито допомогти Півночі в боротьбі проти Півдня.
Хоча, як свідчать документи, цар вивів флот з Кронштадта, щоб
його не заблокували у разі війни Європи проти Польщі. Попов
мав намір охороняти місто від крейсерів південників і залишив
гавань тільки у квітні 1864 року.

Реальні міста й організації ТРП майстерно поєднує з вигаданими: фіктивні Кіннерет і Сан-Нарцисо оточені реальними Лос-Анджелесом і Сан-Франциско, а поруч зі справжніми поштовими системами «Поні Експрес», «Веллз, Фарго» та «Турн і Таксис» є примарна ЗУЖИТІ (WASTE). Наявність останньої утверджує, на думку автора, неминучість існування контркультури, якогось альтернативного історичного процесу, де «кожне відчуження і вилучення» (вигнанці, самогубці, винахідники, біженці, анархісти, підпільники, «анонімні інаморато» тощо) пов'язане з таємною системою зв'язку, чий символ – поштовий ріжок з сурдиною (сурдина англ. mute – дослівно «німий»), символ «замовчуваної комунікації». Зрештою, саме тому зеленаве око телевізора в першому розділі – мертво.

Імітація дійсності в романі відбувається за допомогою постійних відлунь, віддзеркалень і повторів. Це стосується як імен, так і слів, гра якими – неухильний елемент оповіді Пінчона. У романі різноманітні та начебто абсолютно не знайомі між собою персонажі говорять зазвичай на ті самі теми, тільки під різними ракурсами. Так, приміром, Розман пише книгу про Перрі Мейсона (персонажа детективів Гарднера та героя однойменного серіалу 1957–1966 років), а Метцгер згадує Реймонда Берра, актора, який грав роль Перрі Мейсона у вище-

зазначеному серіалі. І таких «випадковостей» у Пінчона не злічити. Збіги чи констеляції (астрономічне «сузір'я» та юридичний термін), які в такий спосіб утворюються, вочевидь, покликані відтворити взаємопов'язаність усього з усім, а насамперед – розкрити складність взаємозв'язку профанного (буденного) та сакрального. Власне, через це в головній героїні роману – нав'язливі епіфанії й ієрофанії.

Однією з іпостасей профанного у «Виголошенні лоту 49» є техніка, як, приміром, та друкована плата, що її бачить Едіпа з пагорба. Проте всюди за профанним («машиною») вбачається сакральне («Бог») як підтвердження давньогрецької концепції *deus ex machina*, якщо розуміти її передусім у театральному сенсі (недаремно в тексті роману переоповідається яковитська п'єса помсти). Цікаво, що техніка у творі – це, переважно, автівки, радіо та телебачення, що між собою виразно взаємопов'язані. Згадати хоча б «кроляче вухо ТВ-антени»; колегу Мучо – «Кроля» Воррена; те, що в автівці Метцгера є радіо, яке ловить КЯУХ; та те, що містер Тот називає телевізор «клятою машиною» (цю фразу автор пізніше розвине у «Винокраї»).

Міфологія в романі – це теж різновид сакрального (античний Нарцис як пара німфи Ехо; моряк як Одиссей, ім'я Едіпа тощо), та й міста, згадувані в тексті, ледь не всі пов'язані зі святістю. Так, сивобородий тип у «Кінескопі», перераховуючи населені пункти штату, звідки до них приїжджають музиканти, називає міста, які всі мають компонентом «святий» – Сан-Госе, Санта-Барбара, Сан-Дієго. А понад те у романі ще є Сан-Франциско, Санта-Моніка, Санкт-Петербург і Сакраменто. А де сакральне – там має бути священик: прізвище філателіста Чингіз Коен (ім'я, за авторським визнанням, має натякати на Чингізхана) означає також стан священнослужителів в іудаїзмі (інша їхня назва – кохени чи коаніми).

Дж. Керрі Грант, прискіпливий автор найбільшого довідника по роману (друге видання надруковано 2008 року), засвідчує, що слово «Бог» з'являється в тексті 33 рази, що, вочевидь, має важливе значення, зважаючи на ту гру в нумерологію, яку пропонує автор. Приміром, у «Трагедії кур'єра» згадується релігійне свято Пентекост (П'ятидесятниця), тоді як перше слово в

тексті Пінчона – «один», а останнє – 49. До того ж Пентекост відбувається в неділю через сім тижнів після Великодня (7 тижнів = 49 днів), а Едіпа приїжджає до Сан-Нарцисо в неділю, й у цей же день тижня відбувається аукціон, на якому аукціоніст Пассерин (англ. Passerine, що звучить майже як *pass her in* – тобто «пропусти її» до таємниці лоту 49) схожий на янгола – ось за допомогою таких деталей і окреслюється релігійний (чи квазірелігійний) вимір твору, де одна загадка породжує іншу. До речі, цікаво, що в софоклівській трагедії Едіп також змушений відповідати на загадку сфінкса, що певною мірою пов'язана з цифрами, і має універсальну відповідь, про яку не здогадується Едіпа, адже історія – це не події, а люди, що перебувають у боротьбі з фатумом, Богом чи собі подібними.

Та водночас Пінчон і кепкує з цього пафосу і сакральності, до публікації роману друкуючи уривок з нього в журналі «Esquire» під назвою «Світ (цей наш), плоть (місис Едіпа Маас) і заповіт Пірса Інверариті». Як відомо, у християнському романі пошуків герой має протистояти світу, плоті та дияволу, що, вочевидь, має додавати образу Інверариті своєрідної інфернальності. Також це може бути посиленням, зважаючи на важливість популярної культури в тексті, на постапокаліптичний фільм «Світ, плоть, диявол» (1959), у якому можна віднайти безліч паралелей до книжки, однак найпромовистішою є сюжетна: у фіналі кіно з'являється не стандартний напис «Кінець», а прямо протилежне – «Початок», що суголосно завершенню пошуків Едіпи, яку читач лишає на порозі довгоочікуваного відкриття (а ще остання фраза твору є його назвою).

Крім сакрально-профанного (у ТРП воно нерідко проявляється як протистояння елітарного та масового, обраних і претеритів), до провідних тем роману також належать:

- бінарність буття (свідомості) – центральна ідея прозаїка, по-різному сформульована в його текстах. Тут – дві ентропії, дві групи скервгамітів, одиниці та нулі, «чутливі» та всі інші тощо;
- комунікація (зв'язок) і рух (здебільшого – по колу, колообіг, тобто таке собі «вічне повернення») і пов'язані з ним автостради-шосе, мультік про Дорожнього Бігунця й усі пошуки, гонитви та втечі;

- ентропія (термодинамічна й інформаційна). Це наріжний камінь світомислення ТРП ще з часів написання однойменного оповідання;

- параноя (яка непокоїть більшість персонажів) і різні відхилення від «норми», зрештою автора цікавить патологія та її зіткнення з нормою, той катаклізм, про який говорять Едіпа та Хесус Аррабаль. У романі є цілий букет хвороб – істерія, епілепсія, кататонія, «біла гарячка» (моряк) та маніакальна депресія (Мані Ді Пресо). Знаково, що й смерть, як зазначено у творі, це теж параноя.

Зважаючи на намагання письменника відтворити текст як світ, а світ як текст (таким же складним як реальність), практично будь-яка деталь, навіть другорядна та випадкова (якщо, звичайно, у романах Пінчона є хоч щось другорядне та випадкове), подвоюється чи потроюється, а то навіть стає наче «Параноїки» – четвіркою, де важко вирізнити одного від іншого. Простота «Виголошення лоту 49» – парадоксально оманлива, адже вона досягається завдяки неймовірній щільності запропонованого змісту. Так, ім'я Нарцис водночас задіює декілька контекстів: грецький, католицький (святий на картинці в кімнаті моряка – це, безсумнівно, святий Нарцис) і фрейдівський, і про який контекст мовиться в кожному конкретному епізоді – інколи надзвичайно важко визначити. Однак по прочитанню все це має викликати у читача своєрідне дежавю, хитро споруджене автором з тільки йому відомою метою.

Це дежавю також мають посилювати ПІБ головних (цікаво, що Едіпу в романі понад десять разів кличуть по-різному) і другорядних персонажів, хоча, звичайно, бажано мати гарні знання з американської історії, на заплутані перипетії якої ТРП переважно і покликається. Чарлз Голландер, один з найкращих інтерпретаторів Пінчона, переконаний, що найулюбленіший метод алюзій письменника – це використання в іменах-прізвиськах героїв одного з імен відомої особи з додаванням якогось гумористичного (часто – непристойного) прізвиська. Проте розшифрування подібних утворень – незрідка надто спокуслива пропозиція для не обділених уявою критиків, як, приміром,

для Террі Кайзера, який у статті в «Punchon Notes» (№ 5 за 1981 рік) розтлумачує Maas як *my ass*.

Безперечно, можна окремо відстежити, звідки беруться в його романі ті чи ті образи / власні та загальні назви / імена / реалії / цитати (чим і займається з перемінним успіхом когорта дослідників-пінчоністів у різних країнах), однак це вже розвага для затятих «бібліофагів» (як казав неокласик Зеров), і такі пошуки можуть бути самі по собі не менш цікаві, ніж пошуки Едіпи. Так, наприклад, прізвище Метцгер (нім. Metzger – «м'ясник») може бути посиланням на перше оповідання Едгара Аллана По «Метценгерштайн» («Metzengerstein», 1832), місце дії у якому – Угорщина, а в першому розділі роману Пінчона є епізодичний персонаж кулінар-угорець (до речі, згадуваний у творі композитор Барток – вигнанець з Угорщини), що нервує Мучо словом «профітролі». До речі, м'ясники, за свідченням істориків, у Середні віки також займалися тим, що приносили пошту у віддалені селища, куди мандрували, щоб виконувати свої безпосередні обов'язки. А Мані Ді Пресо, приміром, говорить про успішного американського юриста Клеренса Дерроу, на якого мав би рівнятися Метцгер. А 1960 року про вищезазначеного адвоката зробили фільм «Пожинати бурю» («Inherit the Wind»), назва якого в оригіналі суголосна заголовку пінчонівського «Inherent Vice». Окремо можна досліджувати кінематографічні паралелі до роману, де теж цілковито вірогідно відкрити незвідані глибини напозір невибагливої історії Едіпи: так, скажімо, «мавпа» на оргії Паскуале може бути відсиланням до епізоду з «Маски червоної смерті» (1964) Роджера Кормана, знятого за мотивами двох новел По.

Як відомо, Пінчон замолоду навіть мав наміри бути кінокритиком, тож алюзій на цей вид мистецтва у нього безліч. Аналізуючи його пізніші твори, уважні читачі відзначали певні відсилання до кінотрилогії француза Жана Кокто: «Смерть поета» (1930), «Орфей» (1950) і «Заповіт Орфея» (1960). І важливо, що й «Виглошення лоту 49» має спільні лейтмотиви з фільмами Кокто, а найбільше – із «Орфеєм»: таємничі повідомлення, чорні постаті (вершники / мотоциклісти), радіо, пошук смерті / кохання (хоч і перекрученого, бо Едіпа прагне вивести

на світло приховану складову спадщини свого померлого коханого, а Орфей намагається вивести з царства мертвих Еврідіку, закохуючись у саму смерть), дзеркала, незбагненні вірші, транспорт, гермафродитизм і гомосексуалізм тощо. Знаково, що у третьому фільмі актор Жан Марє (що тривалий час був коханцем Жана Кокто), який грає головну роль у другій частині трилогії, з'являється в образі сліпого Едіпа. Ця театральна зміна ролей (чоловічих на жіночі і навпаки) цілковито відповідає обернутій образній структурі роману. Імена, які дає персонажам Пінчон, за однією з версій, якраз і наголошують на цій думці. Едіпа Маас («більш едіпальна»), адже прізвисько її чоловіка – «Мучо» Маас, імовірно, відсилає до ісп. *mucho más* – тобто «значно більше», та Пірс Інверариті (*Inverarity* – де вчувається *inverse rarity* – інвертований (перевернутий) раритет) – усе це покликано посилити головну ідею цього твору Пінчона.

Водночас кожен роман ТРП – це своєрідне переосмислення власної біографії, що я намагався підкреслити у своїх коментарях, і навіть певне візіонерство, яке неухильно пов'язане з обраним авторським методом опису світу, де все пов'язано з усім. Так, пишучи в першому розділі про ТАТ (тематичний апперцептивний тест), розроблений 1935 року Генрі Мюрреєм, Пінчон не міг не знати, що Мюррея звинувачували в тому, що впродовж 1959-1962 років він робив етично сумнівні експерименти над двадцятьма двома студентами, вимірюючи їхні реакції на жорстокі стрес-тести. Далі цікавіше: одним з його піддослідних був сімнадцятирічний сумнозвісний Тед Качинський (нар. 1942), який згодом стане Unabomber (англ. скорочення від Unabom – University and airline bomber), підривником університетів та авіаліній, неолуддитом та анархістом, що відправляв бомби поштою від 1978 до 1995. Через те, що він переховувався від людей і не користувався телефоном та й загалом іншими набутками цивілізації, ФБР тривалий час не могло його знайти, й у їхньому списку можливих підозрюваних, як повідомляють різні джерела, певний час були письменники, які так само уникають надмірної людської уваги й скептично ставляться до мобільного зв'язку, телебачення, інтернету тощо – Вільям Т. Воллманн і Томас Пінчон. Тож, певно, не випадковим є і приз-

висько собаки з фільму, де брав участь молодий Метцгер, описаному у другому розділі роману.

Розгадувати інші цікавинки і закомарки цієї «лабіринтності» я лишаю небайдужим читачам, але наостанок хотів би означити декілька найпоширеніших версій тлумачення «Виголошення лоту 49»:

- міфологічне – переосмислення давньоєгипетських (ієрогліфи, бог Тот і згадки про єгипетську Книгу мертвих); античних – Нарцис та Ехо (схожа на Едіпу); християнських традицій – пошуки Парсифалем Святого Грааля тощо;

- політичне – коментар до вбивства 1963 року президента Джона Ф. Кеннеді, що розгорнуто обґрунтовує Чарлз Голландер у статті «Punchon, JFK and the CIA: Magic Eye Views of The Crying of Lot 49» («Punchon Notes», 1997, № 40–41);

- психоаналітичне – Гілеріус згадує віденського «уїдливого єврея», головна героїня безсумнівно має викликати згадку про едіпів комплекс, Нарцис – про нарцисизм, а ще є багато імен з сексуальним конотаціями. Приміром, Бойд Бівер (beaver – сленгова назва жіночих геніталій), Пітер Пінгвід (Peter – сленгова назва чоловічих геніталій, а Peter Pinguid загалом можна було б перекласти як Прутень Брудень / Пуздрань) та безліч інших – уся ця «вища магія до низькопробних каламбурів»;

- конспірологічне – Пінчон, імовірно, був учасником (або у якийсь спосіб про неї дізнався) таємної програми ЦРУ під назвою «Проект MKULTRA» (Project MKULTRA / MKUltra – mind control program – англ. «програма з управління свідомістю»), яка існувала від початку 50-х років (офіційно – від 1953 р.) до її згортання в 1964–67 роках (офіційно закрита 1973 р.). Цей проект мав на меті експериментально дослідити вплив різних хімічних, біологічних і радіологічних засобів, щоб виявити можливості маніпулювання свідомістю під час вербування агентів або під час отримання інформації на допитах. Переважна кількість закладів (загалом було задіяно близько 80 інституцій, серед них 44 коледжі й університети, а також низка лікарень і в'язниць) аналізувала наслідки вживання психотропних речовин, зокрема, ЛСД (пор. з діяльністю Гілеріуса). Інша теорія змови пов'язана з тим, що в романі Пінчон міг

завуальовано описати операцію «Скріпка» (англ. Operation Paperclip), якою керувало Об'єднане агентство із цілей розвідки (англ. Joint Intelligence Objectives Agency, JOA) за програмою Управління стратегічних служб США. Мета операції полягала у вербуванні науковців з Третього Рейху для роботи в Америці (опосередковано також у тому, щоб завадити їхньому перехопленню СРСР і Великобританією), вона із різною інтенсивністю діяла від 1945 р. до 1990 р. (до 1947 року вже евакуювали понад 1800 науковців і десь 3700 членів їхніх родин). Найвідоміші «учасники» операції – ракетобудівники Вернер фон Браун і Вальтер Дорнбергер, а також важливий для Пінчона лікар Губертус Штругхольд, «батько американської космічної медицини» (який, вочевидь, має щось спільне з Гілеріусом: Губертус Страголд / Штругхольд (Hubertus Strughold, 1898–1986), німецький лікар і фізіолог, експериментував над людьми в концтаборі Дахау, а 1947 року його вивезли до США, де він продовжив свої дослідження). Обидва проекти / операції пов'язані з ЦРУ (є припущення, що саме воно відповідало за вбивство Кеннеді), а тому вважають, що саме від ЦРУ ТРП переховувався в містечку Мангеттен-Біч у Каліфорнії на узбережжі Тихого океану, коли писав «Виглошення лоту 49»;

- кабалістичне та пов'язане з ним трактування карт Таро (вузьке застосування) і єврейське (особливо німецько-єврейські стосунки), недаремно домівка Едіпи – Кіннерет – це інша назва Галілейського моря в Ізраїлі (пор. з її думками про море як принцип, що є спокутою для Південної Каліфорнії);

- фізичне – ентропія як принцип текстотворення; знаково, що, окрім конфесійної лексики, у романі також дуже багато термінів з природничих наук (дається взнаки освіта автора);

- феміністичне – Едіпу Маас дехто сприймає за символ боротьби жінок за свої права в патріархальному (фалоцентричному, у визначенні Лакана) світі;

- інтертекстуальне – у критиці передусім відзначають вплив таких авторів: Генрі Адамса, Френсиса Скотта Фітцджералда, Томаса Стернза Еліота (зокрема, його поеми «The Waste Land», 1922), Джеймса Джойса (поштова система «Турн і Таксис»,

наприклад, вигулькує на перших сторінках його «Finnegans Wake», 1939) та багатьох інших.

Власне, скільки читачів – стільки версій. Про цей найменший з романів Томаса Пінчона вже написано в сотні разів більше сторінок, ніж їх є у самому творі. Що в тексті розгледить уважний читач – це і буде правильною версією прочитання. У разі якщо розгледіте щось надзвичайно захопливе – пишіть через З.У.Ж.И.Т.І.

Максим Нестелєв

ЗМІСТ

Розділ 1

5

Розділ 2

19

Розділ 3

40

Розділ 4

78

Розділ 5

97

Розділ 6

141

Виголосивши лот 49

або

Як буде ТРП українською

(післямова перекладача)

177

Літературно-художнє видання
Серія «Майстри світової прози»

ТОМАС ПІНЧОН
Виголошення лоту 49
З англійської переклав
Максим Нестелєєв

Відповідальний редактор *О. Жупанський*
Редактор *Л. Пішко*
Дизайн та верстка *О. Баратинська*

Формат 84x108 1/32
Наклад 2000 пр.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи №2770. Серія ДК

ФОП Жупанський
Україна, 08293, Буча, вул. Тарасівська, 7а,

тел.: (096) 350-61-05;
E-mail: zhupansky-publisher@ukr.net

Відділ збуту:
тел.: (097) 412-04-42
E-mail: zhupansky-editor@ukr.net
facebook.com/zhupansky.publisher

Книжки за видавничими цінами
Інтернет-магазин
publisher.in.ua

Пінчон, Томас.
ПЗ2 **Виголошення лоту 49:** роман/Томас Пінчон; з англ.
пер. М. Нестелєєв; Післямова перекладача, М. Нестелєєв.
— К.: Вид-во Жупанського, 2017. — (Майстри світової
прози). — 192 с.

ISBN 978-966-2355-74-1

УДК 821.111'06-3=161.2
ББК 84(4Вел)6-44

Томас Раґлз Пінчон

/Thomas Ruggles Pynchon/

(1937 р.н.) – культовий американської письменник. Автор восьми романів, збірки оповідань і низки нарисів. Лауреат Фолкнерівської (1963) та Національної книжкової (1973) премій, останньої – за свій найвідоміший роман «Райдуга гравітації» («Gravity's Rainbow»). Пінчон здобув гучну славу одного з найскладніших і водночас найзагадковішого прозаїка сучасності, а той факт, що письменник є відлюдником (в американців навіть є прислів'я: «Селінджер ховається, Пінчон тікає»), також додає неоднозначності у ставленні до нього: Томас Пінчон за все життя ще не дав жодного інтерв'ю, не з'являється на вручення премій, ретельно приховує будь-яку особисту інформацію, а його фотографій взагалі існує менше десяти. Пінчон також один з небагатьох американських письменників, які з'явилися у культовому мультсеріалі «Сімпсони», однак і тут ТРП, озвучивши свого персонажа, лишився «чесним із собою»: гуляє з пакетом на голові, де намальований знак питання.

Не менш загадковою є і творчість Пінчона, яка позначена іронією і водночас надзвичайно заплутаною символікою та конспірологією, які хитромудро і неочікувано вплетені у полотнища творів письменника, над якими і досі не припиняють ламати списи літературні критики, літературознавці і просто поціновувачі літературних шарад і загадок. Одним з таких найвідоміших класичних «пінчонівських» романів є «Виголошення лоту 49», який українському читачеві пропонується вперше.

ISBN 978-966-2355-74-1

9 789662 355741 >